

Profesionalno usmjeravanje u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika

PROGRAM ERASMUS+ (2014. - 2020.)
Provedba inicijative Euroguidance

Autori izvještaja
Dr. Toni Babarović
Dr. Iva Šverko

Profesionalno usmjeravanje u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika

(Istraživanje na temu profesionalnog usmjeravanja u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika)

PROGRAM ERASMUS+ (2014. - 2020.)

Provedba inicijative Euroguidance

Autori izvještaja

Dr. Toni Babarović

Dr. Iva Šverko

Institut Ivo Pilar, Zagreb

Voditelj projekta

Dr. Toni Babarović

Suradnice na projektu

Dr. Iva Šverko

Nelija Rudolfi, prof. psihologije

Prosinac 2017.

Sadržaj

Sažetak	4
Uvod	5
Intervencije za profesionalno usmjeravanje.....	5
Profesionalno usmjeravanje u školi.....	6
Ciljevi istraživanja	7
Metoda	8
Metoda uzorkovanja i planirani uzorak.....	8
Realizirani uzorak.....	8
Provedba istraživanja.....	9
Instrumenti.....	9
Rezultati	11
Donošenje profesionalnih odluka i učinkovitost profesionalnog usmjeravanja: percepcija učenika završnih razreda osnovne škole	11
Donošenje odluke o karijeri u završnom razredu osnovne škole.....	12
Uloga razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u osnovnoj školi.....	15
Uloga psihologa u profesionalnom informiranju i savjetovanju u osnovnoj školi	17
Uloga stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u osnovnoj školi	19
Uloga vanjskih stručnjaka u profesionalnom informiranju i savjetovanju u osnovnoj školi	21
Samostalni angažman učenika u vlastitom profesionalnom razvoju tijekom osnovne škole	23
Roditeljska i prijateljska podrška tijekom osnovne škole	24
Poteškoće pri donošenju odluka u karijeri na kraju osnovne škole	25
Učinci školske i vanškolske podrške pri izboru zanimanja nakon osnovne škole.....	26
Važnost profesionalnog informiranja i savjetovanja u osnovnoj školi za specifične grupe učenika.....	29

Donošenje profesionalnih odluka i učinkovitost profesionalnog usmjeravanja: percepcija učenika završnih razreda srednje škole.....	31
Donošenje odluke o karijeri u završnom razredu srednje škole.....	32
Uloga razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u srednjoj školi.....	35
Uloga psihologa u profesionalnom informiranju i savjetovanju u srednjoj školi.....	37
Uloga stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u srednjoj školi.....	39
Uloga vanjskih stručnjaka u profesionalnom informiranju i savjetovanju u srednjoj školi.....	41
Samostalni angažman učenika u vlastitom profesionalnom razvoju tijekom srednje škole.....	43
Roditeljska i prijateljska podrška tijekom srednje škole.....	44
Poteškoće pri donošenju odluka u karijeri na kraju srednje škole.....	45
Učinci školske i vanškolske podrške pri izboru zanimanja na kraju srednje škole.....	46
Važnost profesionalnog informiranja i savjetovanja u srednjoj školi za specifične grupe učenika.....	49
Temeljni nalazi i preporuke.....	51
Proces odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika osnovnih i srednjih škola.....	52
Percepcije učenika o pruženim aktivnostima profesionalnog usmjeravanja tijekom osnovne i srednje škole.....	53
Učinci profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj i srednjoj školi.....	54
Utjecaj školskog uspjeha i socioekonomskog statusa na donošenje profesionalnih odluka na kraju osnovne i srednje škole.....	55
Literatura.....	56
Prilog.....	58

Sažetak

Istraživanje „Profesionalno usmjeravanje u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika“ ima za cilj opisati proces profesionalnog informiranja i usmjeravanja tijekom osnovne i srednje škole. Ciljevi istraživanja bili su opisati proces odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika osnovnih i srednjih škola, ispitati percepciju učenika o pruženim aktivnostima profesionalnog usmjeravanja tijekom osnovne i srednje škole, utvrditi učinke profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj i srednjoj školi na jasnoću profesionalnih odluka te utvrditi utjecaj školskog uspjeha i socioekonomskog statusa na donošenje profesionalnih odluka na kraju osnovne i srednje škole.

Istraživanje je provedeno tijekom studenog i prosinca 2017. godine na etapno stratificiranom uzorku učenika iz 25 srednjih škola s područja Republike Hrvatske. U istraživanju je sudjelovalo 484 učenika prvih te 513 učenika četvrtih razreda srednje škole. Uzorci su bili ujednačeni po spolu te je približno pola učenika pohađalo gimnazijski, a pola strukovni obrazovni program. Istraživanje je provedeno online, u suradnji sa školskim psiholozima ili drugi stručnim suradnicima koji su organizirali grupno testiranje učenika u računalnim učionicama tijekom redovne nastave. Upitnik je bio samoprimjenjiv, a učenici su prilikom ispunjavanja bili vođeni jasnim uputama koje su prethodile određenoj skupini pitanja. Upitnik za učenike prvih razreda bio je retrospektivnog sadržaja, odnosno učenici su opisali proces kroz koji su prošli prilikom donošenja odluka o srednjoj školi, s naglaskom na podršku koju im je osnovna škola pružila u tom procesu. Upitnik za učenike četvrtih razreda bio je usmjeren na njihov trenutni proces odabira karijere, te su učenici opisali kako donose odluku o budućem studiju ili zaposlenju te kakvu im podršku njihova srednja škola u tom procesu pruža. Ispunjavanje upitnika je trajalo oko 20 minuta.

Rezultati su pokazali da se učenici, uz određene teškoće, uspijevaju nositi sa zahtjevima u procesu odabira karijere, oslanjajući se pri tome primarno na obiteljsku podršku, ali i na podršku škole i školskih djelatnika. Aktivnosti profesionalnog usmjeravanja se i u osnovnim i u srednjim školama provode uglavnom u završnom razredu te tek povremeno i u prethodnom (sedmom, odnosno trećem). Učenici procjenjuju da su aktivnosti u području profesionalnog informiranja i usmjeravanja u osnovnoj školi bile nešto intenzivnije i učinkovitije nego u srednjoj školi. U skladu s tim, u osnovnoj školi su primijećeni i veći učinci aktivnosti školskih djelatnika (prvenstveno razrednika i psihologa) na razinu profesionalne zrelosti nego u srednjoj školi. Nadalje, primijećen je veći efekt socioekonomskog statusa obitelji na profesionalnu zrelost učenika u srednjoj školi, kojima je istovremeno pružena i manja razina podrške profesionalnom razvoju. Moguće je da sustavna briga o profesionalnom razvoju svih učenika tijekom osnovne škole anulira nepovoljne učinke obiteljskog socioekonomskog statusa.

Na temelju rezultata zaključeno je kako je potrebno povećati opseg aktivnosti u području profesionalnog usmjeravanja učenika u osnovnim, a pogotovo u srednjim školama. Aktivnosti profesionalnog usmjeravanja potrebno je provoditi ranije, počevši već od petih razreda osnovne škole, te prvih razreda srednje škole. Također, važno je sve stručnjake u školama (razrednike i nastavnike, psihologe i druge stručne suradnike) uključiti u procese profesionalnog savjetovanja učenika, u skladu s njihovim profesionalnim kompetencijama i ulogama u obrazovnom procesu. Da bi ostvarili željene učinke takvog angažmana nužno je osposobiti i osnažiti sve aktere za provođenje različitih aktivnosti profesionalnog usmjeravanja, kako bi djelovali sinergijski. Na kraju, škola je mjesto gdje je moguće pružiti jednaku razinu informiranja i usmjeravanja svim učenicima, pa tako i onima koji se nalaze u nepovoljnijem položaju. Time je moguće ostvariti jednake mogućnosti za sve, barem u pogledu donošenja važnih odluka o karijeri.

Uvod

Istraživanje „Profesionalno usmjeravanje u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika“ provedeno je u skladu s planom Euroguidance centra za 2017. godinu te predstavlja nastavak istraživačkih aktivnosti Euroguidance centra kojima se žele spoznati postojeće aktivnosti i dosezi profesionalnog usmjeravanja u hrvatskim osnovnim i srednjim školama.

Prvo je takvo istraživanje, provedeno 2014. godine, imalo za ciljeve istražiti aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u hrvatskim osnovnim i srednjim školama, moguća ograničenja za provedbu profesionalnog usmjeravanja u osnovnim i srednjim školama, te institucionalne i organizacijske kapacitete hrvatskih škola za provedbu profesionalnog usmjeravanja (Gregurević i Lukić, 2014). U okviru navedenog istraživanja stručni savjetnici u osnovnim i srednjim školama, učeničkim domovima i centrima za odgoj i obrazovanje (N=422) opisali su vlastito viđenje prilika za provedbu profesionalnog usmjeravanja u školama. Međutim, za potpuniju sliku pruženih aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u hrvatskim školama, potrebno je upoznati i mišljenje samih učenika o pruženim aktivnostima.

Razmišljanja učenika mogu dati uvid u dostatnost aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u školama. Učenici su ti koji mogu procijeniti smatraju li da su im škole pružile dovoljnu podršku razvoju karijere te koji mogu reći u kojem području osjećaju potrebu za dodatnim djelovanjem stručnih službi, razrednika ili stručnjaka za profesionalno usmjeravanje. Upravo s tim ciljem je provedeno ovo istraživanje, u čiji su fokus stavljeni učenici i njihova percepcija profesionalnog usmjeravanja u školskom okruženju.

Intervencije za profesionalno usmjeravanje

Intervencije za pomoć pri usmjeravanju i konstrukciji karijere mogu uključivati pružanje jednokratne pomoći u vidu savjeta o prikladnom zanimanju ili obrazovnom programu (diferencijalistički pristup), ili pak dugoročniji rad s korisnicima na osnaživanju njihovih temeljnih osobina važnih za samostalno usmjeravanje karijere (razvojni pristup). Ovi se pristupi nadopunjuju, pa je u nekim situacijama važno dati dobar jednokratni savjet o izboru karijere, dok je s druge strane isto tako važno kontinuirano raditi s učenicima i time poticati njihov profesionalni razvoj.

Prema diferencijalističkim teorijama izbora zanimanja, za pozitivne ishode u karijeri ključno je da se osoba nalazi na radnom mjestu koje odgovara njegovim ili njenim osobinama. Takvo stanje naziva se kongruencija ili sklad pojedinca i radne okoline (Holland, 1959, 1997; Dawis i Lofquist, 1984). Kongruencija je prihvaćena kao važna odrednica pozitivnih ishoda u karijeri, zahvaljujući jasnoj i logičnoj ideji da su ljudi koji su bolje uklopljeni u svoju radnu okolinu ujedno i zadovoljniji svojim poslom te uspješniji u obavljanju svojih radnih zadataka (Holland, 1959; Dawis & Lofquist, 1984; Tinsley, 2000). Stoga intervencije temeljene na diferencijalističkom pristupu ciljaju na postizanje sklada pojedinca i radne okoline, što se postiže upoznavanjem osobina pojedinca i njihovim uparivanjem s različitim zanimanjima u svijetu rada, kako bi se za pojedinca pronašao idealan posao ili zanimanje. Takav pristup podrazumijeva primjenu različitih mjera interesa, vrijednosti ili sposobnosti na temelju kojeg će psiholog savjetnik za profesionalno usmjeravanje predložiti nekoliko prikladnih zanimanja za pojedinca. Također, diferencijalistički pristup je i baza mnogih online sustava za profesionalno usmjeravanje koji na temelju odgovora o vlastitim profesionalnim preferencijama, pojedincu nude kraću listu prikladnih zanimanja.

S druge strane, prema razvojnim teorijama, ključ za postizanje dobrih ishoda u karijeri je profesionalna zrelost, odnosno spremnost pojedinca za aktivno usmjeravanje i razvoj vlastite karijere (Super, 1953; 1994). Profesionalna zrelost ima utjecaj na različite profesionalne ishode, poput zadovoljstva odabranom karijerom, visoke radne angažiranosti, uspješnosti u poslu, bolje prilagodbe radnom okruženju (Super, 1953; 1994; Maggiori, Johnston, Krings, Massoudi, & Rossier, 2013; Rossier, Zecca, Staufer, Maggiori, & Dauwalder, 2012; Luyckx, Duriez, Klimstra & De Witte, 2010). Danas se pod

pojmom profesionalne zrelosti podrazumijeva niz srodnih konstrukata, poput profesionalne adaptabilnosti (Savickas, 1997; 2002; Savickas & Porfeli, 2012), poteškoća i stilova u donošenju profesionalnih odluka (Gati, 2013; Gati, Krausz, & Osipow, 1996; Gati, Asulin-Peretz, & Fisher 2011; Gati, Gadassi, & Mashiah-Cohen, 2012), statusa profesionalnog identiteta (Porfeli, Lee, Vondracek, & Weigold, 2011), ili pak samoefikasnosti u donošenju profesionalnih odluka (Taylor & Betz, 1983). Intervencije temeljene na razvojnom pristupu usmjerene su poticanju profesionalne zrelosti i pružanju podrške profesionalnom razvoju pojedinca. To podrazumijeva osvještavanje važnosti pojedinačne karijere, usmjeravanje na važnost donošenja odluke o zanimanju, poticanje na istraživanje informacija o svijetu rada i samome sebi, te pružanje podrške pri razvoju profesionalnih planova. Takve intervencije su najčešće grupne, radioničkog tipa, no mogu se provoditi i individualno.

Profesionalno usmjeravanje u školi

Škola pruža idealno okruženje za rad na poticanju profesionalne zrelosti učenika i pružanju pomoći u odluci o budućem zanimanju. U školi je moguće organizirati niz aktivnosti profesionalnog usmjeravanja koje mogu voditi djelatnici škole (primjerice razrednici, psiholozi, pedagozi) ili pak vanjski suradnici (primjerice djelatnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), stručnjaci koje se bave profesionalnim usmjeravanjem mladih). Takve aktivnosti mogu uključivati osnovno informiranje učenika kroz predstavljanje daljnjih obrazovnih programa ili mogućnosti zapošljavanja, provođenje radionica za poticanje profesionalne zrelosti i osvještavanja važnosti razvoja karijere, upućivanje na Internet stranice ili u centre za profesionalno usmjeravanje, pružanje uvida u vlastite osobine važne za odabir karijere, pa i pružanje konkretnih savjeta o prikladnom zanimanju za pojedinog učenika. Različiti akteri mogu ponuditi različite tipove aktivnosti profesionalnog usmjeravanja, od jednokratnih aktivnosti do onih kontinuirane prirode.

Aktivnosti profesionalnog usmjeravanja, ako se provode u okviru obavezne nastave, imaju mogućnost djelovanja na sve učenike, a ne samo na one koji su visoko motivirani za razvoj i usmjeravanje svoje karijere. To je iznimno bitno, jer adolescenti lošijeg obrazovnog postignuća i lošijeg socioekonomskog statusa u pravilu postižu i lošije profesionalne ishode (Dubow, Huesmann, Boxer, Pulkkinen, & Kokko, 2006; Vuolo, Mortimer, & Staff, 2014; Babarović & Šverko, 2017, listopad; Fouad & Brown, 2000; Turner & Lapan, 2003; Armstrong & Crombie, 2000; Trusty, 1998). Oni najčešće nemaju mogućnosti izabrati svoje zanimanje prema njihovim interesima, te nakon tranzicije u svijet rada vrlo često rade poslove koji ih ne ispunjavaju, koji se odvijaju u lošijim radnim uvjetima te koji osiguravaju niža primanja. Istovremeno, takvi adolescenti vrlo često nisu zainteresirani za pomoć pri usmjeravanju karijere te ju samostalno ne traže, usprkos tome što bi to za njih moglo biti vrlo korisno. Zato je zbog dobrobiti svakog pojedinca i društva u cjelini, nužno razvijati i organizirati intervencije profesionalnog usmjeravanja koje bi zahvaćale ove adolescente. To je moguće u upravo školi, jer je u školi moguće u intervencije profesionalnog usmjeravanja uključiti sve učenike. Također, u školi je moguće pravovremeno identificirati one koji imaju najveće šanse za nepovoljne ishode u karijeri te se posebno posvetiti njima.

Nadalje, školske aktivnosti profesionalnog usmjeravanja moguće je planirati dovoljno rano. Osvještavanje važnosti karijere i razvoj radnih navika može početi već u nižim razredima osnovne škole kako bi učenici razumjeli će njihovi postupci u dobi od 11 ili 12 godina imati posljedice na njihov cjeloživotni profesionalni razvoj. S obzirom da je prema današnjim uvjetima za upis u srednju školu ključno imati dobre ocjene već petog razreda, važno je poticati profesionalnu zrelost i prije toga. S druge strane, upoznavanje sebe kroz primjenu upitnika preferencija primjerenije je u završnim razredima osnovne škole, nakon dobi od 13 ili 14 godina, što je vrijeme strukturiranja temeljnih psiholoških osobina (npr. Tracey & Ward, 1998). Stoga profesionalno usmjeravanje u školama može i treba započeti dovoljno rano te treba biti sustavno provođeno i tijekom osnovne i tijekom srednje škole.

Ciljevi istraživanja

Istraživanje „*Profesionalno usmjeravanje u osnovnim i srednjim školama iz perspektive učenika*“ ima za cilj upoznati učinak profesionalnog informiranja i savjetovanja na odabir daljnjeg obrazovanja i formiranje profesionalnog puta. Konkretno, ciljevi ovog istraživanja su sljedeći:

1. opisati proces odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika osnovnih i srednjih škola
2. ispitati percepciju učenika o pruženim aktivnostima profesionalnog usmjeravanja tijekom osnovne i srednje škole
3. utvrditi učinke profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj i srednjoj školi na jasnoću profesionalnih odluka
4. utvrditi utjecaj školskog uspjeha i socioekonomskog statusa na donošenje profesionalnih odluka na kraju osnovne i srednje škole

Metoda

Istraživanje u sklopu ovog projekta je kvantitativno i osniva se na primjeni anketnog upitnika na uzorcima prvih i četvrtih razreda učenika srednjih škola u Republici Hrvatskoj te statističkoj analizi prikupljenih podataka.

Metoda uzorkovanja i planirani uzorak

Uzorak škola na kojem se provelo istraživanje bio bi stratificiran s obzirom na nekoliko parametara. S obzirom na regiju stanovanja provedena je klasifikacija regija hrvatske u šest regionalnih jedinica podjednakih po veličini i homogenih po socio-demografskim obilježjima. Ovakva se klasifikacija pokazala opravdanom i primjenjivana je uspješno u ranijim populacijskim istraživanjima (npr. Europsko društveno istraživanje - European Social Survey, runda 4 i 5). Druga razina stratifikacije odnosila se na razinu urbaniziranosti naselja gdje se od izvorne četiri razine urbaniziranost koristilo samo dvije razine, odnosno velika gradska središta i manji gradovi. Niže razine urbanizacije u slučaju uzorkovanja srednjih škola nisu bile primjenjive jer je takav tip obrazovnih ustanova uglavnom smješten u većim mjestima i gradovima. Zadnja razina stratifikacije odnosila se na tip škole, odnosno podjelu škola na strukovne i gimnazije gdje se pokušala dobiti zastupljenost od približno 50% u svakoj kategoriji. U uzorak su uključene samo državne gimnazije i strukovne škole, dok privatne gimnazije, privatne strukovne škole i vjerske škole nisu bile uključene.

Kao lista škola za uzorkovanje, koja je služila kao najbliža procjena populacije srednjih škola u Hrvatskoj, korišten je Adresar državnih gimnazija u Republici Hrvatskoj te Adresar državnih srednjih strukovnih škola u Republici Hrvatskoj dobiven od Euroguidance centra Agencije za mobilnost i programe Europske unije. U Adresaru gimnazija nalazio se popis 65 državnih gimnazija s pripadajućim kontaktima i adresama, dok je Adresar strukovnih škola sadržao 293 škole s adresama. Primjenom navedene stratifikacije odabrano je 25 inicijalnih škola u uzorak te ekvivalentnih 25 zamjenskih škola koje su bile ujednačene s inicijalnim po svim stratifikacijskim obilježjima i mogle su se koristiti u slučaju da neka od inicijalnih škola nije suradljiva. Škole u inicijalnom i zamjenskom uzorku su odabrane po slučaju, a u skladu sa stratifikacijskim obilježjima. Popis škola u inicijalnom i zamjenskom uzorku može se vidjeti u Tablici 1 u privitku.

Daljnja razina uzorkovanja je provedena na razini škole i definirana je uputom. Stručni suradnik škole trebao je po slučaju odabrati po jedan prvi i jedan četvrti razred unutar svoje škole koji je trebao pristupiti testiranju. Na osnovi ovako definiranog uzorka, planirana veličina uzorka je bila približno 500 učenika prvih i 500 učenika četvrtih razreda ukoliko prosječan razred broji 20 učenika.

Realizirani uzorak

Istraživanju je ukupno pristupilo ukupno 539 učenika prvih razreda i 559 učenika četvrtih razreda. No, pristupilo se provjeri unosa i čišćenju podataka gdje su bili isključeni oni učenici koji su samo ostavili osnovne podatke i odustali od daljnjeg ispunjavanja, oni koji su ispunili upitnik u prekratkome vremenu za čitanje pitanja s razumijevanjem, te oni koji nisu imali varijabilitet odgovora u većem djelu upitnika, odnosno ispunjavali su ga neozbiljno. Nakon čišćenja podataka konačni uzorak korišten u istraživanju je bio 484 učenika prvih razreda, te 513 učenika četvrtih razreda, što uglavnom odgovara inicijalno planiranom uzorku. Prosječna dominantna dob učenika prvih razreda trenutku testiranja je bila 15 godina i jedan mjesec, a učenika četvrtih razreda 18 godina i jedan mjesec. Uzorci su bili ujednačeni po spolu, gdje je u uzorku učenika prvih razreda bilo 44,8% dječaka, a u uzorku četvrtih razreda 55,9% mladića. Omjer učenika iz strukovnih škola i gimnazija također je uglavnom odgovarao planiranom, pa je tako u uzorku učenika prvih razreda bilo 59,3% gimnazijalaca, a u uzorku četvrtih 51,3% gimnazijalaca. Broj učenika u konačnom uzorku po pojedinim školama moguće je vidjeti u tablicama 2 i 3 u privitku.

Provedba istraživanja

Istraživanje se provelo online putem upitnika Tvoj odabir karijere postavljenog na stranicu <http://www.karijera.hr/eurog>. Kontakt osobe (školski psiholozi ili drugi stručni suradnici škole) organizirali su skupno testiranje učenika u računalnim učionicama škole tijekom trajanja redovne nastave. Upitnik je bio samoprimjenjiv, a učenici su prilikom ispunjavanja bili vođeni jasnim uputama koje su prethodile određenoj skupini pitanja. Testiranje je provedeno u periodu od 16. studenoga do 20. prosinca 2017. godine, a samo ispunjavanje upitnika je prosječno je trajalo oko 18 minuta u prvim i oko 15 minuta u četvrtim razredima te su svi učenici uspjeli ispuniti anketu unutar jednog školskog sata.

Za provedbu testiranja u školama dobivena je suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja, dozvola ravnatelja škola te informiran pristanak za sudjelovanjem od svakog učenika prije početka ispunjavanja upitnika.

Treba još napomenuti da je prije glavnog istraživanja provedeno pretestiranje na manjem prigodnom uzorku učenika (14 učenika prvog razreda i 7 učenika četvrtog razreda) za provjeru funkcionalnosti online upitnika, razumljivosti uputa i upitničkih pitanja te duljine trajanja primjene.

Instrumenti

U istraživanju su primijenjena dva upitnika, jedan za prve i jedan za četvrte razrede srednje škole. Upitnik za prve razrede srednje škole u većem je dijelu svog sadržaja bio retrospektivan, odnosno učenike se pitalo o njihovim iskustvima s profesionalnim savjetovanjem i informiranjem tijekom osnovne škole te o procesu odabira srednje škole. Upitnikom za učenike četvrtih razreda ispitivala se trenutna spremnost učenika za donošenje profesionalnih odluka te procjenjivala njihova iskustva s profesionalnim usmjeravanjem i informiranjem tijekom srednje škole. Osim različitog vremenskog fokusa (na osnovnu, odnosno srednju školu) upitnici za prve i četvrte razrede imali su sličnu strukturu.

U prvom dijelu upitnika učenicima je bio postavljen niz pitanja vezanih uz njihovu trenutnu situaciju i karijerni status. Pitalo ih se u koju školu i koji razred idu te koji obrazovni smjer pohađaju. Učenike prvih razreda pitalo se o odabiru srednje škole, njihovoj tadašnjoj spremnosti za donošenje te profesionalne odluke te poteškoćama s kojima su se suočavali. Učenike četvrtih razreda pitalo se o spremnosti za donošenje odluke o odabiru daljnjeg školovanja ili zapošljavanja te o poteškoćama s kojim se pri tome susreću. Ovaj dio upitnika uključuje i niz pitanja o različitim izvorima informacija koje su pri tome koristili te o procjeni korisnosti svakog od izvora u smislu profesionalnog informiranja, usmjeravanja ili savjetovanja.

Drugi dio upitnika se odnosio na procjenu aktivnosti razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika. Učenici prvog razreda procjenjivali su svog razrednika u osnovnoj školi, a učenici četvrtog razreda u srednjoj. Prikupili su se i podaci o razredu osnovne, odnosno srednje škole kada su se takve aktivnosti događale.

Treći dio upitnika odnosio se na procjenu aktivnosti školskog psihologa u pogledu profesionalnog savjetovanja i informiranja. U slučaju da škola nije imala ili nema školskog psihologa učenici su procjenjivali aktivnosti drugog stručnog suradnika (npr. pedagoga). Ponovno su učenici prvog razreda procjenjivali aktivnosti psihologa tijekom osnovne škole, a učenici četvrtih razreda tijekom srednje škole. Podaci o razredu kada se informiranje i savjetovanje odvijalo također su prikupljeni.

Četvrti dio upitnika odnosio se na procjenu izloženosti aktivnostima profesionalne orijentacije od strane različitih aktera koji nisu isključivo vezani za školu, poput djelatnika Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, lokalnih tvrtki koje traže nove radnike ili stipendiste ili lokalnih obrazovnih ustanova koje privlače nove učenike. Ponovno su učenici prvih razreda procjenjivali učestalost i vrijeme pojavljivanja takvih aktivnosti tijekom osnovne škole, a učenici četvrtih razreda tijekom srednje.

Peti dio upitnika sadržavao je niz pitanja o vlastitim aktivnostima učenika koje su poduzeli kako bi povećali razinu svoje profesionalne informiranosti i zrelosti, odnosno lakše donijeli profesionalnu odluku. Za učenike prvih razreda te su se procjene odnosile na period osnovne škole, a za učenike četvrtih razreda na period srednje škole.

Šesti dio upitnika odnosio se na poteškoće pri donošenju odluka o karijeri s kojima su se učenici prvih razreda suočili tijekom biranja srednje škole, odnosno s kojima se učenici srednjih škola trenutno suočavaju jer moraju odabrati daljnje školovanje ili se uključiti u svijet rada. Za operacionalizaciju ovog konstrukta primijenjen je Upitnik poteškoća u donošenju odluka u karijeri (Career Decision Making Difficulties Questionnaire – CDDQ; Gati, Krausz, & Osipow, 1996). Revidirana verzija CDDQ-a se sastoji od 34 čestice koje mjere deset specifičnih poteškoća, a koje kasnije formiraju tri generalne kategorije: Nedostatak spremnosti, Nedostatak informacija i Nekonzistentne informacije. Upitnik se pokazao valjanom i pouzdanom mjerom poteškoća pri donošenju profesionalnih odluka, kako internacionalno (Albion & Fogarty, 2002; Gati et al., 1996; Gati & Saka, 2001; Mau, 2004; Tien, 2005), tako i Hrvatskoj (Babarović & Šverko, u tisku).

Sedmi dio upitnika obuhvaća pitanja o roditeljskoj i prijateljskoj podršci odabiru karijere. Za tu je svrhu prevedena i adaptirana subskala podrške (eng. Support) iz skale Parental Career-Related Behaviors (Dietrich & Kracke, 2009). Ovaj dio upitnika sadrži po pet pitanja vezanih za roditeljsku i prijateljsku podršku izgradnji karijere, procijenjenih na Likertovoj skali od pet stupnjeva.

Osmi dio upitnika sadrži pitanja vezana za školski uspjeh učenika. Četiri su pitanja objektivnog tipa i odnose se na ukupni prosjek ocjena, ocjenu iz matematike, hrvatskog jezika i prvog stranog jezika na kraju prošlog razreda. Tri se pitanja odnose na subjektivne procjene vlastitog dosadašnjeg školskog uspjeha. Navedenih sedam pitanja imaju jasnu jednofaktorsku strukturu, te je za potrebe ovog istraživanja formirana kompozitna varijabla školskog uspjeha, koja je kasnije dihotomizirana u kategorije učenika s višim i nižim školskim uspjehom.

Deveti dio upitnika odnosi se na procjenu socioekonomskog statusa učenika i sadrži pitanja o razini obrazovanja oba roditelja te o subjektivnoj i objektiviziranoj procjeni primanja kućanstva. Ova četiri pitanja formiraju jasan jednofaktorski konstrukt koji smo nazvali socioekonomski status učenika. Za potrebe ovog istraživanja je formiran kompozit na osnovi ovih pitanja koji je potom dihotomiziran u kategorije učenika s nižim i višim socioekonomskim statusom.

Dodatno, učenike se pitalo da navedu svoju trenutnu dob i spol te je računalno bilježeno vrijeme i datum ispunjavanja upitnika kao i trajanje ispunjavanja upitnika za svakog učenika.

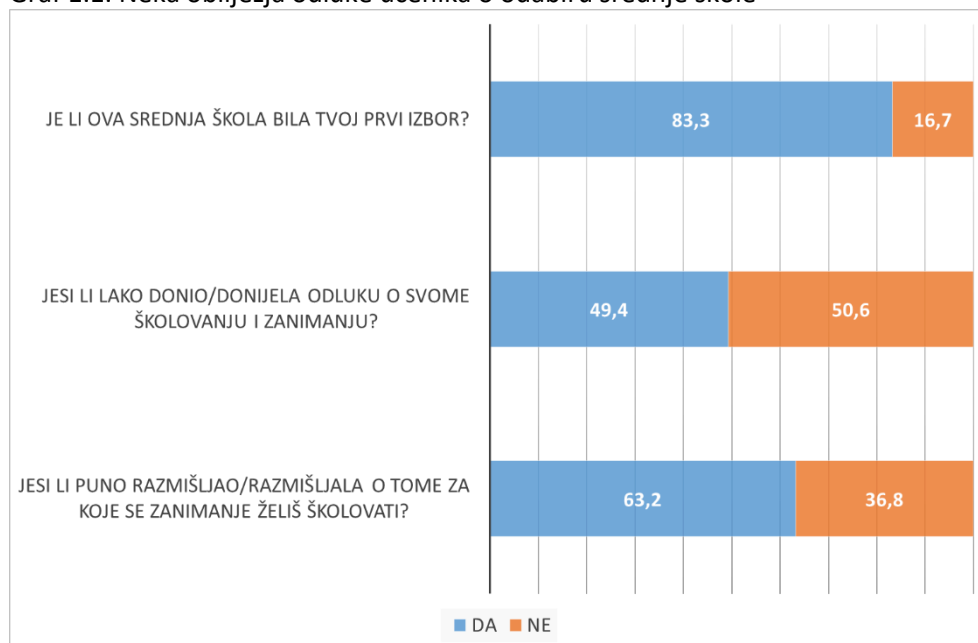
REZULTATI - I

Donošenje profesionalnih
odluka i učinkovitost
profesionalnog usmjeravanja:
percepcija učenika završnih
razreda osnovne škole

Donošenje odluke o karijeri u završnom razredu osnovne škole

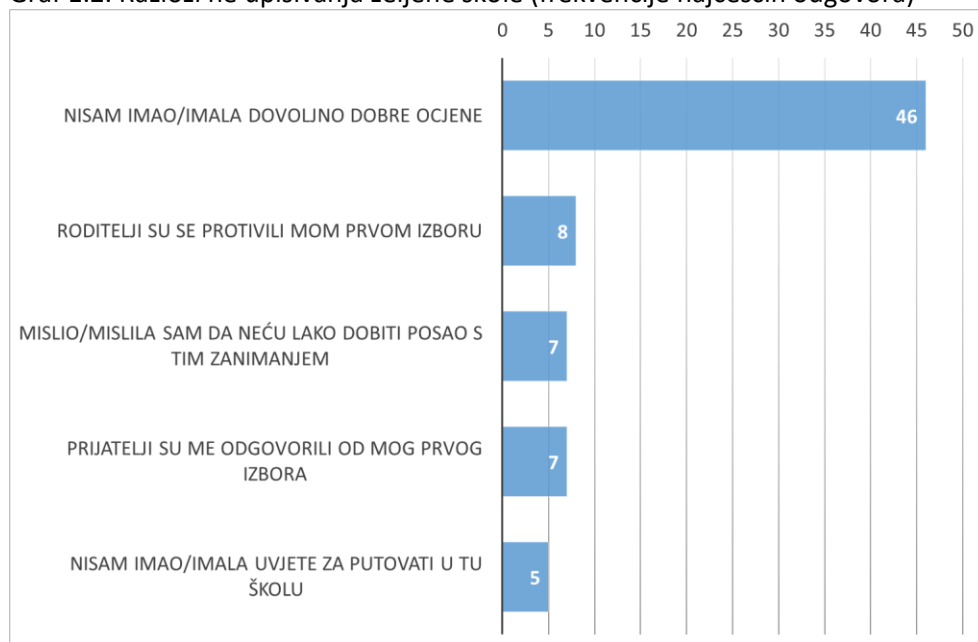
Približno polovica učenika prvog razreda srednje škole izjavila je kako im je bilo teško donijeti odluku o budućoj karijeri kada su u osmom razredu trebali odlučiti o izboru srednje škole (50,6 %). Više od polovice učenika je puno razmišljalo za koje se zanimanje žele školovati (63,2 %), a ujedno je i znatnoj većini učenika upisana srednja škola bila i njihov prvi izbor (83,3 %).

Graf 1.1. Neka obilježja odluke učenika o odabiru srednje škole

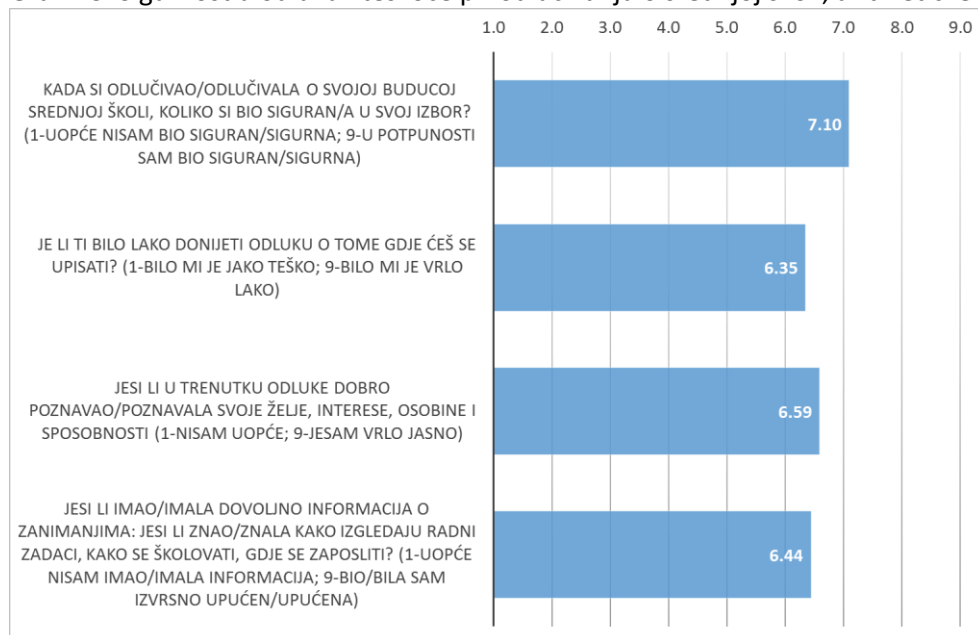
Učenike koji nisu upisali željenu srednju školu (njih 16,7 %, kao što je vidljivo na grafu 1.1), pitali smo koji su razlozi koji su do toga doveli. Prema njihovim odgovorima, ključni razlog su nedovoljno dobre ocjene, što je navelo ukupno 46 učenika (graf 1.2). Rjeđi razlozi su protivljenje roditelja prvom izboru (f=8), strah od težeg pronalaska posla (f=7), odgovaranje od prvog izbora od strane prijatelja (f=7) i nemogućnost putovanja u željenu školu (f=5).

Graf 1.2. Razlozi ne upisivanja željene škole (frekvencije najčešćih odgovora)

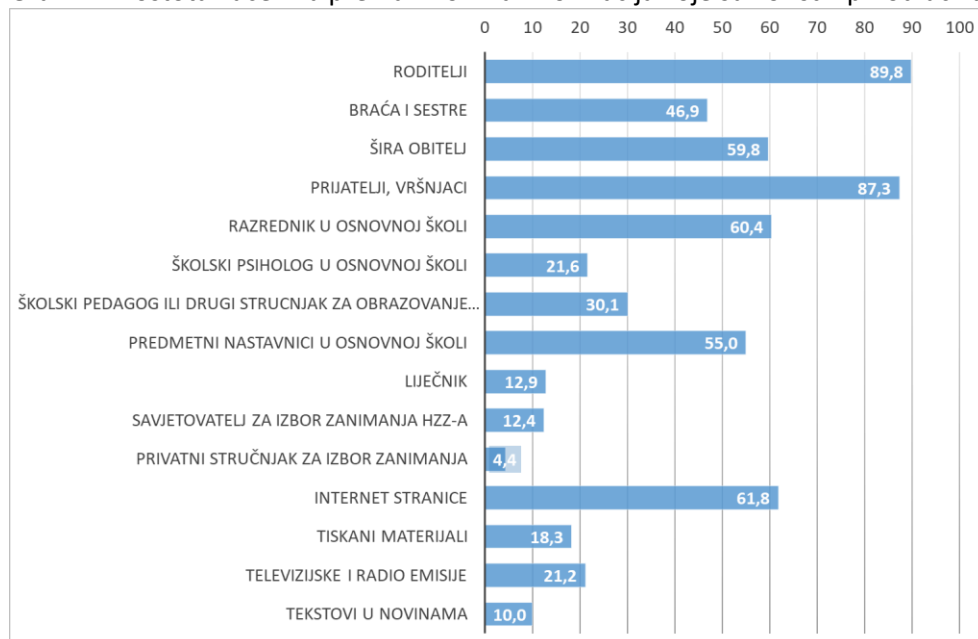
U trenutku odlučivanja o budućoj srednjoj školi, učenici prvog razreda srednje škole su bili prilično sigurni su svoj izbor budućeg zanimanja ($M=7,10$), smatrali su da im je bilo donekle lako donijeti odluku gdje će se upisati ($M=6,35$), donekle dobro su poznavali svoje osobine važne za donošenje profesionalne odluke ($M=6,59$) i imali su donekle dovoljno informacija o zanimanjima ($M=6,44$).

Graf 1.3. Sigurnost u odluku i teškoće pri odlučivanju o srednjoj školi; aritmetičke sredine

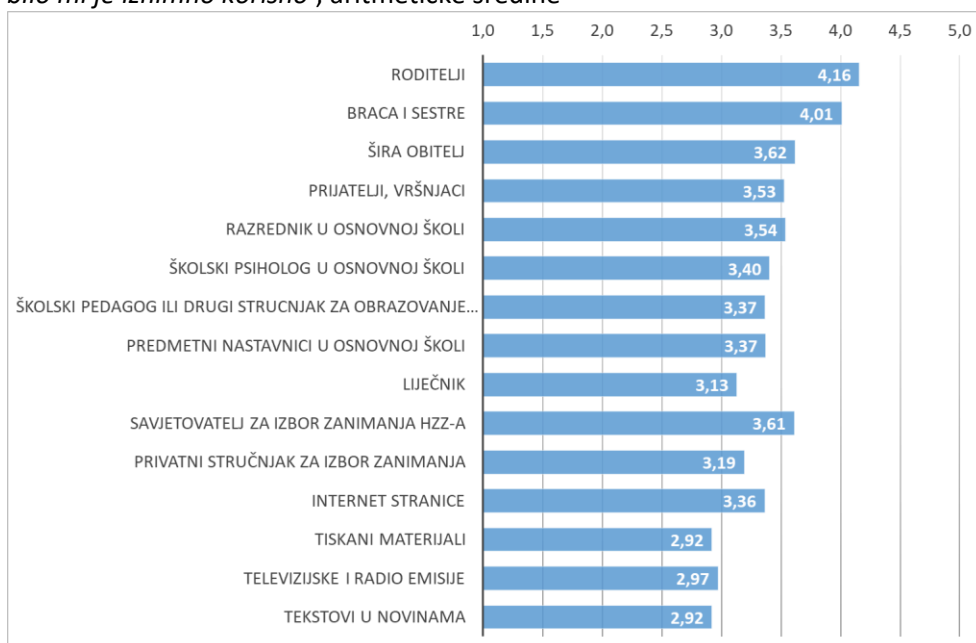
Učenici su najviše informacija važnih za odlučivanje o karijeri prikupili od roditelja (89,9 %) te prijatelja i vršnjaka (87,3 %), na internetskim stranicama (61,8 %), te od razrednika (60,4 %) i predmetnih nastavnika u osnovnoj školi (55,0 %). Također, zamjetan se dio učenika informirao u krugu obitelji, razgovarajući sa članovima šire obitelji (59,8 %) ili s braćom ili sestrama (46,9 %). Nadalje, ulogu u informiranju igraju i pedagozi ili drugi obrazovni stručnjaci u osnovnoj školi (30,1 %) te potom školski psiholozi (21,6). Vrlo mali broj učenika se u osnovnoj školi informirao putem javnih medija, te rijetko konzultiraju liječnike (12,9 %), savjetnike za izbor zanimanja u HZZ-u (12,4 %) i privatne stručnjake za izbor zanimanja (4,4 %).

Graf 1.4. Postotak učenika prema izvorima informacija koje su koristili pri odlučivanju o karijeri

Kao najkorisnije izvore informacija učenici navode roditelje (M=4,16), braću i sestre (M=4,10) te članove šire obitelji (M=3,62) i savjetnike HZZ-a (M=3,61). Učenici su također smatrali relativno korisnim izvorima informacija i prijatelje i vršnjake (M=3,53) te sve osnovnoškolske izvore informacija – razrednika (M=3,54), psihologa (M=3,40), pedagoga (M=3,37) te predmetne nastavnike (M=3,37). Zatim, prema korisnosti informacija slijede internetske stranice (M=3,36), te liječnici (M=3,13) i privatni stručnjaci za izbor zanimanja (M=3,19). Najmanju korisnim učenici procjenjuju javna glasila i tiskane materijale.

Graf 1.5. Procjena korisnosti pojedinih izvora informacija na skali od 1 - *nije mi uopće koristilo* do 5 - *bilo mi je iznimno korisno* ; aritmetičke sredine

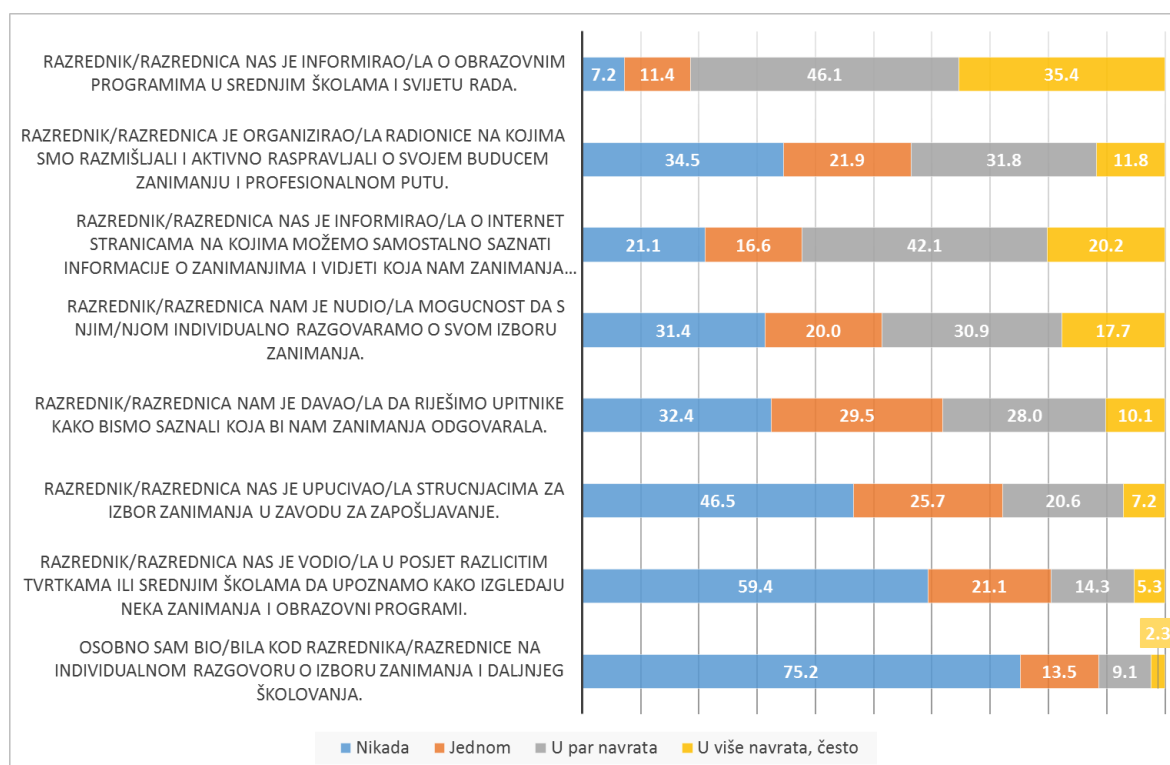

Uloga razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u osnovnoj školi

Uloga razrednika u informiranju i usmjeravanju učenika tijekom osnovne škole je prilična i uključuje informiranje, organiziranje radionica, davanje upitnika za odabir prikladnih zanimanja, kao i pozivanje na individualne razgovore.

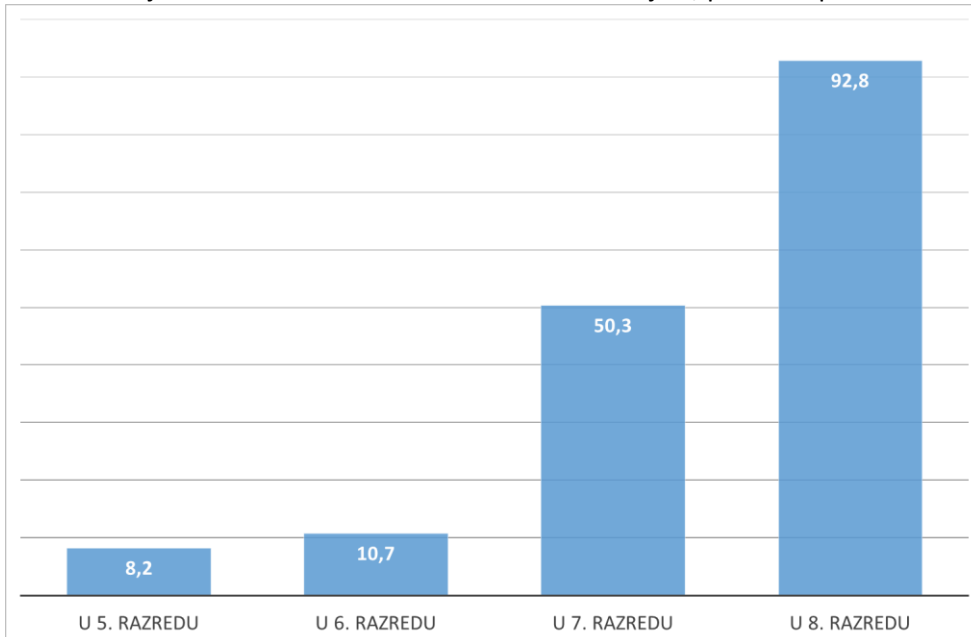
Gotovo svi razrednici (92,8 %) su barem jednom informirali učenike o obrazovnim programima u srednjim školama i svijetu rada, od čega su neki to napravili u nekoliko navrata (46,1 %), a neki i češće (35,4 %). Također, većina razrednika je informirala učenike o internetskim stranicama za profesionalno informiranje i usmjeravanje barem jednom (16,6 %), u par navrata (42,1 %) ili često (20,2 %). Većina razrednika (65,5 %) je organizirala radionice o izboru zanimanja barem jednom (21,9 %), u par navrata (31,8 %) ili čak i često (11,8 %). Također, većina razrednika (67,6 %) je ponudila učenicima upitnike na temelju kojih mogu saznati koja bi im zanimanja odgovarala te ih je pozvala na individualne razgovore o izboru zanimanja (68,6 %), što je 24,8 % učenika i iskoristilo. Također, razrednici su upućivali učenike stručnjacima za izbor zanimanja (53,5 %) i vodili ih u posjet tvrtkama i srednjim školama da upoznaju obrazovne programe i zanimanja (39,6 %).

Graf 1.6. Učestalost pojedinih aktivnosti razrednika vezanih uz profesionalno informiranje i usmjeravanje učenika

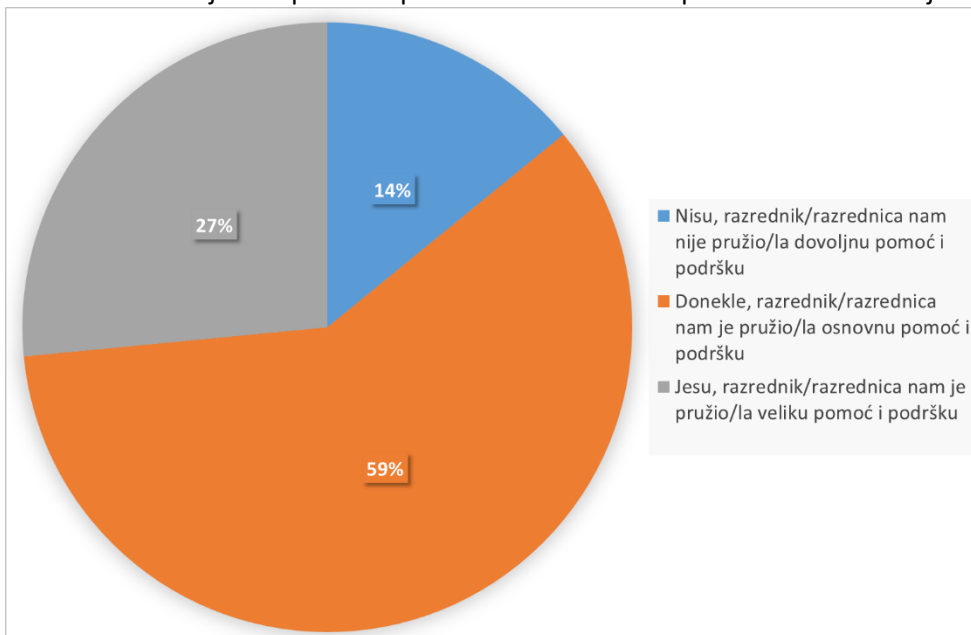
Rijetko koji razrednici počinju s aktivnostima profesionalnog informiranja i usmjeravanja prije sedmog razreda osnovne škole. U sedmom razredu osnovne škole je 50,3 % razrednika provodilo neke od ranije navedenih aktivnosti profesionalnog informiranja i usmjeravanja, dok se u osmom razredu 92,8 % razrednika angažiralo u tome.

Graf 1.7. Vrijeme kada su se aktivnosti razrednika odvijale; postotak potvrdnih odgovora učenika

Učenici su donekle zadovoljni ulogom razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju, jer ih 27 % smatra da im je razrednik pružio veliku pomoć i podršku te ih 59 % smatra da im je razrednik pružio osnovnu pomoć i podršku. Ukupno 14 % učenika smatra da im razrednik nije pružio dovoljnu pomoć i podršku.

Graf 1.8. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom razrednika u profesionalnom usmjeravanju učenika

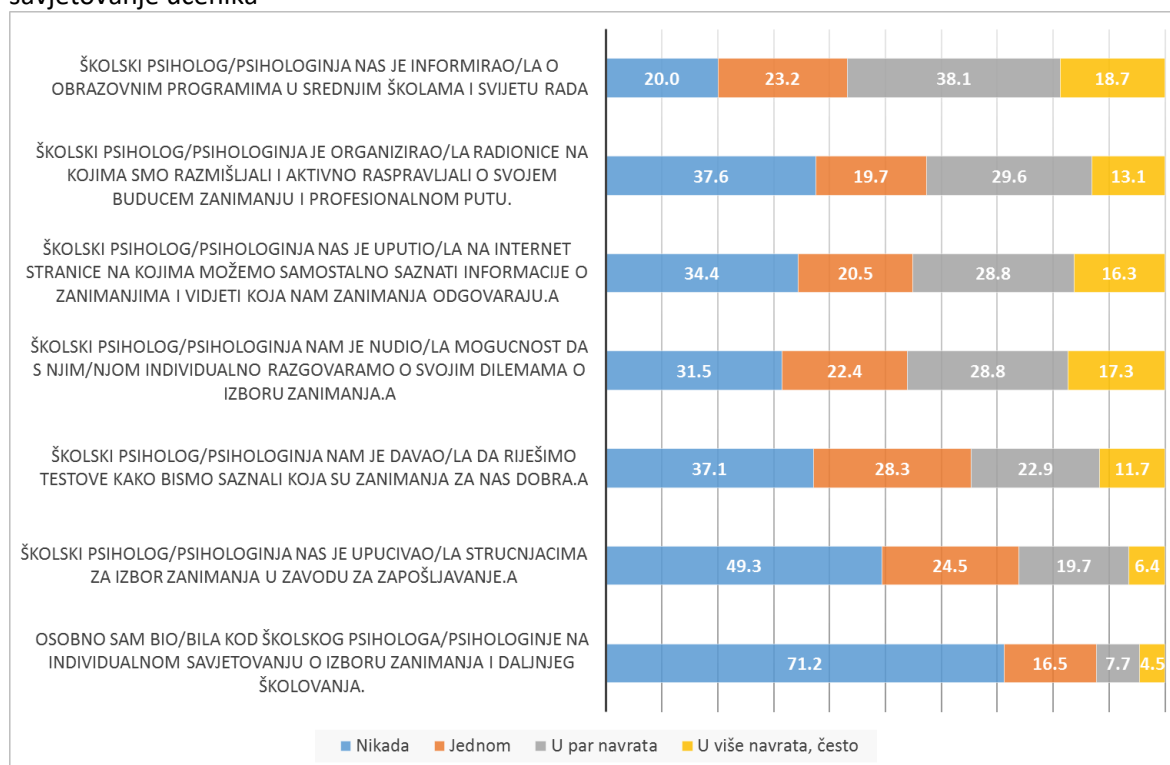
Uloga psihologa u profesionalnom informiranju i savjetovanju u osnovnoj školi

S obzirom da sve osnovne škole nemaju psihologe, na ova je pitanja odgovorilo 377 učenika koji su pohađali osnovne škole u kojima su bili zaposleni psiholozi kao stručni suradnici. Na temelju njihovih odgovora vidljiva je uloga školskih psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika. Ona je slična kao i uloga razrednika, te uključuje informiranje, organiziranje radionica, davanje upitnika za spoznaju prikladnih zanimanja, kao i pozivanje na individualne razgovore.

Većina psihologa je barem jednom informirala učenike o obrazovnim programima i svijetu rada (80 %) i o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje (65,6 %). Ako to usporedimo s aktivnošću razrednika, vidljivo je da psiholozi nešto rjeđe informiraju učenike o objema temama od razrednika, što je i logično jer su razrednici u redovitijem kontaktu s učenicima.

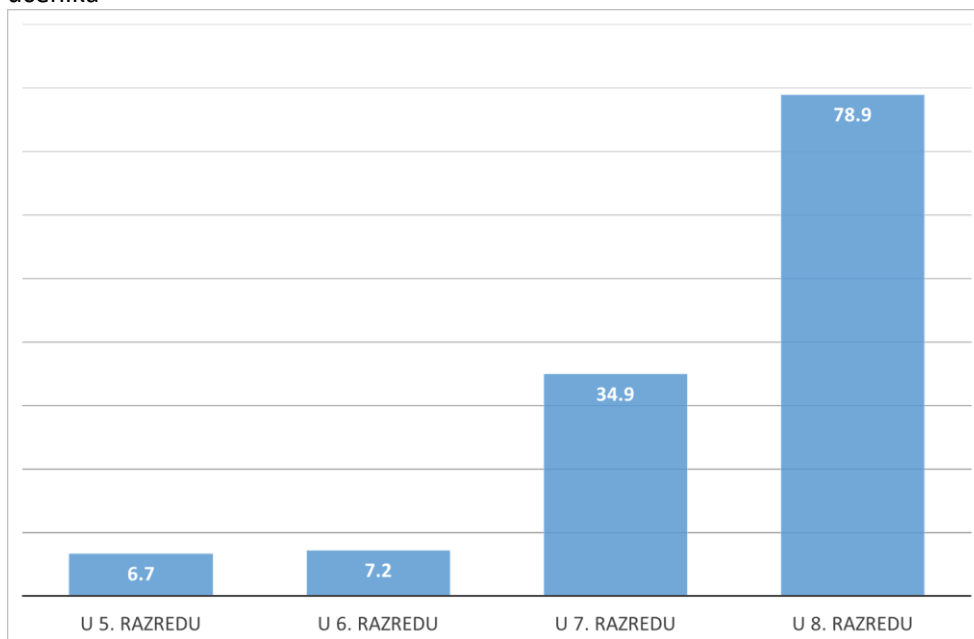
Školski psiholozi i razrednici su podjednako aktivni u ostalim aktivnostima te je tako većina psihologa (62,4 %) je organizirala radionice o izboru zanimanja barem jednom (19,7 %), u par navrata (29,6 %) ili čak i često (13,1 %). Također, većina psihologa je ponudila učenicima upitnike na temelju kojih mogu saznati koja bi im zanimanja odgovarala (62,9 %) te ih je pozvala na individualne razgovore o izboru zanimanja (68,5 %), što je 28,8 % učenika i iskoristilo. Također, psiholozi su upućivali učenike stručnjacima za izbor zanimanja (50,7 %).

Graf 1.9. Učestalost pojedinih aktivnosti školskih psihologa vezanih uz profesionalno informiranje i savjetovanje učenika

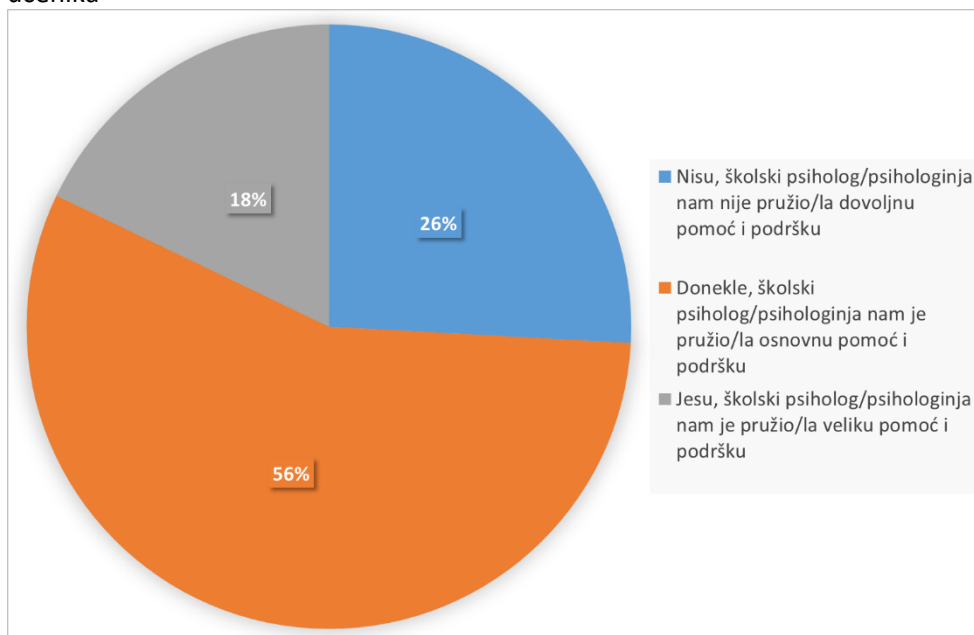
Aktivnosti psihologa su, kao i aktivnosti razrednika, koncentrirane u sedmom i osmom razredu osnovne škole. Prema procjeni učenika, u sedmom razredu osnovne škole je 34,9 % psihologa provodilo neke od ranije navedenih aktivnosti profesionalnog informiranja i usmjeravanja, dok se u osmom razredu 78,9 % psihologa angažiralo u tome.

Graf 1.10. Vrijeme kada su se aktivnosti školskih psihologa odvijale; postotak potvrdnih odgovora učenika

Učenici su donekle zadovoljni ulogom psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju. Ukupno 26 % učenika smatra da im je psiholog pružio veliku pomoć i podršku, 56 % smatra da im je psiholog pružio osnovnu pomoć i podršku, te 18 % učenika smatra da im psiholog nije pružio dovoljnu pomoć i podršku. Učenici vrlo slično procjenjuju podršku psihologa i razrednika (grafovi 1.8 i 1.11).

Graf 1.11. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom školskog psihologa u profesionalnom usmjeravanju učenika

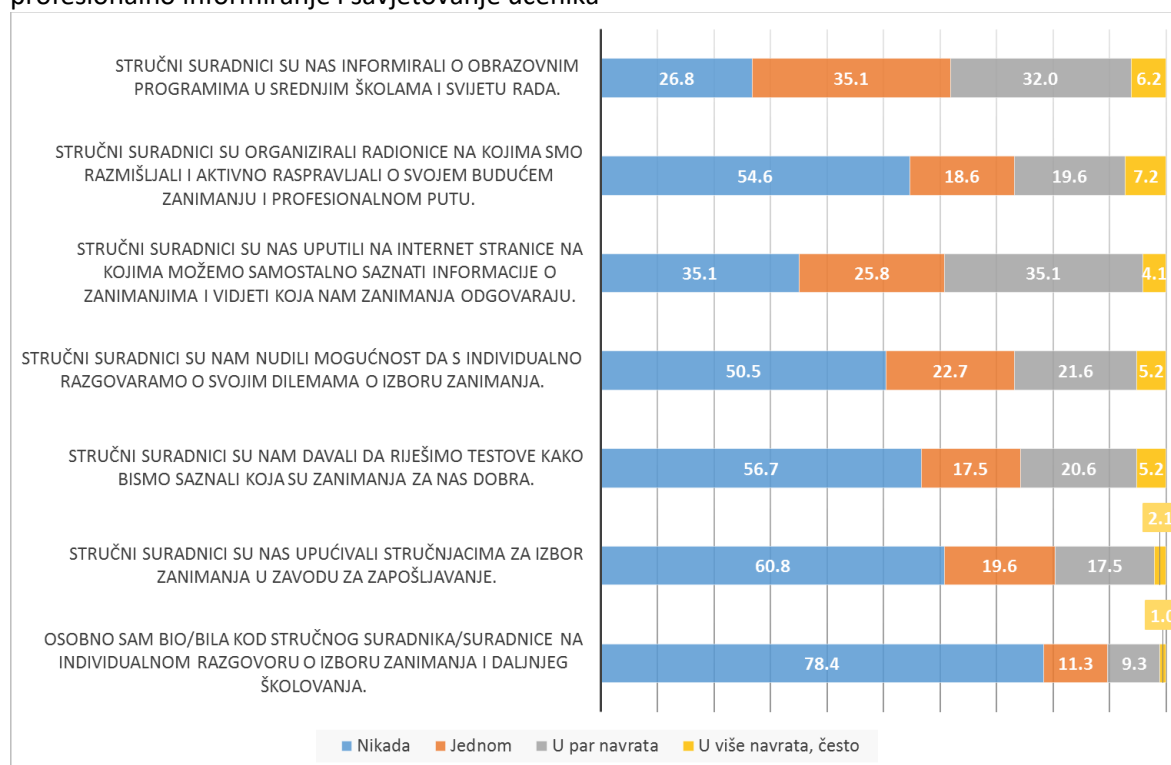
Uloga stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u osnovnoj školi

Učenici srednjih škola u kojima nisu zaposleni psiholozi, odgovorili su na pitanja o ulozi stručnih suradnika u profesionalnom usmjeravanju učenika (N=97). Na temelju njihovih odgovora vidljivo je da je uloga stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika nešto manja nego uloga razrednika i školskih psihologa.

Većina stručnih suradnika ne-psihologa je barem jednom informirala učenike o obrazovnim programima i svijetu rada (73,2 %) i o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje (64,9 %).

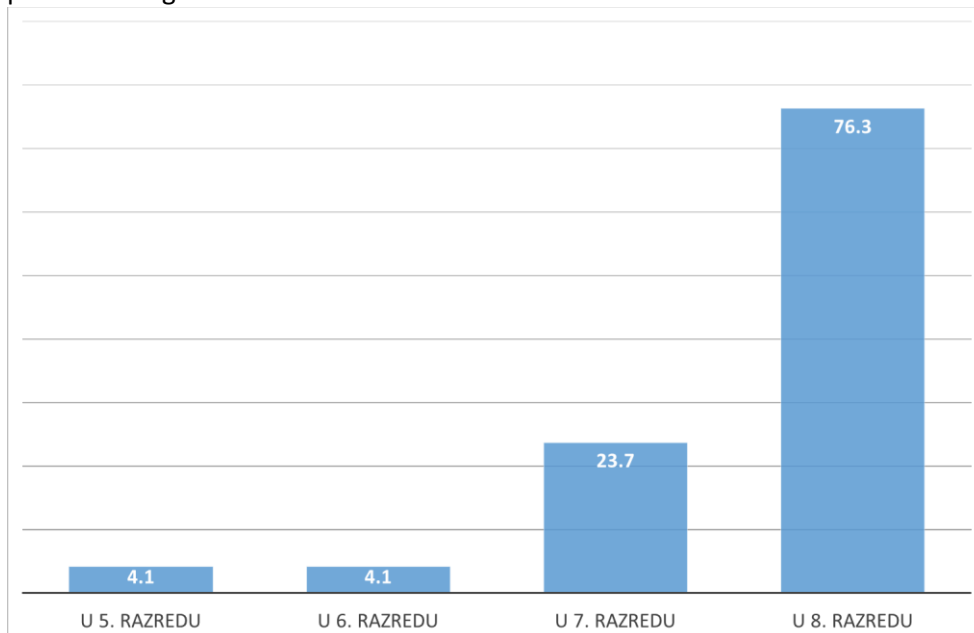
Malo manje od polovice stručnih suradnika ne-psihologa (45,4 %) je organiziralo radionice o izboru zanimanja barem jednom (18,6 %), u par navrata (19,6 %) ili često (7,2 %). Također, oko polovice stručnih suradnika je ponudilo učenicima upitnike na temelju kojih mogu saznati koja bi im zanimanja odgovarala (43,3 %) te ih je pozvala na individualne razgovore o izboru zanimanja (49,5 %), što je 21,6 % učenika i iskoristilo. Također, stručni suradnici su upućivali učenike stručnjacima za izbor zanimanja (39,2 %).

Graf 1.12. Učestalost pojedinih aktivnosti stručnih suradnika u školi (ne-psihologa) vezanih uz profesionalno informiranje i savjetovanje učenika

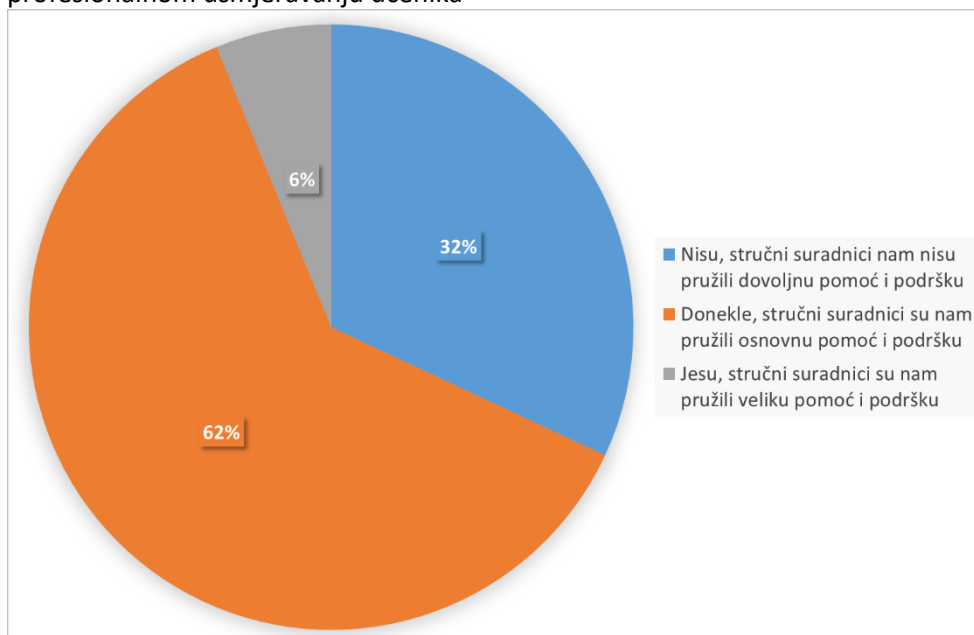
Aktivnosti stručnih suradnika uglavnom se odvijaju u sedmom i osmom razredu osnovne škole. Prema procjeni učenika, u sedmom razredu osnovne škole je 23,7 % stručnih suradnika ne-psihologa provodilo neke od ranije navedenih aktivnosti profesionalnog informiranja i usmjeravanja, dok se u osmom razredu 76,3 % stručnih suradnika angažiralo u tome.

Graf 1.13. Vrijeme kada su se aktivnosti stručnih suradnika u školi (ne-psihologa) odvijale; postotak potvrdnih odgovora učenika

Učenici su nešto manje zadovoljni aktivnostima stručnih suradnika ne-psihologa nego što su zadovoljni aktivnostima razrednika i psihologa. Samo 6 % učenika procjenjuje da su im stručni suradnici pružili potrebnu pomoć i podršku, 62 % učenika procjenjuje da su im stručni suradnici pružili osnovnu pomoć i podršku, a 32 % učenika procjenjuje da im stručni suradnici nisu pružili dovoljnu pomoć i podršku.

Graf 1.13. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom stručnih suradnika u školi (ne-psihologa) u profesionalnom usmjeravanju učenika

Uloga vanjskih stručnjaka u profesionalnom informiranju i savjetovanju u osnovnoj školi

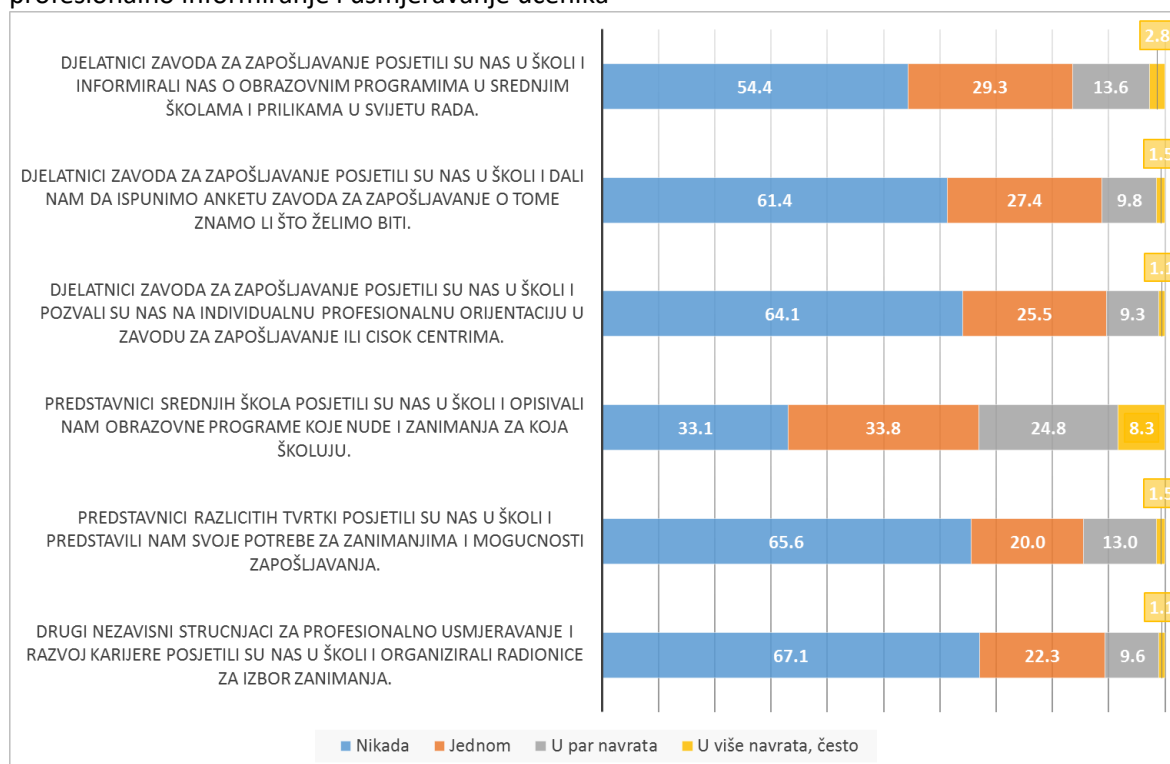
Uloga vanjskih stručnjaka u informiranju i usmjeravanju učenika u osnovnoj školi je osrednja. Učenike donekle često posjećuju predstavnici srednjih škola, te nešto rjeđe stručnjaci za profesionalno usmjeravanje HZZ-a.

Približno 60 % učenika je izjavilo da su ih barem jednom posjetili predstavnici srednjih škola kako bi im opisali obrazovne programe koje nude i zanimanja za koja školuju. Takvo informiranje neki su učenici imali prilike čuti jednom (33,8 %), a neki nekoliko (24,8 %) ili više puta (8,3 %).

Približno 60-ak % učenika izjavilo da ih stručnjaci za profesionalno usmjeravanje iz HZZ-a nisu posjetili. Prema izjavama učenika, djelatnici HZZ-a u pravilu škole posjećuju rijetko – 54,4 % učenika je izjavilo da ih nikada nisu posjetili djelatnici HZZ-a kako bi ih informirali o obrazovnim programima i svijetu rada, 61,4 % učenika je izjavilo da ih nikada nisu posjetili djelatnici HZZ-a kako bi im dali da ispune anketu HZZ-a o njihovim profesionalnim planovima, te je 64,1 % učenika izjavilo da ih djelatnici HZZ-a nisu nikada posjetili da bi ih pozvali na individualnu profesionalnu orijentaciju u HZZ ili CISOK centre.

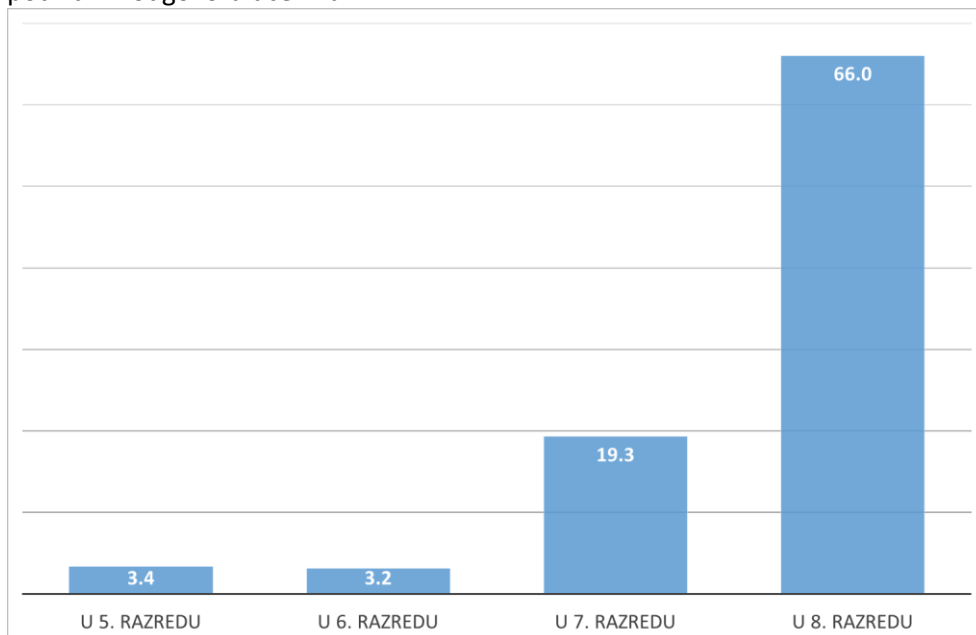
I predstavnici različitih tvrtki rijetko posjećuju škole kako bi predstavili svoje potrebe za zanimanjima i mogućnostima zapošljavanja (65,6 % učenika je izjavilo da ih tijekom osnovne škole nisu nikada posjetili). Također, nezavisni stručnjaci za profesionalno usmjeravanje rijetko posjećuju škole: 67,1 % učenika navelo je da ih nisu posjetili nikada.

Graf 1.15. Učestalost pojedinih aktivnosti vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) vezanih uz profesionalno informiranje i usmjeravanje učenika

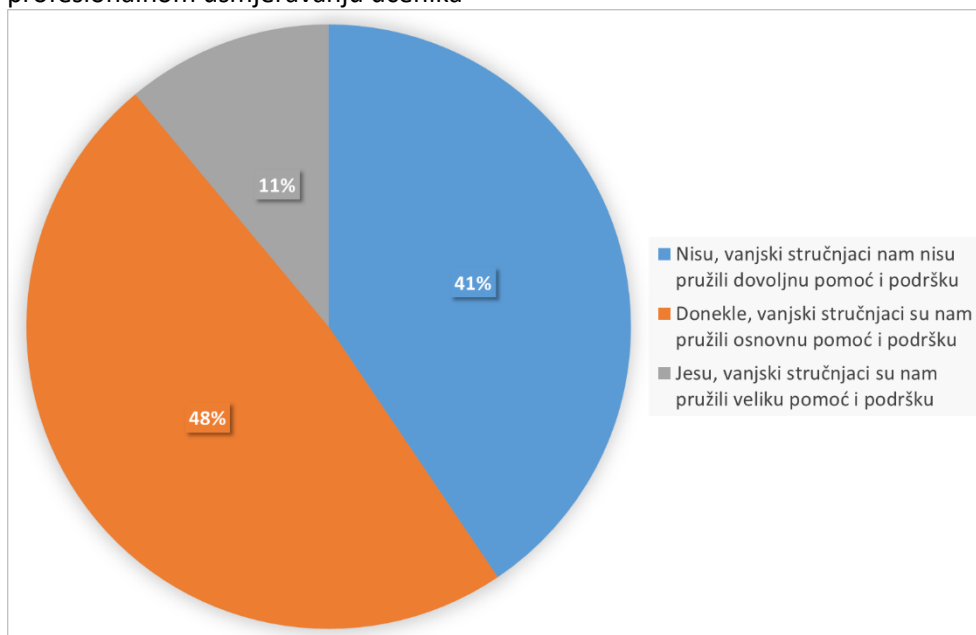
Kao i djelatnosti razrednika, psihologa i drugih stručnih suradnika, i djelatnosti vanjskih stručnjaka uglavnom se odvijaju tijekom sedmog i osmog razreda osnovne škole.

Graf 1.16. Vrijeme kada su se aktivnosti vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) odvijale; postotak potvrđenih odgovora učenika

Slično kao i s aktivnostima stručnih suradnika ne-psihologa, učenici uglavnom nisu zadovoljni aktivnostima vanjskih stručnjaka. Samo 11 % učenika procjenjuje da su im vanjski stručnjaci pružili potrebnu pomoć i podršku, 48 % učenika procjenjuje da su im stručni suradnici pružili samo osnovnu pomoć i podršku, a 41 % učenika procjenjuje da im stručni suradnici nisu pružili dovoljnu pomoć i podršku.

Graf 1.17. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) u profesionalnom usmjeravanju učenika

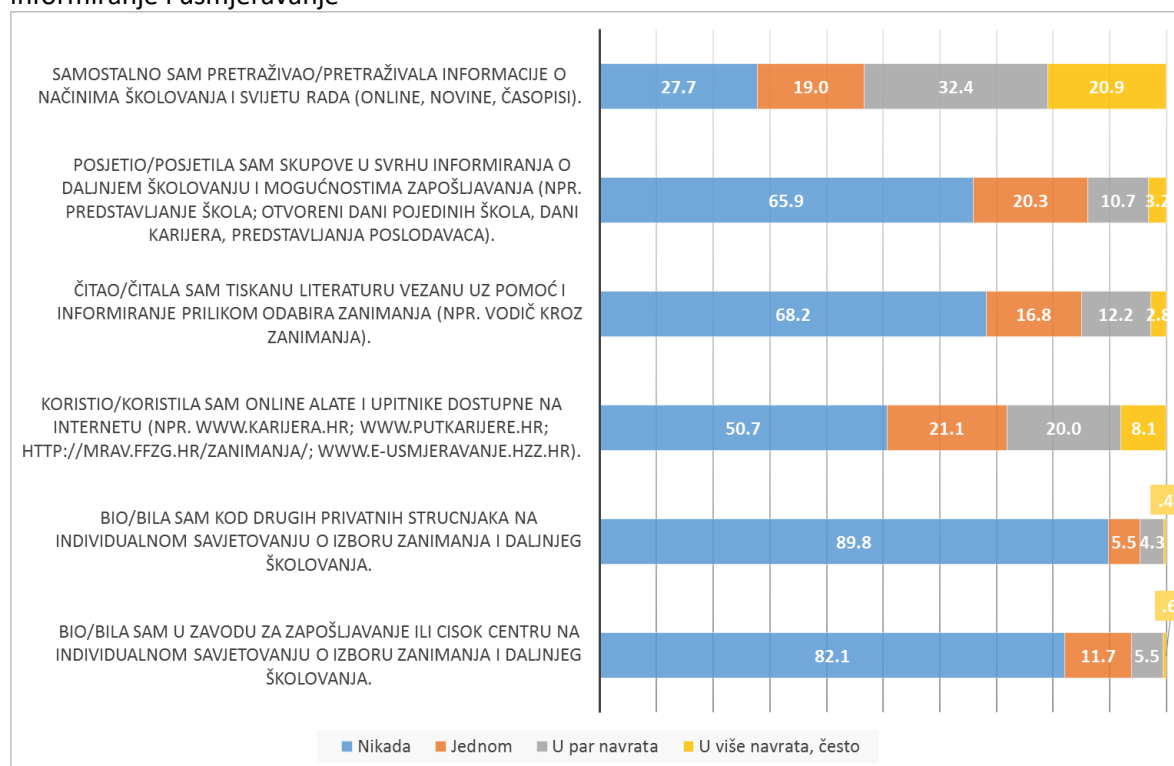
Samostalni angažman učenika u vlastitom profesionalnom razvoju tijekom osnovne škole

Samostalni angažman učenika očituje se primarno u informiranju o načinima školovanja i o svijetu rada putem online stranica, novina i časopisa. Većina je učenika (72,3 %) barem jednom samostalno pretraživala takve informacije, a od toga neki su time bavili nekoliko puta (32,4 %) ili u više navrata (20,9 %).

Također, približno pola učenika je koristila online alate za pomoć pri donošenju profesionalnih odluka (49,3 %), no rijetki su učenici koji su bili na individualnom profesionalnom usmjeravanju, bilo u HZZ-u ili CISOK centrima (17,9 %), ili kod privatnih stručnjaka (10,1 %).

Učenici osnovnih škola uglavnom rijetko posjećuju skupove u svrhu informiranja o načinima školovanja i mogućnostima zapošljavanja i rijetko čitaju literaturu vezanu za pomoć i informiranje prilikom odabira zanimanja.

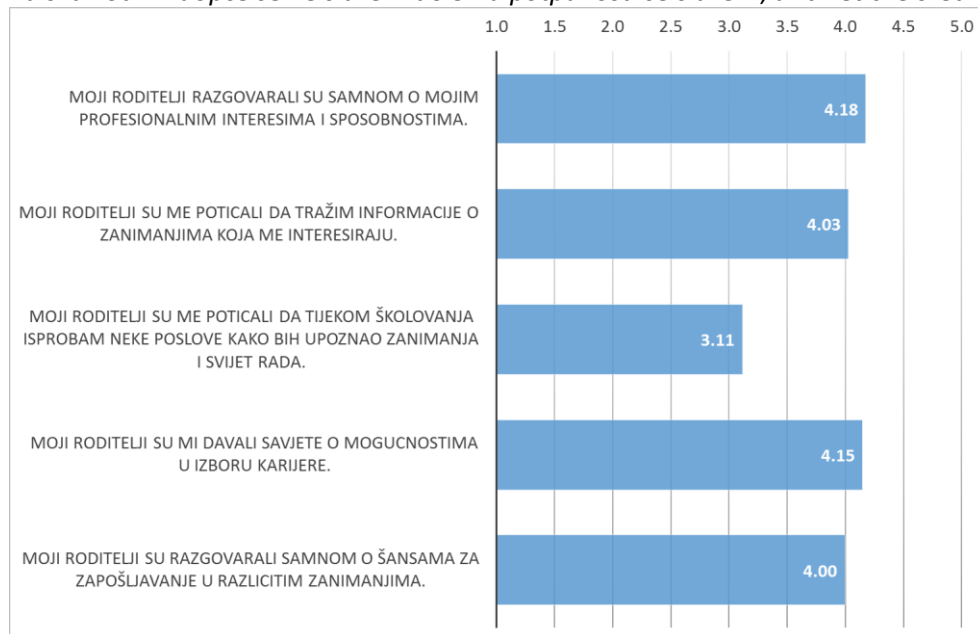
Graf 1.18. Učestalost pojedinih samostalnih aktivnosti učenika vezanih uz vlastito profesionalno informiranje i usmjeravanje

Roditeljska i prijateljska podrška tijekom osnovne škole

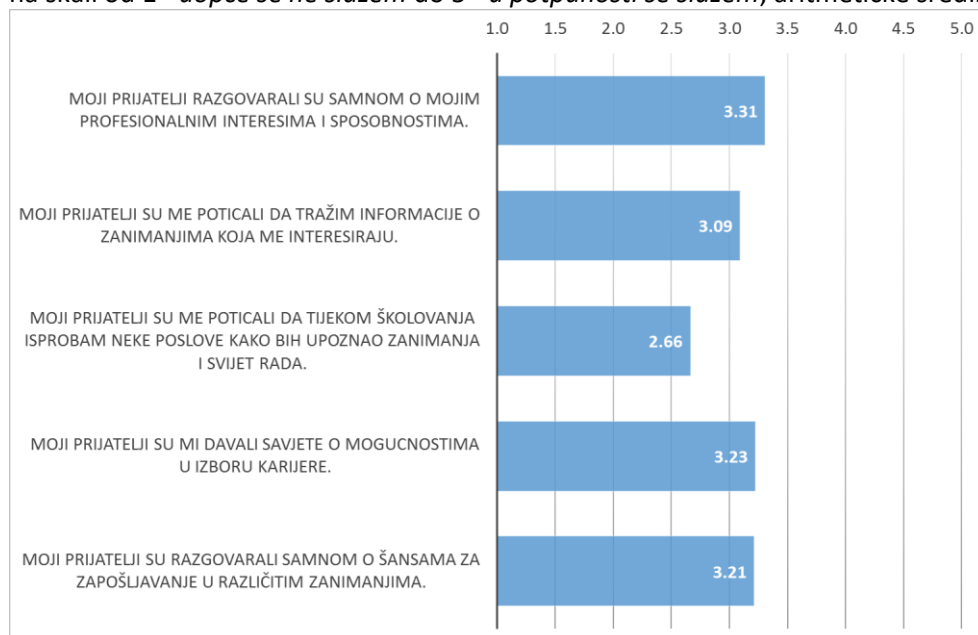
Učenici se uglavnom slažu da su dobili roditeljsku podršku pri profesionalnom informiranju i usmjeravanju. Ona se prvenstveno očituje u razgovorima, savjetima i podršci za odabir prikladne karijere (sve aritmetičke sredine su oko 4), a manje u poticanju da se tijekom školovanja isprobaju različiti poslovi u svrhu upoznavanja zanimanja i svijeta rada ($M=3,11$).

Graf 1.19. Procjena elemenata roditeljske podrške pri profesionalnom informiranju i usmjeravanju na skali od 1 - *uopće se ne slažem* do 5 - *u potpunosti se slažem*; aritmetičke sredine

Podrška prijatelja nešto je malo manje izražena (sve aritmetičke sredine su oko 3) od roditeljske podrške. Jednako kao i kod roditeljske podrške, najmanje je izražena podrška u isprobavanju različitih poslova u svrhu upoznavanja svijeta rada.

Graf 1.20. Procjena elemenata prijateljske podrške pri profesionalnom informiranju i usmjeravanju na skali od 1 - *uopće se ne slažem* do 5 - *u potpunosti se slažem*; aritmetičke sredine

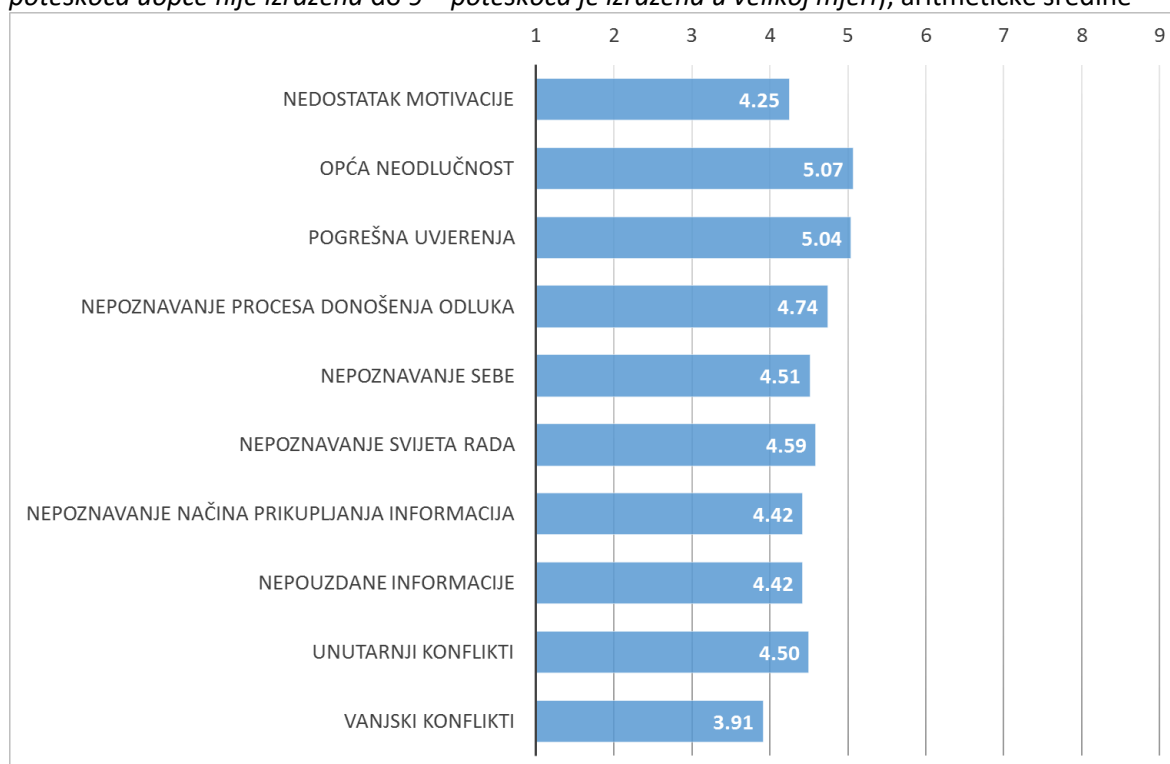

Poteškoće pri donošenju odluka u karijeri na kraju osnovne škole

Od širokog spektra mogućih poteškoća pri odabiru srednje škole, u uzorku učenika prvih razreda najizraženije poteškoće su opća neodlučnost ($M=5,07$) te pogrešna uvjerenja ($M=5,04$). S druge strane učenici su imali najmanje poteškoća s postojanjem vanjskih konflikata ($M=3,91$) te s nedostatkom motivacije ($M=4,25$). Opća se neodlučnost odnosi na to je učenicima bilo teško donijeti odluku i da su tražili potvrdu i podršku drugih ljudi. Isto tako su odgađali odluku ili je stalno mijenjali zbog bojazni da će pogriješiti. Pogrešna uvjerenja uključuju netočna mišljenja o tome kako treba donositi odluke o karijeri. Na primjer, učenici su vjerovali da postoji samo jedno idealno zanimanje koje će im ispuniti sve njihove težnje i riješiti sve njihove probleme, ili da je profesionalna odluka jednokratna te da je više neće mijenjati.

Pri interpretaciji rezultata na skali poteškoća pri odlučivanju u karijeri važno je napomenuti kako izraženost svih navedenih poteškoća nije visoka, već se kreće u srednjem području skale.

Graf 1.21. Prosječna izraženost 10 temeljnih poteškoća pri donošenju odluka o karijeri (skala od 1 – poteškoća uopće nije izražena do 9 – poteškoća je izražena u velikoj mjeri); aritmetičke sredine

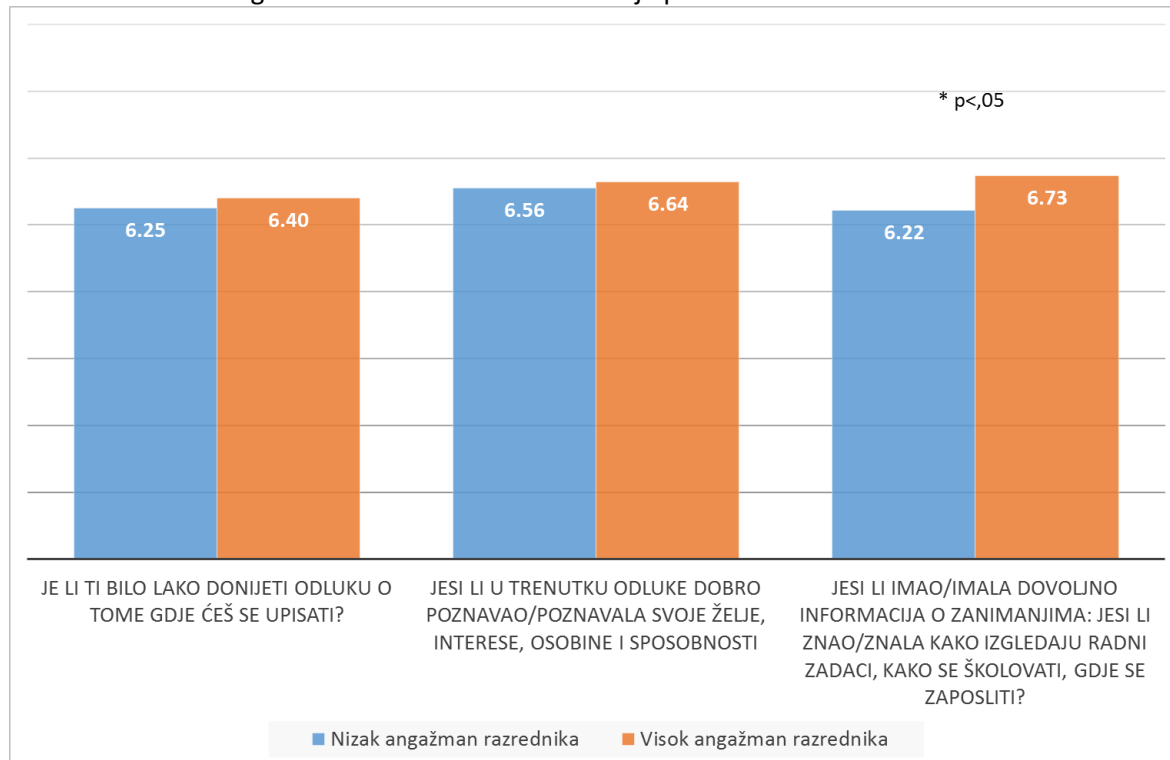

Učinci školske i vanškolske podrške pri izboru zanimanja nakon osnovne škole

Kako bismo utvrdili učinak aktivnosti razrednika, psihologa, stručnih suradnika te vanjskih suradnika na profesionalnu zrelost učenika, u prvom smo koraku provjerili mogu li se njihove aktivnosti smatrati jednodimenzionalnim konstruktom. S obzirom da smo to potvrdili, za svakog smo aktera formirali ukupni rezultat koji je oslikavao njegovu ukupnu aktivnost u profesionalnom usmjeravanju učenika. Nakon toga smo u drugom koraku sve aktere razdijelili u dvije grupe: one koji se više angažiraju u profesionalnom usmjeravanju učenika, te one koji se manje angažiraju u profesionalnom usmjeravanju učenika. Zatim smo provjerili razlikuju li se učenici u profesionalnoj zrelosti s obzirom na angažman njihovih razrednika, psihologa, stručnih suradnika i vanjskih stručnjaka.

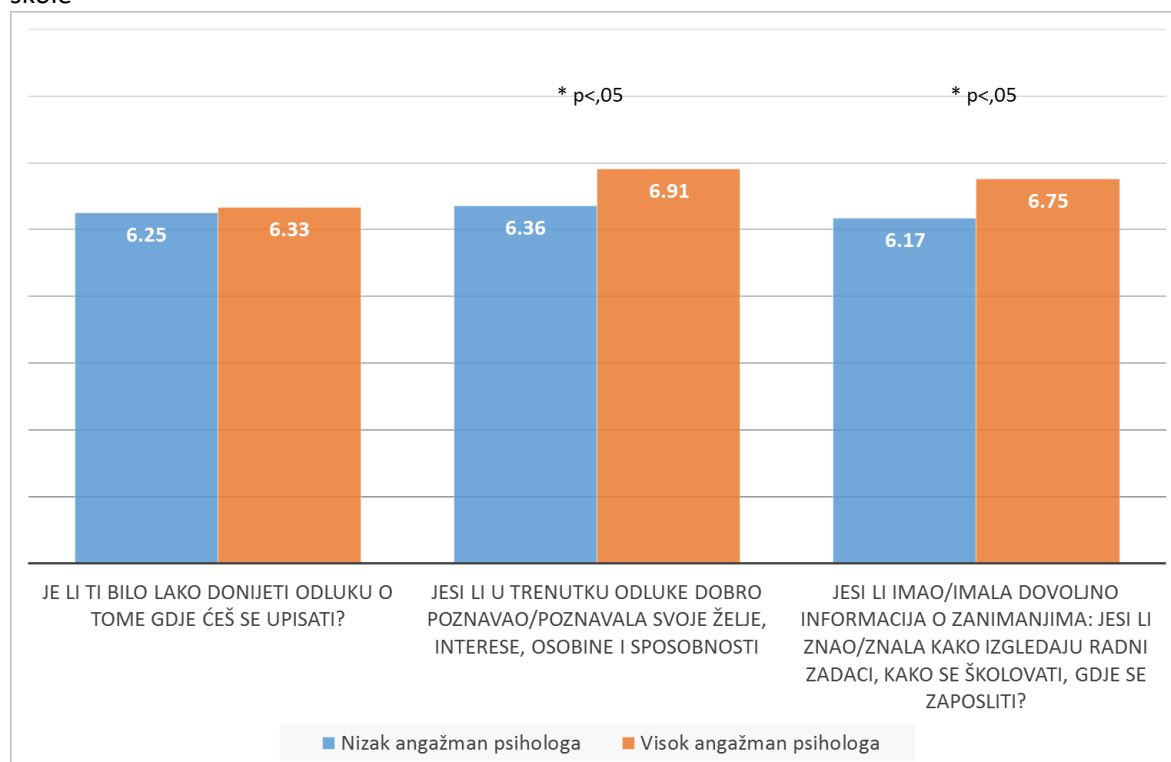
Prema rezultatima navedenim u Grafu 1.22, vidljiv je učinak angažmana osnovnoškolskih razrednika u prikupljanju dovoljne količine informacija o zanimanjima ($M_1=6,22$; $M_2=6,73$), odnosno učenici čiji su razrednici bili aktivniji u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika češće navode da su u trenutku odabira srednje škole imali dovoljno informacija o zanimanjima. Utjecaj razrednika na razinu profesionalne informiranosti je i logičan, s obzirom da smo u prijašnjim analizama ustanovili da se razrednici najviše angažiraju u području profesionalnog informiranja. Međutim, treba imati na umu da se ustvari radi o relativno skromnom učinku angažmana na profesionalnu informiranost učenika (Tablica 4 u Prilogu)

Graf 1.22. Učinak angažmana razrednika na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

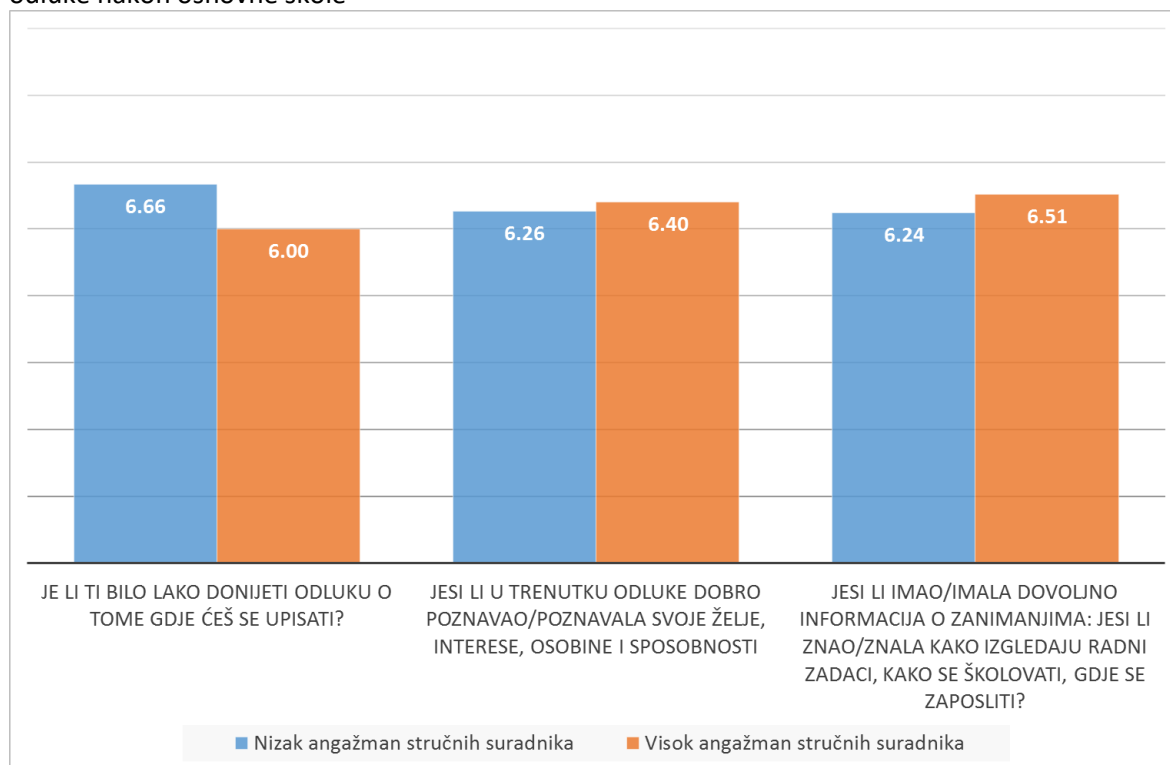
Nadalje, prema rezultatima navedenim u Grafu 1.23, učinak psihologa u osnovnim školama očituje se u prikupljanju dovoljne količine informacija o zanimanjima ($M_1=6,17$; $M_2=6,75$), ali i u poznavanju vlastitih osobina važnih za izbor zanimanja ($M_1=6,36$; $M_2=6,91$). Stoga učenici čiji su psiholozi bili aktivniji u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika češće navode da su u trenutku odlučivanja o srednjoj školi imali dovoljno informacija o zanimanjima te da su bolje poznavali svoje želje, interese, osobine i sposobnosti. Također, kao i kod uloge razrednika, povećani angažman psihologa ustvari ostvaruje tek niski učinak na oba aspekta profesionalne zrelosti (Tablica 5 u Prilogu)

Graf 1.23. Učinak angažmana školskog psihologa na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

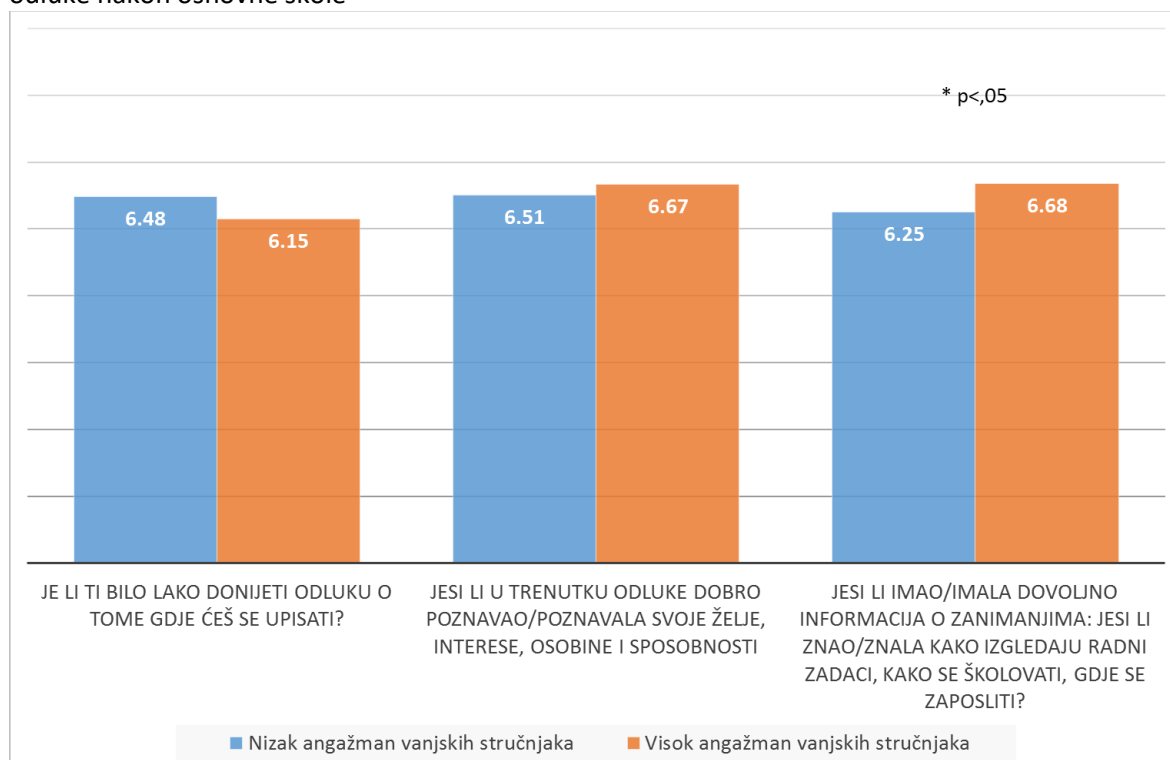
Prema rezultatima navedenim u Grafu 1.24, vidljivo je da se učinak angažiranosti stručnih suradnika ne-psihologa ne odražava na razinu profesionalne zrelosti učenika. Neovisno o razini angažiranosti stručnih suradnika ne-psihologa, učenici su u trenutku odabira srednje škole imali podjednaku izraženost različitih aspekata profesionalne zrelosti. Vjerojatan razlog tome je nešto niža angažiranost i stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika, kao i nešto manji uzorak učenika koji su procjenjivali rad stručnih suradnika (Tablica 6 u Prilogu).

Graf 1.24. Učinak angažmana stručnih suradnika škole (ne-psihologa) na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

Na kraju, prema rezultatima navedenim u Grafu 1.25, vidljivo je da se učinak vanjskih stručnjaka odražava na razinu profesionalne zrelosti učenika osnovnih škola, na način da učenici koji su bili izloženi većim aktivnostima vanjskih stručnjaka češće navode da su u trenutku odlučivanja o srednjoj školi imali dovoljno informacija o zanimanjima. No, kao što je i ranije bilo navedeno, radi se o relativno slabom učinku (Tablica 7 u Prilogu).

Graf 1.25. Učinak angažmana vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

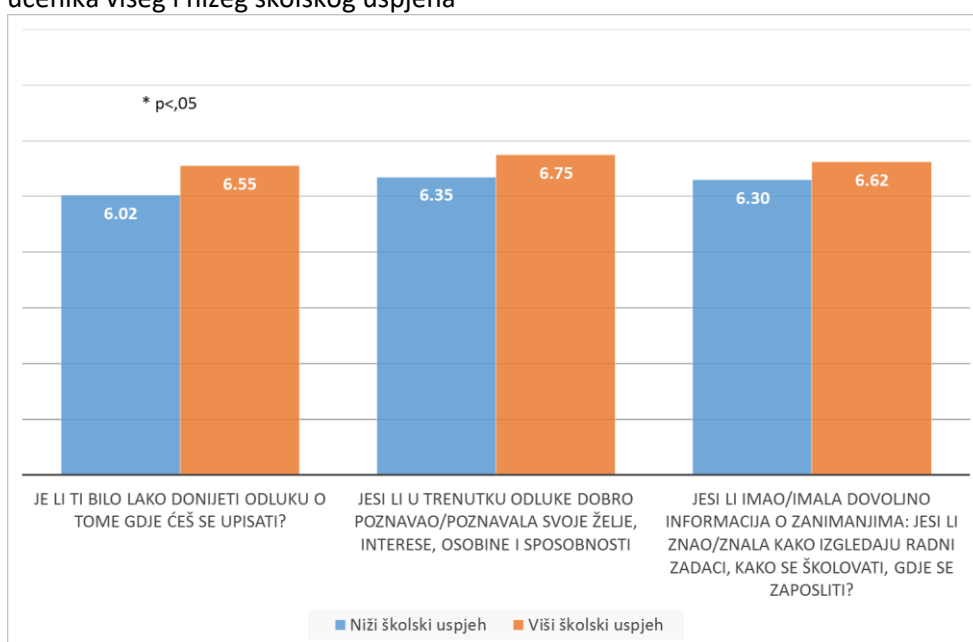

Važnost profesionalnog informiranja i savjetovanja u osnovnoj školi za specifične grupe učenika

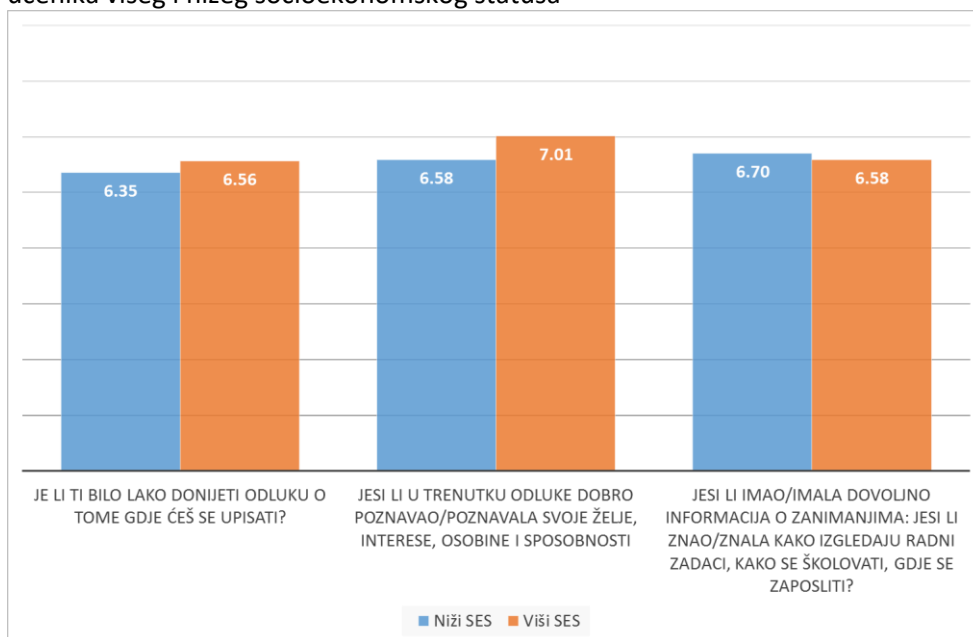
Istražili smo u kojoj mjeri školski uspjeh i socioekonomski status djeluju na profesionalnu zrelost učenika na kraju osnovne škole. Na temelju postupka opisanog u metodi, učenike smo razdijelili u skupine – one nižeg i višeg školskog uspjeha, te one nižeg i višeg socioekonomskog statusa. Ustanovili smo da se osnovnoškolski uspjeh u određenoj mjeri odražava u razini profesionalne zrelosti na kraju osnovne škole (Graf 1.26). S druge strane, učenici višeg i nižeg socioekonomskog statusa ne razlikuju se u razini profesionalne zrelosti na kraju osnovne škole (Graf 1.27).

Učenicima nižeg školskog uspjeha bilo je teže donijeti odluku o budućoj srednjoj školi ($M_1=6,02$; $M_2=6,55$). Iako navedeni efekt nije velik (Tablica 8 u Prilogu), ovi nalazi ističu kako je važno pružiti posebnu pažnju pri profesionalnom informiranju i savjetovanju učenicima lošijeg školskog uspjeha.

Graf 1.26. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru srednje škole između učenika višeg i nižeg školskog uspjeha

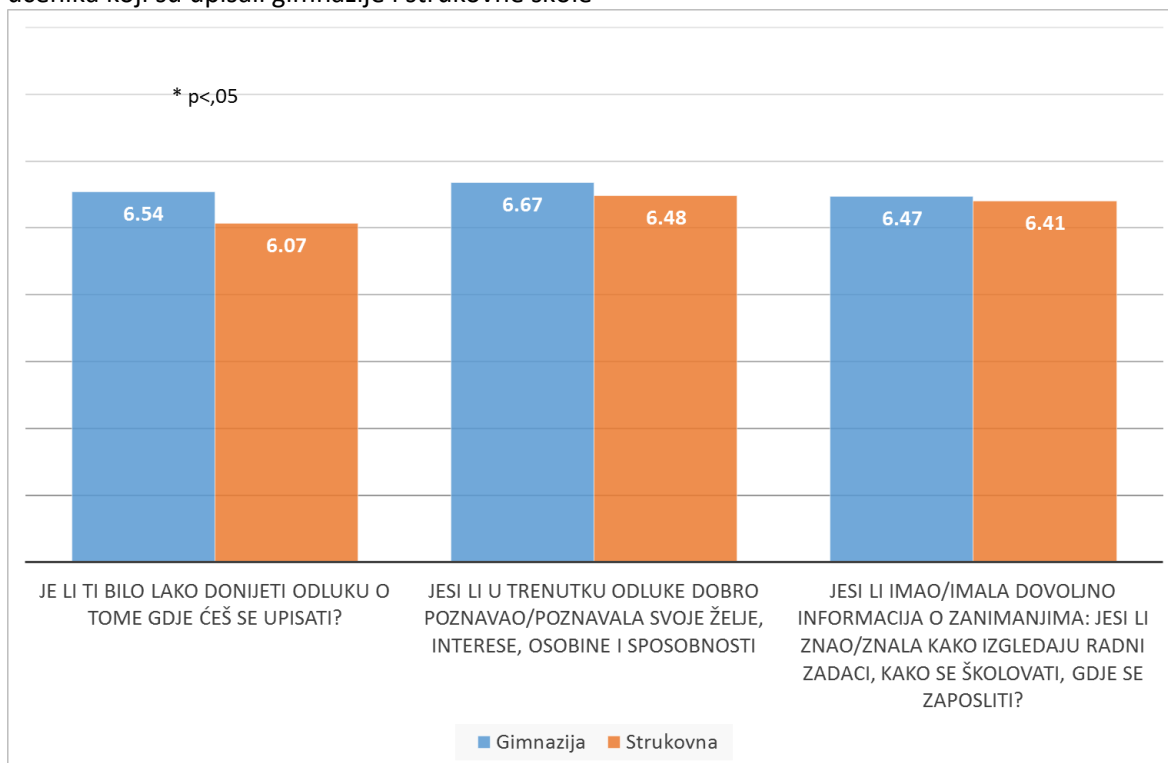

Graf 1.27. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru srednje škole između učenika višeg i nižeg socioekonomskog statusa

Na kraju, povjerenje je i postoji li razlika u profesionalnoj zrelosti na kraju osnovne škole između učenika koji u trenutku testiranja pohađaju gimnazije i onih koji pohađaju srednje strukovne škole (Graf 1.28). Jedini aspekt profesionalne zrelosti na kojem je primijećena mala razlika, odnosi se na lakoću donošenja profesionalne odluke o izboru srednje škole (Tablica 9 u Prilogu). Učenici koji su upisali gimnaziju procijenili su kako im je u trenutku odlučivanja o srednjoj školi bilo lakše donijeti odluku ($M_1=6,54$; $M_2=6,07$), što ne čudi jer odabir strukovne škole svakako zahtjevniji s obzirom na raznolikost obrazovnih profila koji se nude.

Graf 1.28. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru srednje škole između učenika koji su upisali gimnazije i strukovne škole

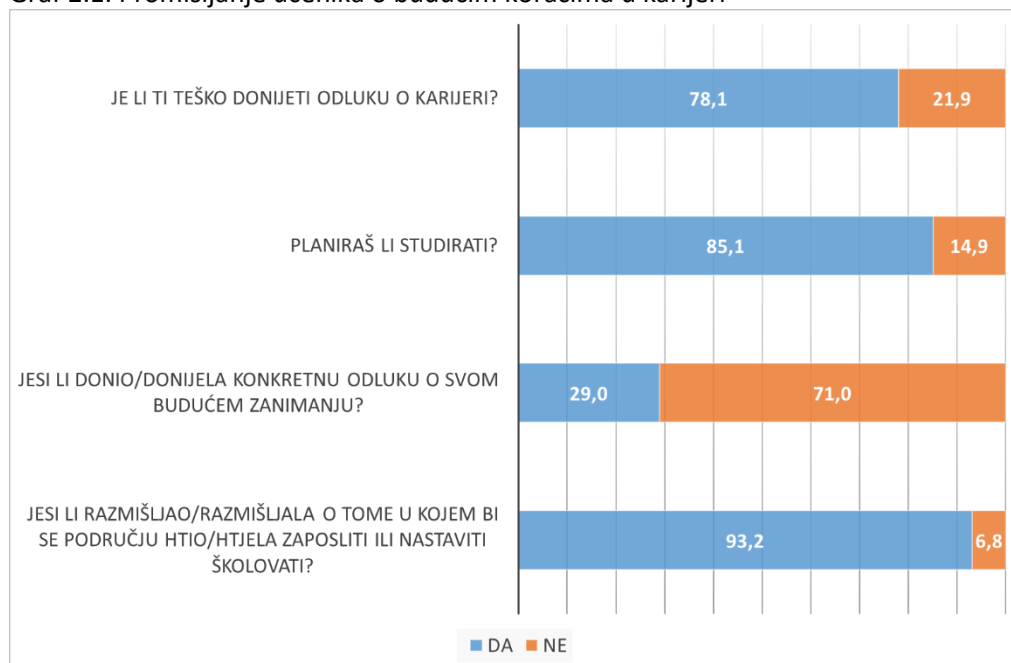
REZULTATI - II

Donošenje profesionalnih
odluka i učinkovitost
profesionalnog usmjeravanja:
percepcija učenika završnih
razreda srednje škole

Donošenje odluke o karijeri u završnom razredu srednje škole

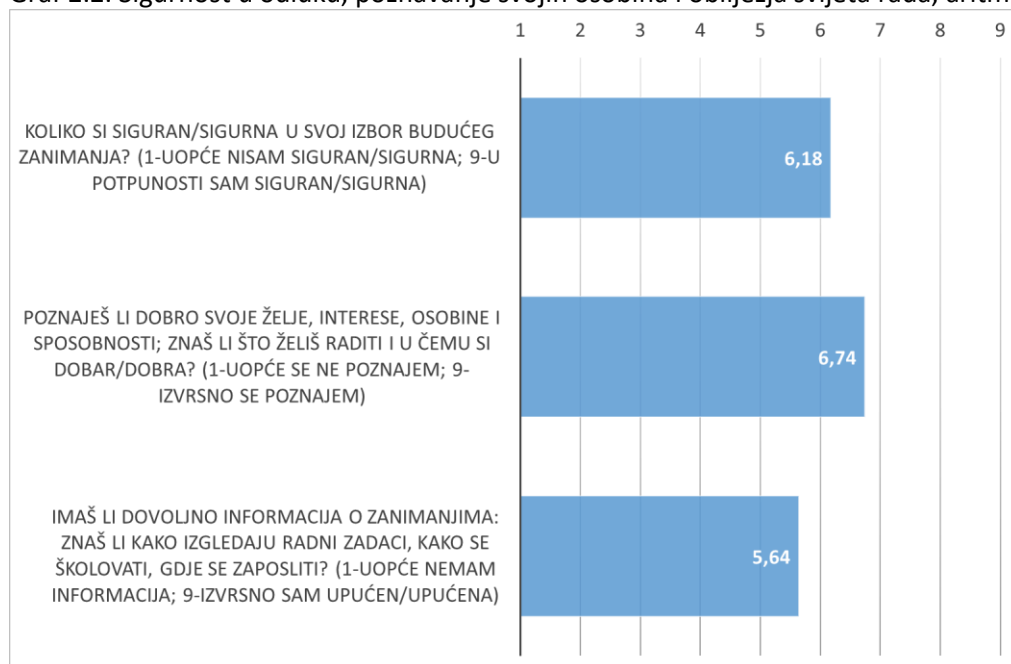
Većini učenika završnog razreda srednje škole je teško donijeti odluku o budućoj karijeri (78,1 %). Gotovo svi učenici su razmišljali o području djelatnosti u kojem bi se htjeli zaposliti ili nastaviti školovati (93,2%), no tek su rijetki donijeli odluku o svom budućem zanimanju (29,0 %). Velika većina učenika završnog razreda srednje škole planira studirati (85,1 %).

Graf 2.1. Promišljanje učenika o budućim koracima u karijeri

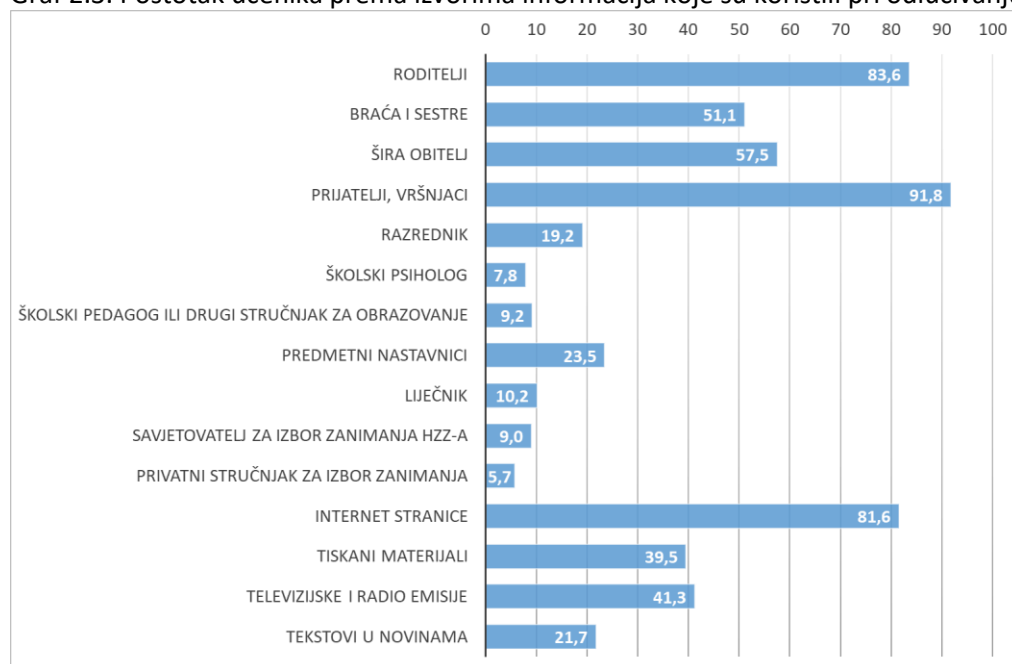
Iako ih tek nekoliko mjeseci dijeli od donošenja odluke o budućem studiju ili poslu, učenici četvrtog razreda srednje škole su tek donekle sigurni u svoj izbor budućeg zanimanja ($M=6,18$), te tek donekle dobro poznaju svoje osobine važne za donošenje profesionalne odluke ($M=6,74$) i imaju tek donekle dovoljno informacija o zanimanjima ($M=5,64$).

Graf 2.2. Sigurnost u odluku, poznavanje svojih osobina i obilježja svijeta rada; aritmetičke sredine

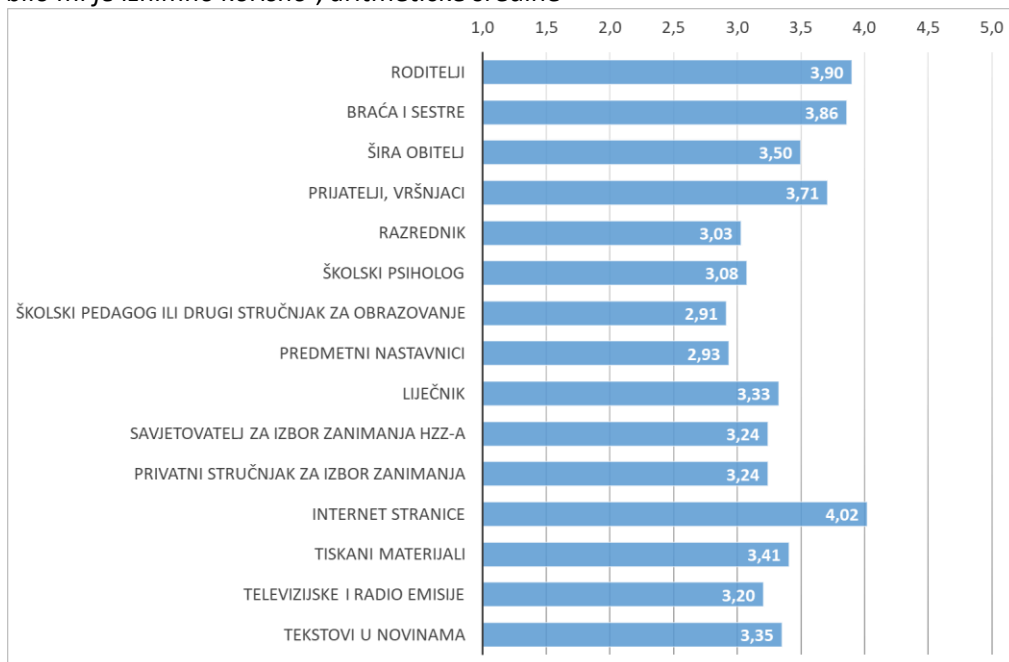
Učenici najviše informacija važnih za odlučivanje o karijeri prikupljaju od prijatelja i vršnjaka (91,8 %), od roditelja (83,6 %) i na internetskim stranicama (81,6 %). Preko 50 % učenika se informira u krugu obitelji, razgovarajući s braćom ili sestrama (51,1 %) ili sa članovima šire obitelji (57,5 %). Kao sljedeći važni izvori informacija slijede televizijske i radio emisije (41,3 %), tiskani materijali (39,5 %) te tekstovi u novinama (21,7 %). Malo učenika navodi da informacije prikupljaju u školi. Tek manji dio njih informira se kod predmetnih nastavnika (23,5 %) i razrednika (19,2 %), a još manje kod školskog psihologa (7,8 %) ili pedagoga (9,2 %). Učenici također rijetko konzultiraju liječnike (10,2 %), savjetnike za izbor zanimanja HZZ-a (9,0 %) te privatne stručnjake za izbor zanimanja (5,7 %).

Graf 2.3. Postotak učenika prema izvorima informacija koje su koristili pri odlučivanju o karijeri

Kao najkorisnije izvore informacija učenici navode internet (M=4,02), roditelje (M=3,90), braću i sestre (M=3,86) te prijatelje i vršnjake (M=3,71), dok se školski izvori informacija procjenjuju kao manje, odnosno tek umjereno korisni.

Graf 2.4. Procjena korisnosti pojedinih izvora informacija na skali od 1 - *nije mi uopće koristilo* do 5 - *bilo mi je iznimno korisno* ; aritmetičke sredine

Uloga razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u srednjoj školi

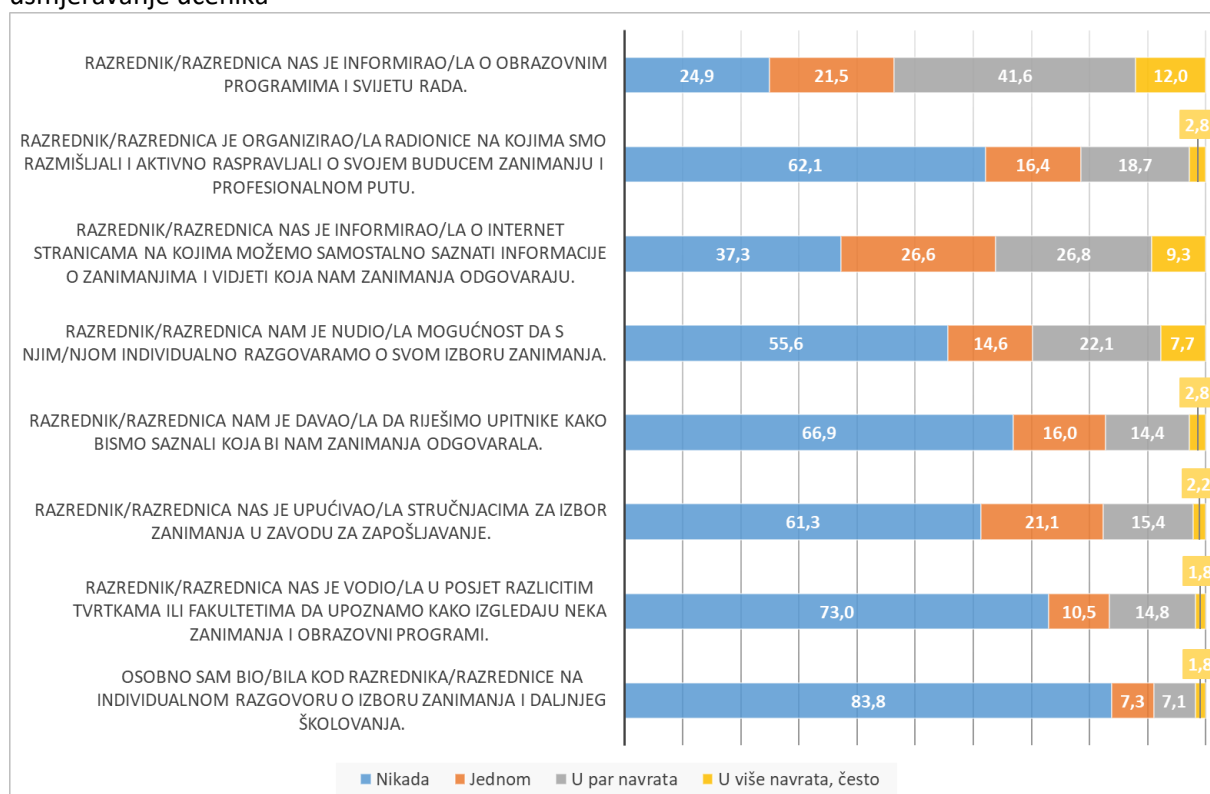
Uloga razrednika u informiranju i usmjeravanju učenika tijekom srednje škole nije velika i uglavnom se svodi na informiranje.

Približno 75 % razrednika je barem jednom informiralo učenika o obrazovnim programima i svijetu rada te je približno 63 % razrednika barem jednom informiralo učenike o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje. Većina razrednika je u pravilu informirala učenike o obrazovnim programima i svijetu rada barem jednom (21,5 %), u par navrata (41,6 %) ili čak i često (12 %). Također, većina razrednika je informirala učenike i o Internet stranicama za profesionalno informiranje i usmjeravanje barem jednom (26,6 %), u par navrata (26,8 %) ili često (9,3 %).

Mimo toga, rijetko koji razrednici provode profesionalno usmjeravanje bilo putem radionica ili kroz individualan rad s učenicima. Više od 60 % razrednika nije nikada organiziralo radionice za poticanje profesionalnog razvoja, niti je ponudilo upitnike na temelju kojih bi učenici saznali prikladna zanimanja, niti je učenike upućivalo stručnjacima za profesionalno usmjeravanje ili pak vodilo učenike u posjet tvrtkama ili fakultetima u svrhu profesionalnog informiranja.

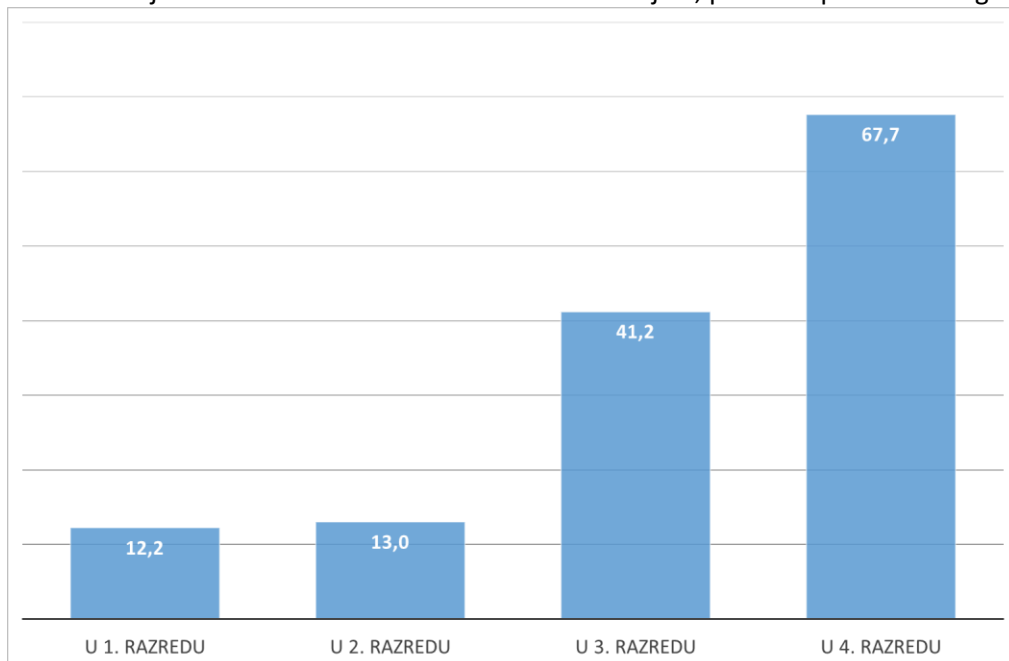
Nadalje, približno 45 % razrednika je nudilo učenicima mogućnost individualnog razgovora o njihovom izboru zanimanja i daljnjeg školovanja, no učenici to uglavnom ne koriste. Čak 83,8 % učenika nije nikada razgovaralo s razrednikom o tome, dok ih je malo razgovaralo jednom (7,3 %) ili u par navrata (7,1 %). Zaista su rijetki oni koji su u više navrata razgovarali o tome s razrednicima (1,8 %).

Graf 2.5. Učestalost pojedinih aktivnosti razrednika vezanih uz profesionalno informiranje i usmjeravanje učenika

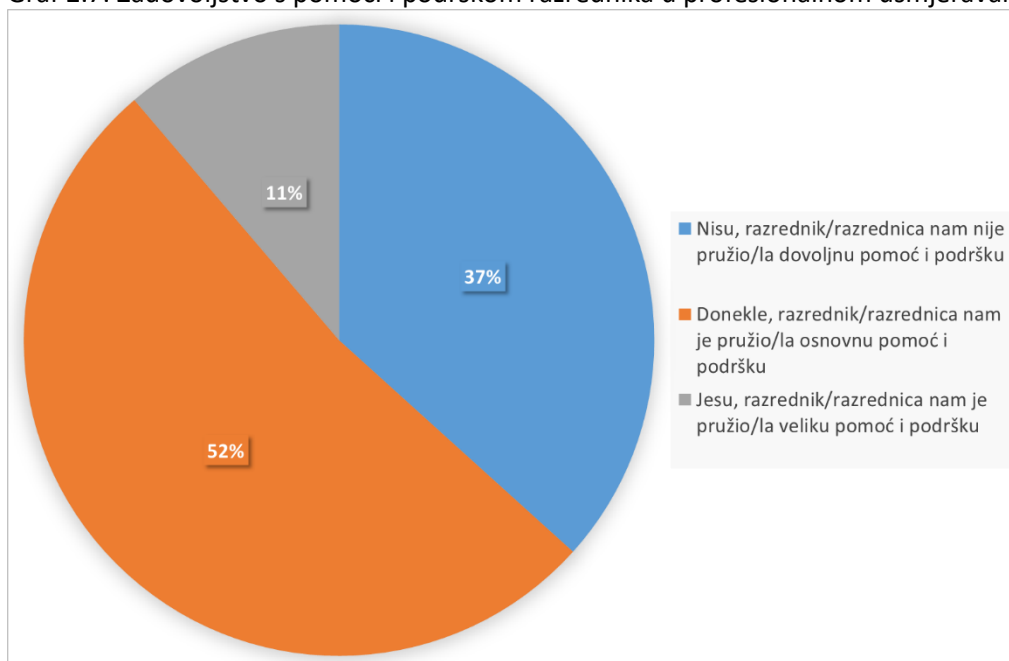
Rijetko koji razrednici počinju s aktivnostima profesionalnog informiranja i usmjeravanja prije trećeg razreda srednje škole. U trećem razredu srednje škole je 41,2 % razrednika provodilo neke od ranije navedenih aktivnosti profesionalnog informiranja i usmjeravanja, dok se u četvrtom razredu 67,7 % razrednika angažiralo u tome. Treba imati na umu da će taj broj na kraju četvrtog razreda biti i veći, jer je ovo istraživanje provedeno u krajem studenog i početkom prosinca, odnosno u prvom polugodištu školske godine.

Graf 2.6. Vrijeme kada su se aktivnosti razrednika odvijale; postotak potvrdnih odgovora učenika

Učenici uglavnom nisu zadovoljni s ulogom razrednika u profesionalnom informiranju i usmjeravanju, jer ih čak 37 % smatra da im razrednik nije pružio dovoljnu pomoć i podršku. Osim toga 52 % učenika smatra da im je razrednik pružio osnovnu pomoć i podršku, a tek 11 % učenika smatra da im je razrednik pružio veliku pomoć i podršku.

Graf 2.7. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom razrednika u profesionalnom usmjeravanju učenika

Uloga psihologa u profesionalnom informiranju i savjetovanju u srednjoj školi

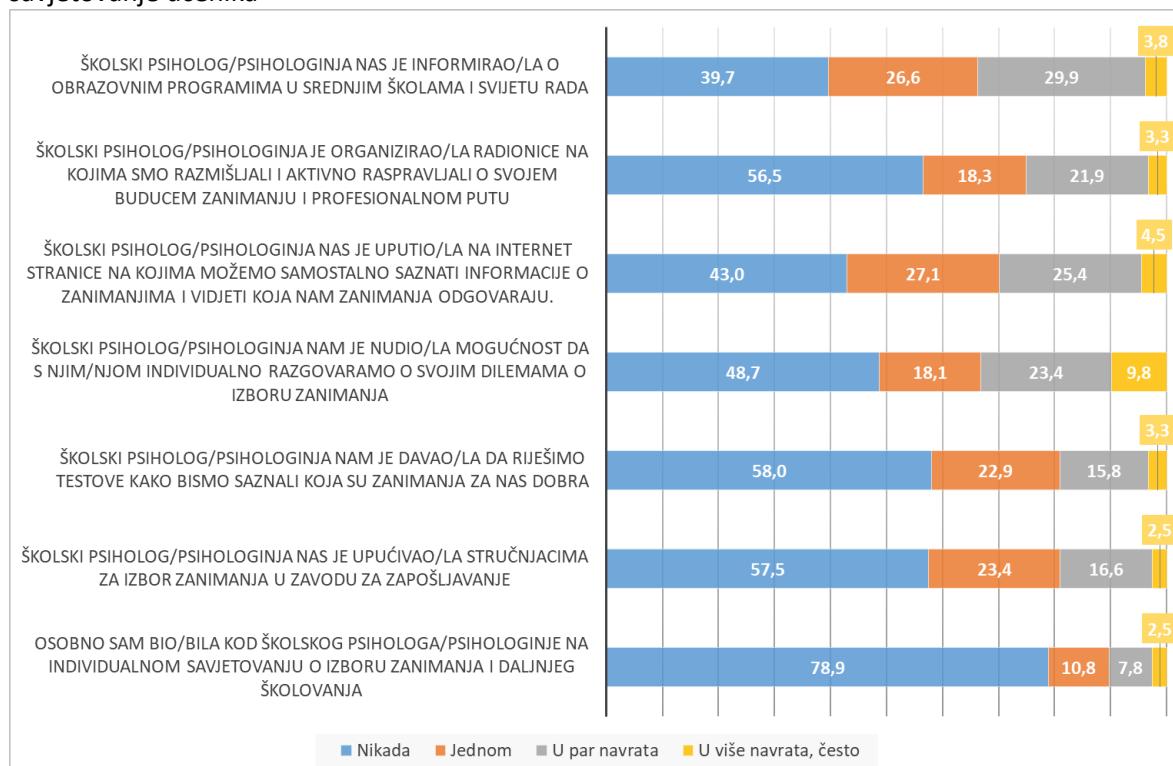
S obzirom da sve srednje škole nemaju psihologe, na ova je pitanja odgovorilo 399 učenika srednjih škola u kojima su zaposleni psiholozi kao stručni suradnici. Na temelju njihovih odgovora vidljivo je da ni uloga školskih psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika nije velika.

Približno 60 % psihologa je barem jednom informiralo učenika o obrazovnim programima i svijetu rada i o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje. Većina psihologa je informirala učenike o obrazovnim programima i svijetu rada barem jednom (26,6 %), u par navrata (29,9 %) ili često (3,8 %). Također, većina psihologa je u informirala učenike i o internetskim stranicama za profesionalno informiranje i usmjeravanje barem jednom (27,1 %), u par navrata (25,4 %) ili često (4,5 %). Psiholozi rjeđe informiraju učenike o objema temama od razrednika, što je i logično jer su razrednici u redovitijem kontaktu s učenicima.

Nadalje, rijetko koji školski psiholozi provode profesionalno usmjeravanje bilo putem radionica ili kroz individualan rad s učenicima. Više od 50 % psihologa nije nikada organiziralo radionice za poticanje profesionalnog razvoja, niti je učenicima dalo upitnike na temelju kojih bi mogli saznati koja bi zanimanja za njih bila prikladna.

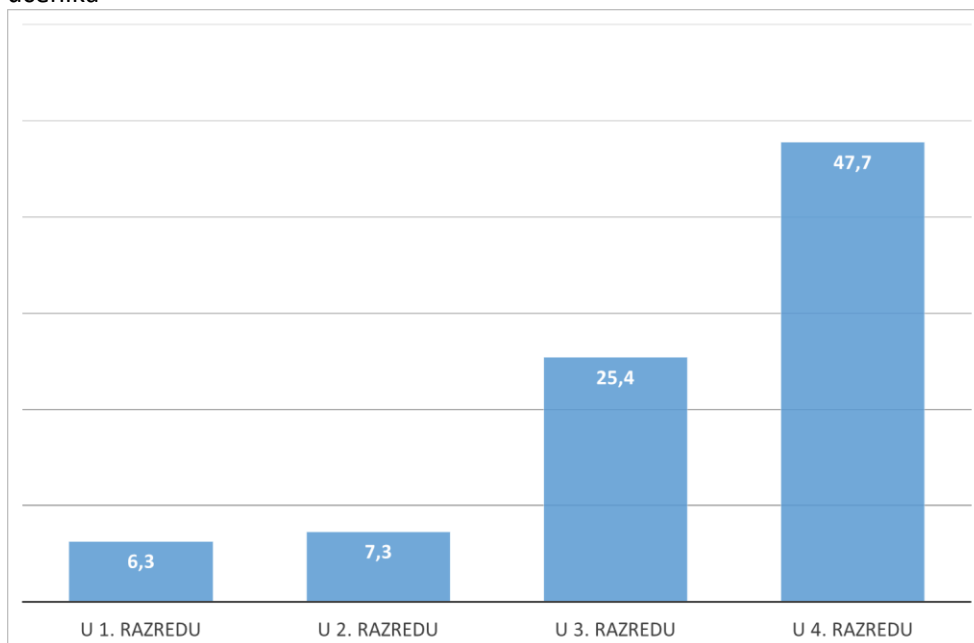
Nadalje, približno 51 % psihologa je nudilo učenicima mogućnost individualnog razgovora o njihovom izboru zanimanja i daljnjeg školovanja, no tek je 21 % učenika to i iskoristilo. Ukupno 78,9 % učenika nije nikada razgovaralo s psihologom o tome, 10,8 % ih je jednom razgovaralo o tome sa psihologom te ih je 7,8 % razgovaralo o tome u par navrata ili čak i više puta (2,5 %).

Graf 2.8. Učestalost pojedinih aktivnosti školskih psihologa vezanih uz profesionalno informiranje i savjetovanje učenika

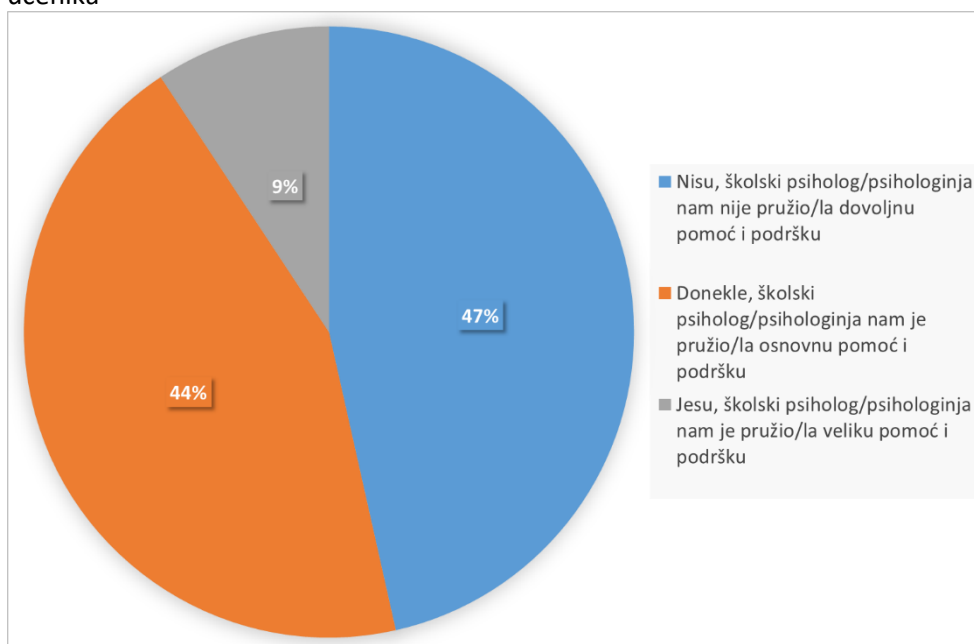
Aktivnosti psihologa se, kao i aktivnosti razrednika, dominantno odvijaju u trećem i četvrtom razredu srednje škole. U trećem razredu srednje škole je 25,4 % psihologa provodilo neke od ranije navedenih aktivnosti profesionalnog informiranja i usmjeravanja, dok se u četvrtom razredu 47,7 % psihologa angažiralo u tome (s obzirom da je ovo istraživanje provedeno u kraju studenog i početkom prosinca, ovaj period se zapravo odnosi na prvo polugodište školske godine, te je za očekivati da će se do kraja školske godine nešto više psihologa uključiti u aktivnosti profesionalnog usmjeravanja učenika).

Graf 2.9. Vrijeme kada su se aktivnosti školskih psihologa odvijale; postotak potvrđenih odgovora učenika

Mali broj učenika procjenjuje da im je školski psiholog pružio dovoljnu pomoć i podršku u procesu odabira karijere i profesionalnog razvoja (9 %). Podjednako učenika smatra da im školski psiholozi nisu pružili dovoljnu pomoć (47 %) ili da su im pružili tek osnovnu pomoć i podršku (43 %).

Graf 2.10. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom školskog psihologa u profesionalnom usmjeravanju učenika

Uloga stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju u srednjoj školi

Učenici srednjih škola u kojima nisu zaposleni psiholozi, odgovorili su na pitanja o ulozi drugih stručnih suradnika u profesionalnom usmjeravanju učenika (N=109). Na temelju njihovih odgovora vidljivo je da je uloga stručnih suradnika ne-psihologa u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika slična ulozi razrednika i školskih psihologa.

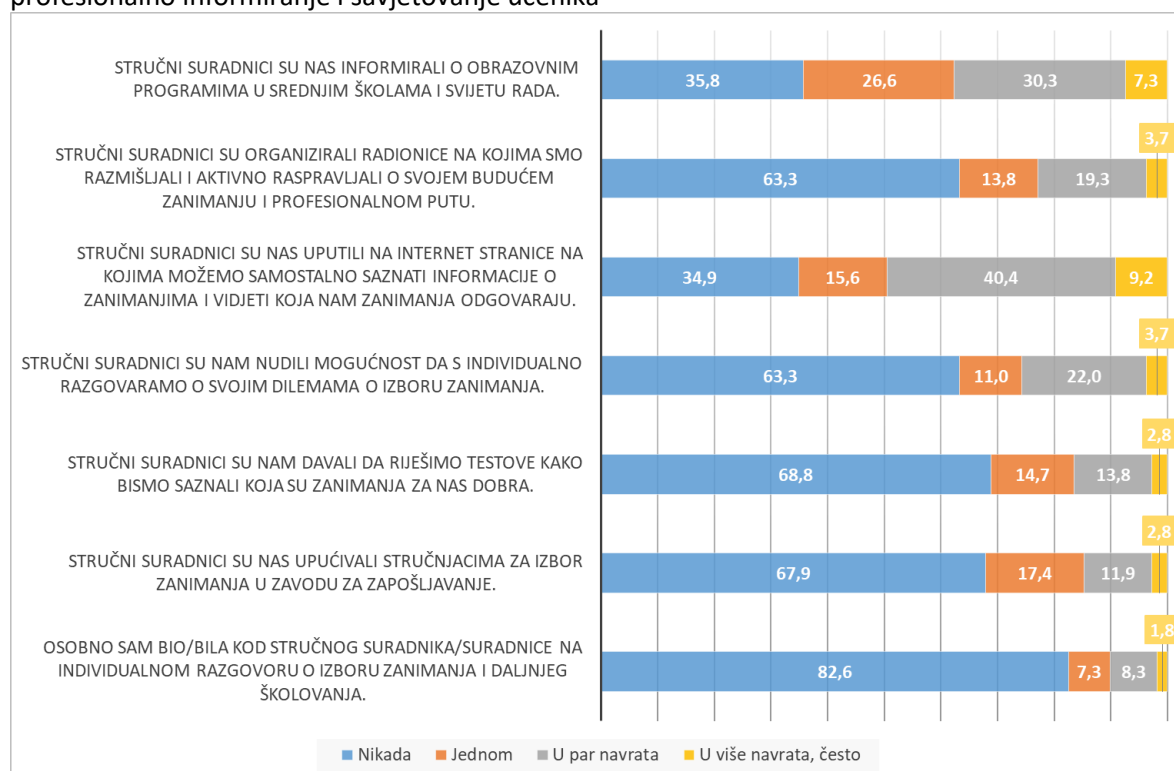
Približno 65 % stručnih suradnika je barem jednom informiralo učenika o obrazovnim programima i svijetu rada i o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje. Većina stručnih suradnika je informirala učenike o obrazovnim programima i svijetu rada barem jednom (26,6 %), u par navrata (30,3 %) ili često (7,3 %). Također, većina stručnih suradnika je informirala učenike i o internetskim stranicama za profesionalno informiranje i usmjeravanje barem jednom (15,6 %), u par navrata (40,4 %) ili često (9,2 %). Stručni suradnici podjednako često kao psiholozi informiraju učenike o objema temama. Razrednici nešto češće informiraju učenike o navedenim temama, što je očekivano s obzirom na njihov redovitiji kontakt s učenicima.

Nadalje, rijetko koji stručni suradnici provode profesionalno usmjeravanje bilo putem radionica ili kroz individualan rad s učenicima. Približno 65 % stručnih suradnika nije nikada organiziralo radionice za poticanje profesionalnog razvoja, niti je učenicima dalo upitnike na temelju kojih bi mogli saznati koja bi zanimanja za njih bila prikladna.

Nadalje, približno 36 % stručnih suradnika je nudilo učenicima mogućnost individualnog razgovora o njihovom izboru zanimanja i daljnjeg školovanja, no samo je 18 % učenika to i iskoristilo. Ukupno 82,6 % učenika nije nikada razgovaralo sa stručnim suradnikom o tome, 7,3 % ih je jednom razgovaralo sa stručnim suradnikom o tome te ih je 8,3 % razgovaralo o tome u par navrata ili čak i više puta (1,8 %).

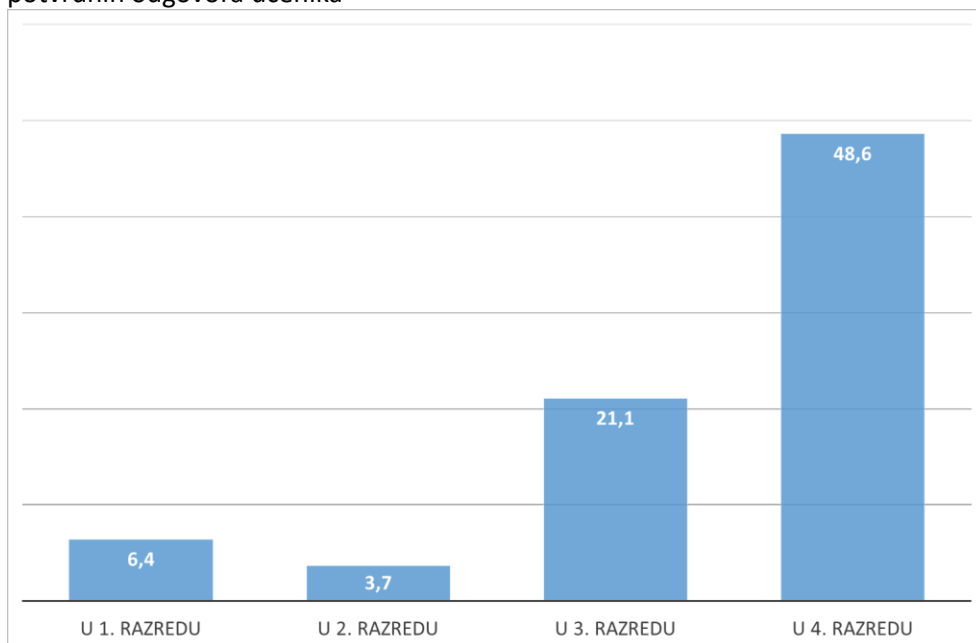
Uspoređujući aktivnosti stručnih suradnika, psihologa i razrednika, vidi se da su razrednici aktivniji u profesionalnom informiranju učenika od psihologa i stručnih suradnika, te da su psiholozi nešto angažiraniji nego stručni suradnici u procesu profesionalnog usmjeravanja.

Graf 2.11. Učestalost pojedinih aktivnosti stručnih suradnika u školi (ne-psihologa) vezanih uz profesionalno informiranje i savjetovanje učenika

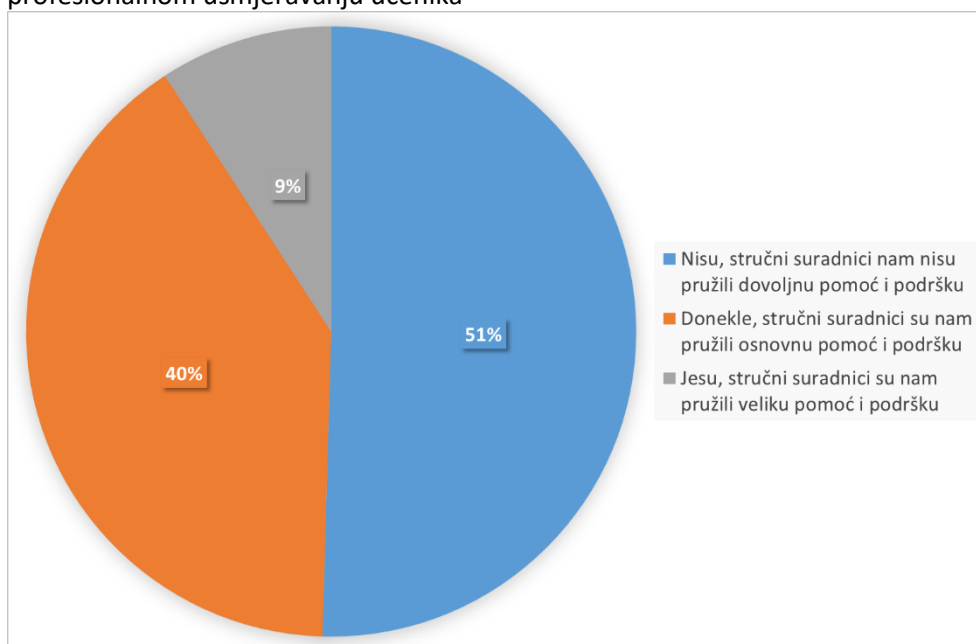
Aktivnosti stručnih suradnika u području profesionalnog informiranja i usmjeravanja učenika uglavnom se odvijaju u trećem i četvrtom razredu srednje škole, dok su u prva dva razreda one vrlo rijetke. U trećem razredu srednje škole 21,1 % stručnih suradnika bavilo se nekim od aktivnosti profesionalnog informiranja i usmjeravanja, a u četvrtom razredu njih 48,6 % (uz napomenu da se četvrta godina odnosi samo na prva tri mjeseca školske godine).

Graf 2.12. Vrijeme kada su se aktivnosti stručnih suradnika u školi (ne-psihologa) odvijale; postotak potvrdnih odgovora učenika

Tek mali broj učenika procjenjuje da su im stručni suradnici pružili dovoljnu pomoć i podršku u procesu odabira karijere i profesionalnog razvoja (9 %). Ukupno 51 % učenika smatra da im stručni suradnici nisu pružili dovoljnu pomoć ili da su im pružili tek osnovnu pomoć i podršku (40 %).

Graf 2.13. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom stručnih suradnika u školi (ne-psihologa) u profesionalnom usmjeravanju učenika

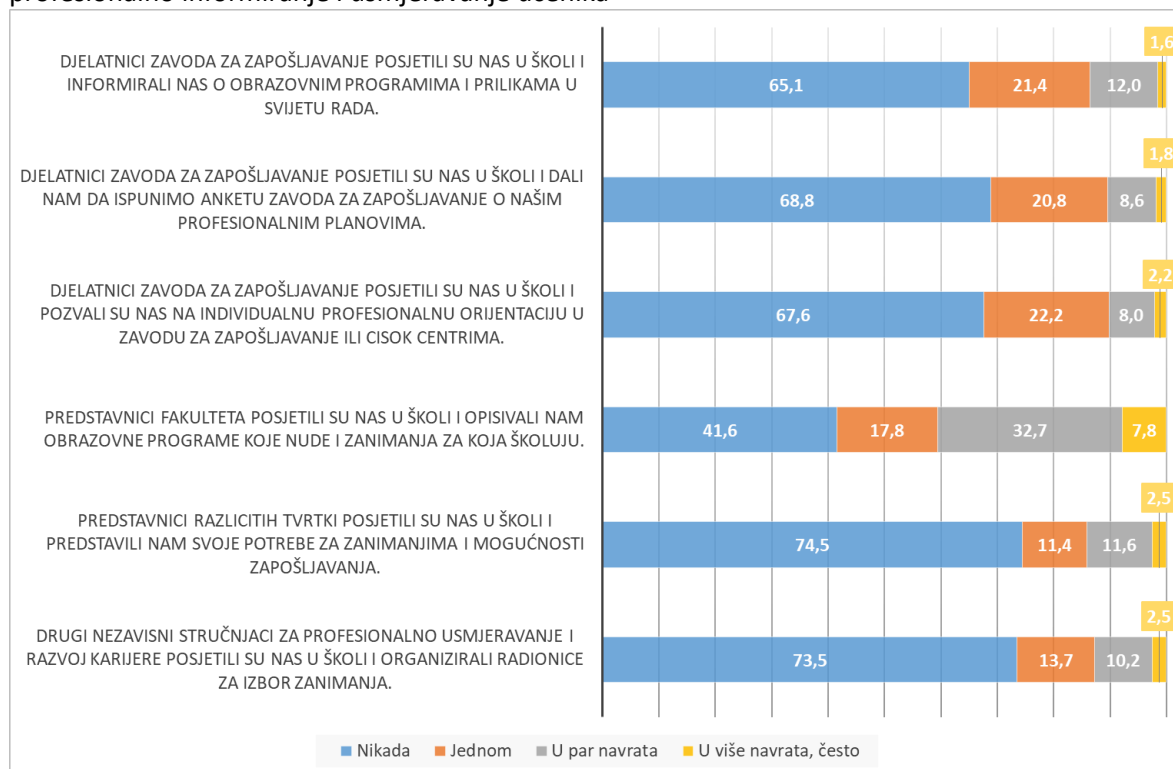
Uloga vanjskih stručnjaka u profesionalnom informiranju i savjetovanju u srednjoj školi

Uloga vanjskih stručnjaka u informiranju i usmjeravanju učenika u srednjoj školi nije velika. Učenike jedino donekle često posjećuju predstavnici fakulteta, dok predstavnici tvrtki i stručnjaci za profesionalno usmjeravanje HZZ-a kao i drugi vanjski stručnjaci za usmjeravanje karijere rijetko posjećuju učenike u školama.

Približno 60 % učenika je izjavilo da su ih barem jednom posjetili predstavnici fakulteta kako bi im opisali obrazovne programe koje nude i zanimanja za koja školuju. Takve su informacije neki učenici imali prilike čuti jednom (17,8 %), nekoliko puta (32,7 %) ili čak više puta (7,8 %).

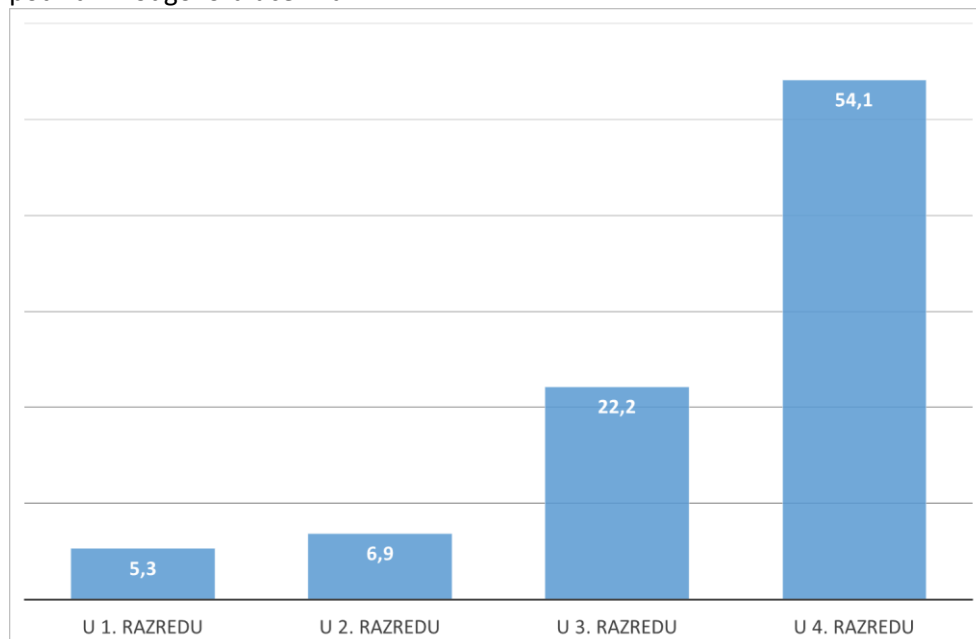
S druge strane tek je 30-ak % učenika izjavilo da su ih barem jednom posjetili predstavnici tvrtki, te stručnjaci za profesionalno usmjeravanje iz HZZ-a ili drugih udruga i ustanova. Više od 70 % učenika je izjavilo da ih nikada nisu posjetili predstavnici tvrtki ili nezavisni stručnjaci za profesionalno usmjeravanje. Prema izjavama učenika, djelatnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u pravilu škole posjećuju rijetko. Ukupno 65,1 % učenika je izjavilo da ih nikada nisu posjetili djelatnici HZZ-a kako bi ih informirali o obrazovnim programima i svijetu rada, 68,8 % učenika je izjavilo da ih nikada nisu posjetili djelatnici HZZ-a da bi im dali da ispune anketu o njihovim profesionalnim planovima, te je 67,6 % učenika izjavilo da ih djelatnici HZZ-a nisu nikada posjetili da bih ih pozvali na individualnu profesionalnu orijentaciju u HZZ ili CISOK centre.

Graf 2.14. Učestalost pojedinih aktivnosti vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) vezanih uz profesionalno informiranje i usmjeravanje učenika

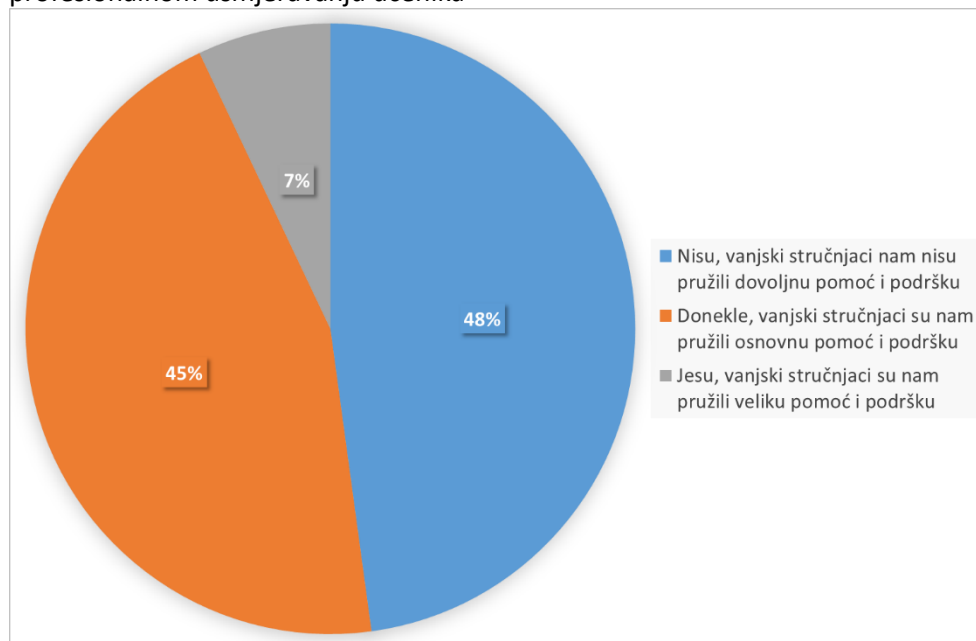
Kao i djelatnosti razrednika, psihologa i drugih stručnih suradnika, i djelatnosti vanjskih stručnjaka uglavnom se odvijaju tijekom treće i četvrte godine srednje škole.

Graf 2.15. Vrijeme kada su se aktivnosti vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) odvijale; postotak potvrdnih odgovora učenika

Također, ni s aktivnostima vanjskih stručnjaka učenici nisu baš zadovoljni, odnosno ne procjenjuju da su im omogućili veliku pomoć i podršku u procesu profesionalnog razvoja. Tek 7 % učenika je procijenilo da su im vanjski suradnici pružili veliku pomoć i podršku, 45 % učenika je procijenilo da su im vanjski suradnici pružili osnovnu pomoć i podršku, te je 48 % učenika procijenilo da su im vanjski suradnici pružili nedovoljnu pomoć i podršku.

Graf 2.16. Zadovoljstvo s pomoći i podrškom vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) u profesionalnom usmjeravanju učenika

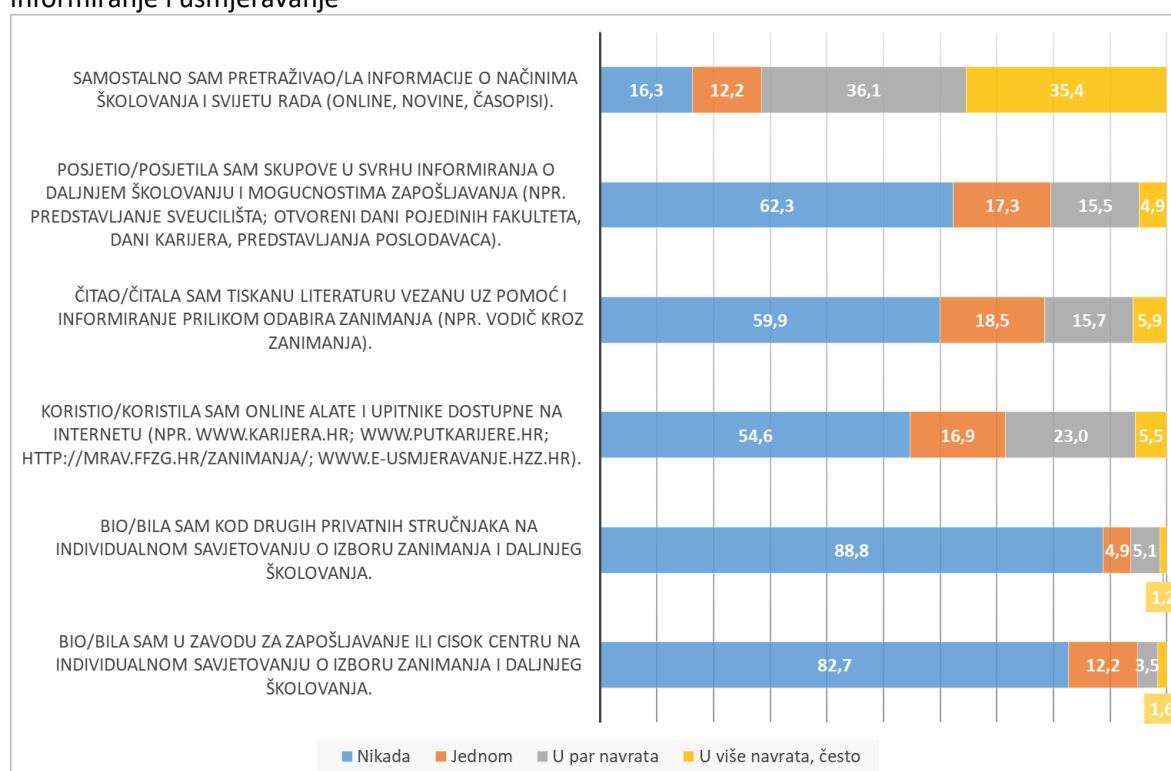
Samostalni angažman učenika u vlastitom profesionalnom razvoju tijekom srednje škole

Samostalni angažman učenika očituje se primarno u informiranju o načinima školovanja i o svijetu rada putem online stranica, novina i časopisa. Velika je većina učenika (83,7 %) barem jednom samostalno pretraživala takve informacije, neki nekoliko puta (36,1 %), a neki i u više navrata (35,4 %).

Također, dio učenika je posjećivao skupove u svrhu informiranja o načinima školovanja i mogućnostima zapošljavanja (37,7 %) ili čitao literaturu vezanu uz pomoć i informiranje prilikom odabira zanimanja (40,1 %).

Gotovo polovica učenika je koristila online alate za pomoć pri donošenju profesionalnih odluka (45,4 %), no rijetki su učenici koji su bili na individualnom profesionalnom usmjeravanju, bilo u HZZ-u ili CISOK centrima (17,3 %), bilo kod privatnih stručnjaka (11,1 %).

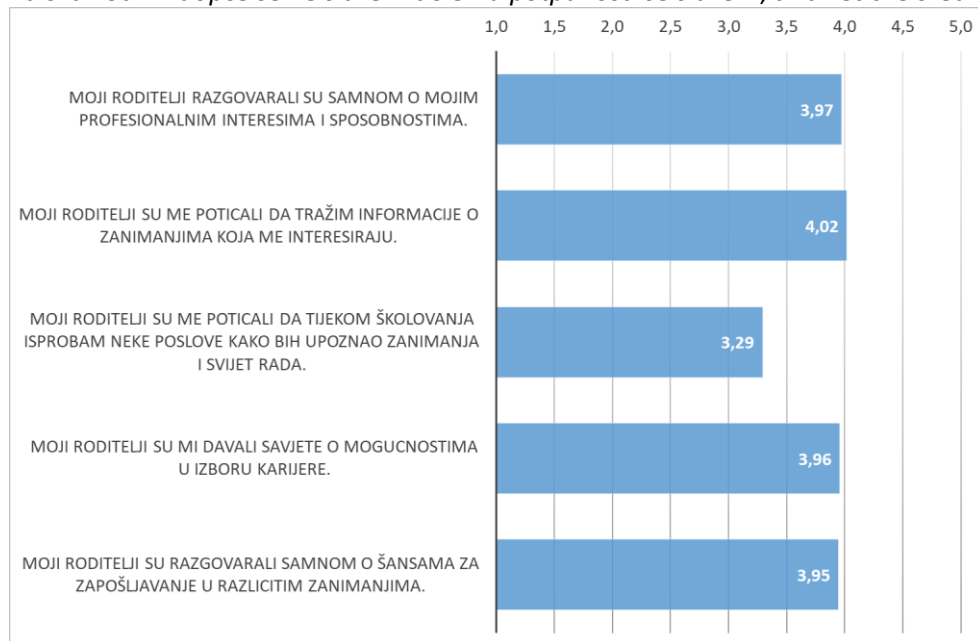
Graf 2.17. Učestalost pojedinih samostalnih aktivnosti učenika vezanih uz vlastito profesionalno informiranje i usmjeravanje

Roditeljska i prijateljska podrška tijekom srednje škole

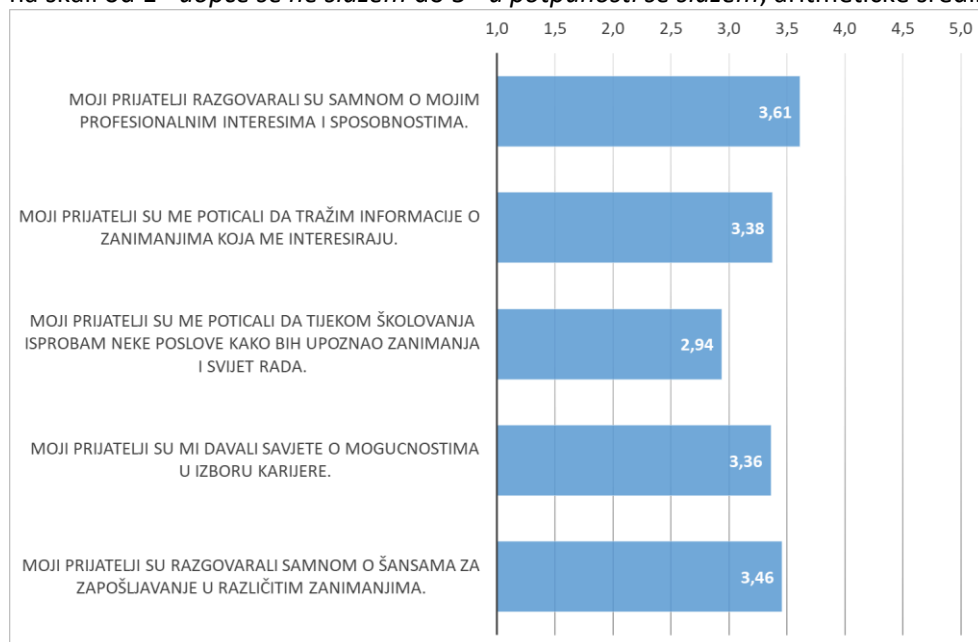
Učenici se uglavnom slažu da su dobili roditeljsku podršku pri profesionalnom informiranju. Ona se prvenstveno očituje u razgovorima, savjetima i podršci za odabir prikladne karijere (sve aritmetičke sredine oko 4), a manje u poticanju da se tijekom školovanja isprobaju različiti poslovi u svrhu profesionalnog informiranja (M=3,29).

Graf 2.18. Procjena elemenata roditeljske podrške pri profesionalnom informiranju i usmjeravanju na skali od 1 - *uopće se ne slažem* do 5 - *u potpunosti se slažem*; aritmetičke sredine

Podrška prijatelja nešto je malo manje izražena, te se može primijetiti kako je ona više usmjerena na razgovore nego na poticanje ili savjetovanje. Nadalje, kao i kod roditeljske podrške, tako je i kod prijateljske podrške najmanje izražena podrška isprobavanju različitih poslova u svrhu profesionalnog informiranja.

Graf 2.19. Procjena elemenata prijateljske podrške pri profesionalnom informiranju i usmjeravanju na skali od 1 - *uopće se ne slažem* do 5 - *u potpunosti se slažem*; aritmetičke sredine

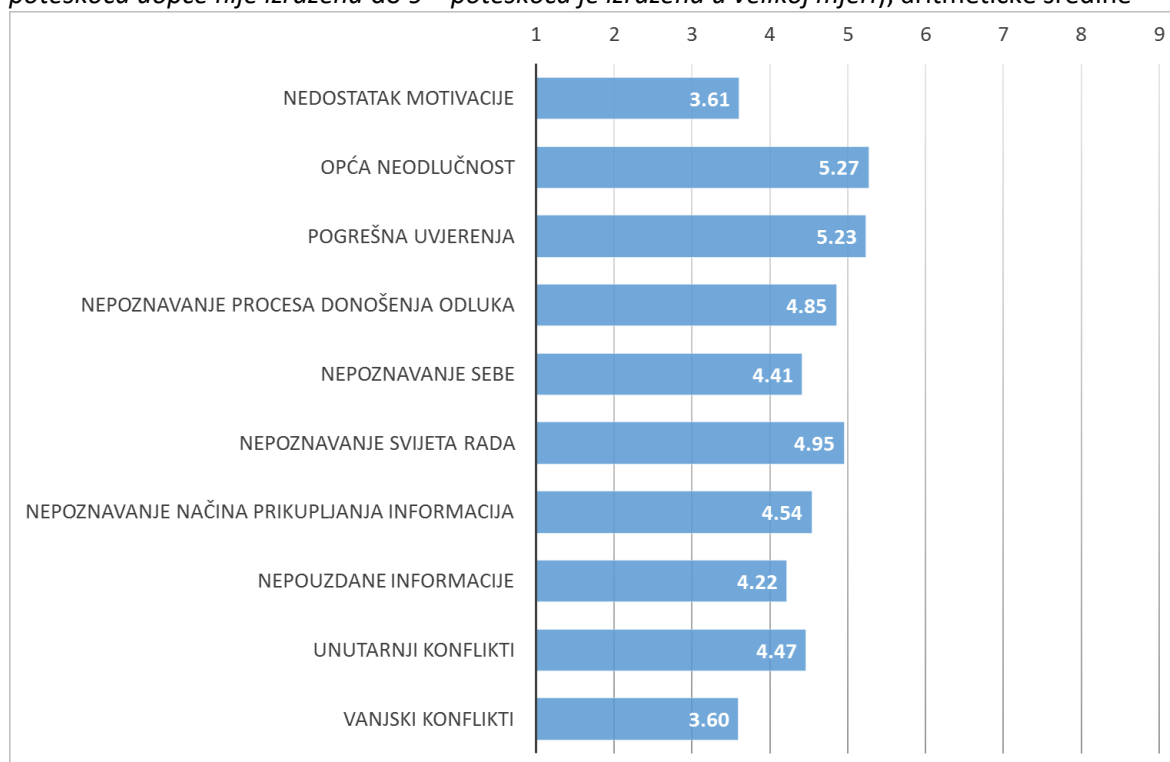

Poteškoće pri donošenju odluka u karijeri na kraju srednje škole

Od širokog spektra mogućih poteškoća u odabiru karijere, u uzorku učenika četvrtih razreda srednje škole najizraženije poteškoće su opća neodlučnost ($M=5,27$) te pogrešna uvjerenja ($M=5,23$). Učenici imaju najmanje poteškoća s postojanjem vanjskih konflikata ($M=3,60$) te nedostatkom motivacije ($M=3,61$). Navedena istaknutija poteškoća vezana uz opću neodlučnost ukazuje da je učenicima teško donijeti odluku i da trebaju potvrdu i podršku drugih ljudi. Da se ne mogu odlučiti i da zbog toga odgađaju odluku ili je stalno mijenjaju, kao i na bojazan da će pogrešno odlučiti. Pogrešna uvjerenja se odnose na pogrešna mišljenja o tome kako treba donositi odluke o karijeri. Na primjer, učenici vjeruju da postoji samo jedno idealno zanimanje koje će im ispuniti sve njihove težnje i riješiti sve njihove probleme, ili da u životu trebaju donijeti samo jednu odluku o svome zanimanju i da je više neće mijenjati.

Važno je i istaknuti kako izraženost svih navedenih poteškoća nije jako visoka, već da se kreće u srednjem području skale.

Graf 2.20. Prosječna izraženost 10 temeljnih poteškoća pri donošenju odluka o karijeri (skala od 1 – poteškoća uopće nije izražena do 9 – poteškoća je izražena u velikoj mjeri); aritmetičke sredine

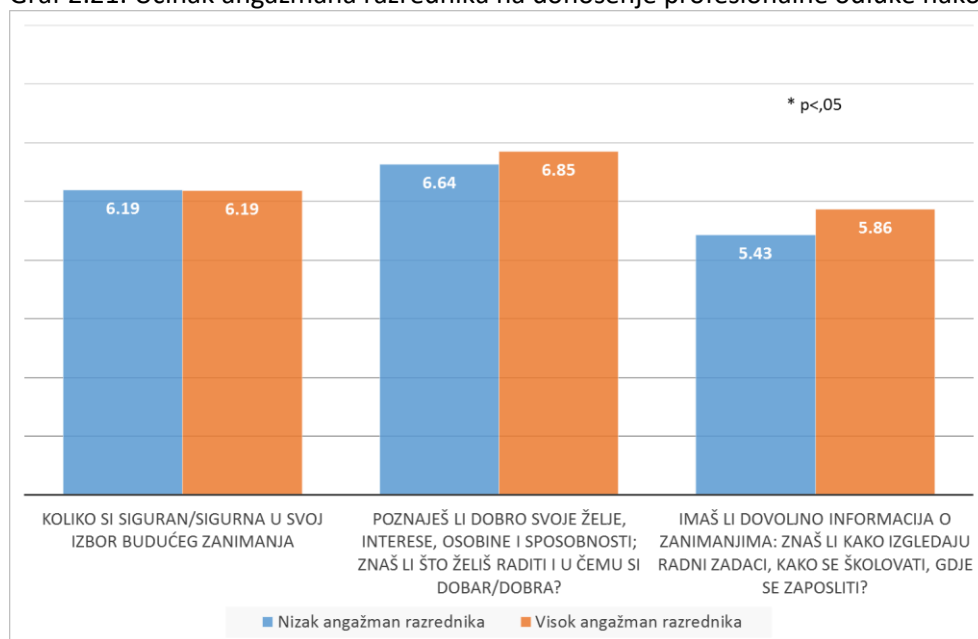

Učinci školske i vanškolske podrške pri izboru zanimanja na kraju srednje škole

Da bismo utvrdili učinak aktivnosti srednjoškolskih razrednika, psihologa, stručnih suradnika te vanjskih suradnika na profesionalnu zrelost učenika, u prvom smo koraku provjerili mogu li se njihove aktivnosti smatrati jednodimenzionalnim konstruktom. S obzirom da smo to potvrdili, za svakog smo aktera formirali ukupni rezultat koji je oslikavao njegovu ukupnu aktivnost u profesionalnom usmjeravanju učenika. Nakon toga smo u drugom koraku sve aktore razdijelili u dvije grupe: one koji se više angažiraju u profesionalnom usmjeravanju učenika, te one koji se manje angažiraju u profesionalnom usmjeravanju učenika. Naposljetku smo provjerili razlikuju li se učenici u profesionalnoj zrelosti s obzirom na angažman njihovih razrednika, psihologa, stručnih suradnika i vanjskih stručnjaka.

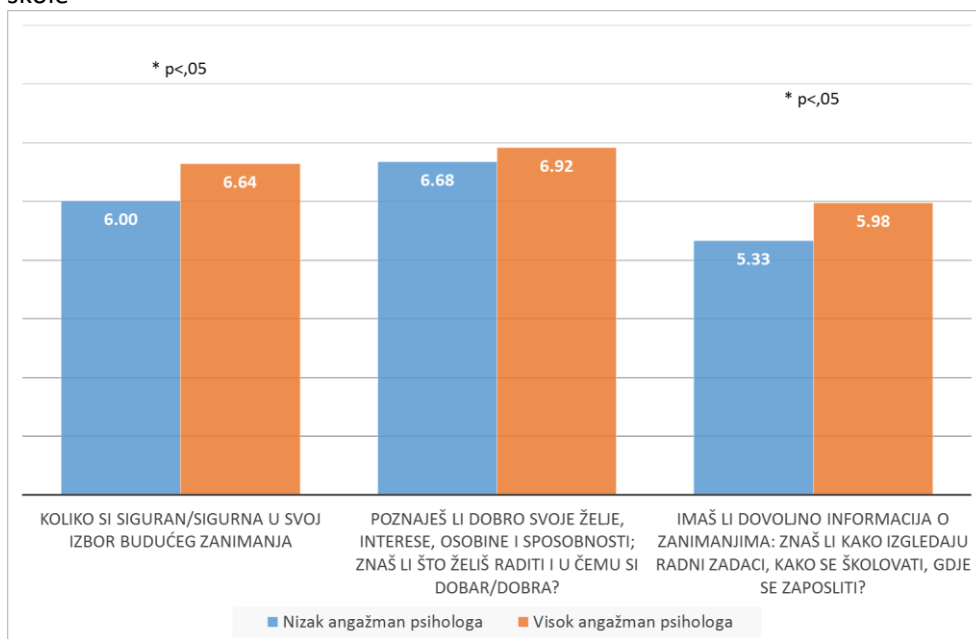
Prema rezultatima navedenim u grafičkom prikazu 2.21, vidljivo je da se učinak angažmana razrednika očituje prvenstveno u prikupljanju dovoljne količine informacija o zanimanjima ($M_1=5,43$; $M_2=5,86$), odnosno da učenici čiji su razrednici bili aktivniji u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika češće navode da imaju dovoljno informacija o zanimanjima. Utjecaj razrednika na razinu profesionalne informiranosti je i logičan, s obzirom da smo u prijašnjim analizama ustanovili da se razrednici prvenstveno angažiraju u području profesionalnog informiranja. Međutim, treba imati na umu da se ustvari radi o relativno skromnoj veličini učinka (Tablica 11 u Prilogu).

Graf 2.21. Učinak angažmana razrednika na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

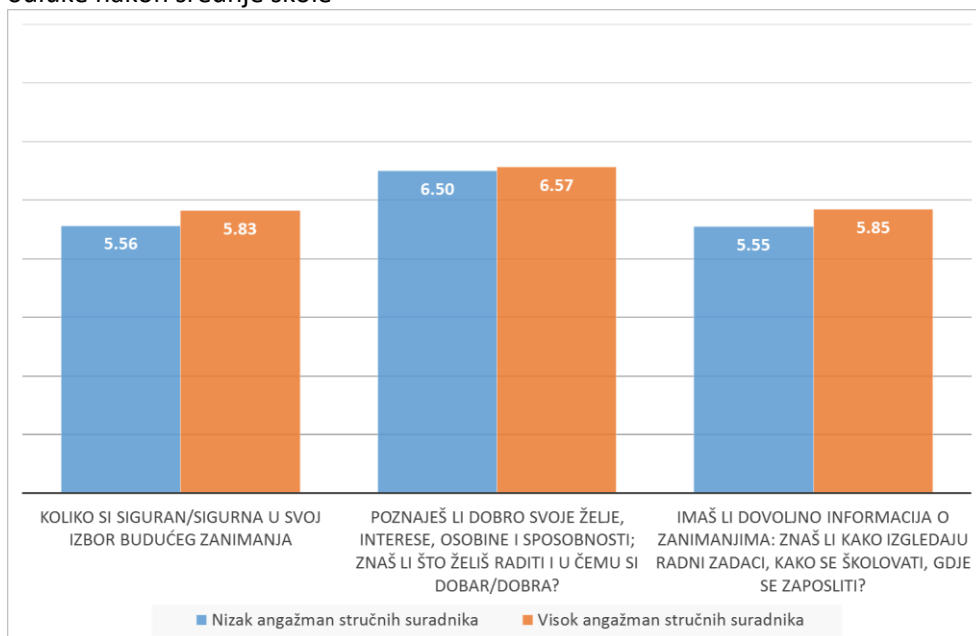
Nadalje, prema rezultatima navedenim u grafičkom prikazu 2.22, učinak psihologa očituje se s jedne strane u prikupljanju dovoljne količine informacija o zanimanjima ($M_1=5,33$; $M_2=5,98$), ali i u sigurnosti u izbor budućeg zanimanja ($M_1=6,00$; $M_2=6,64$). Stoga učenici čiji su psiholozi bili aktivniji u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika češće navode da imaju više informacija o zanimanjima te se procjenjuju sigurnijim u svoj izbor. Također, kao i kod uloge razrednika, i angažman psihologa ustvari ostvaruje tek niski efekt na oba aspekta profesionalne zrelosti (Tablica 12 u Prilogu).

Graf 2.22. Učinak angažmana školskog psihologa na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

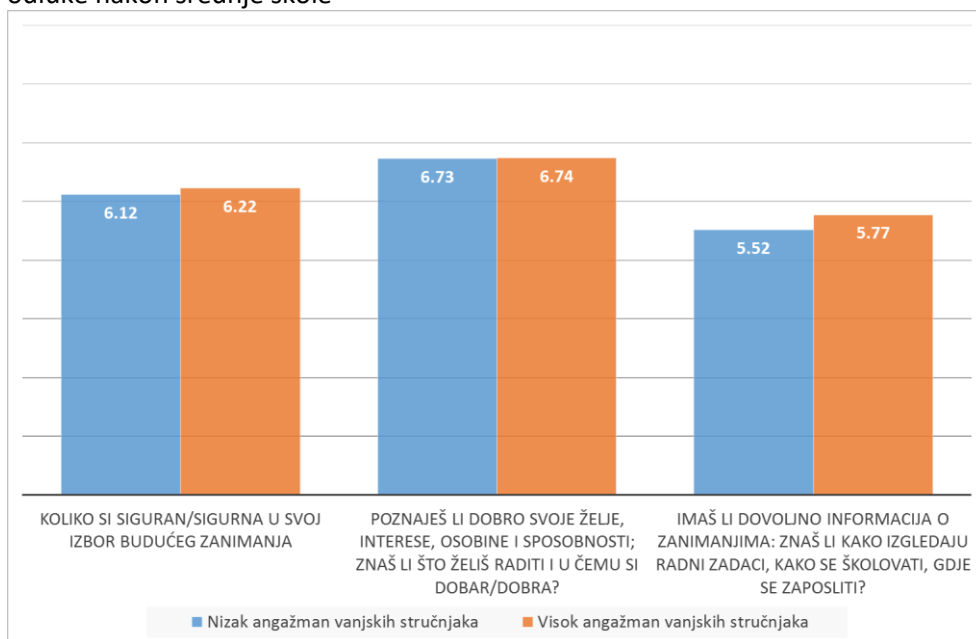

Naposljetku, prema rezultatima navedenim u grafičkim prikazima 2.23 i 2.24, učinak stručnih suradnika ne-psihologa te vanjskih stručnjaka ne odražava se na razinu profesionalne zrelosti učenika. Neovisno o razini angažiranosti stručnih suradnika i vanjskih suradnika, učenici pokazuju podjednaku izraženost različitih aspekata profesionalne zrelosti. Vjerojatan razlog tome može se pronaći u nešto slabijoj angažiranosti stručnih suradnika i vanjskih stručnjaka u profesionalnom informiranju i usmjeravanju učenika, što rezultira i manjim razlikama među grupama (Tablica 13 i Tablica 14 u Prilogu).

Graf 2.23. Učinak angažmana stručnih suradnika škole (ne-psihologa) na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

Graf 2.24. Učinak angažmana vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

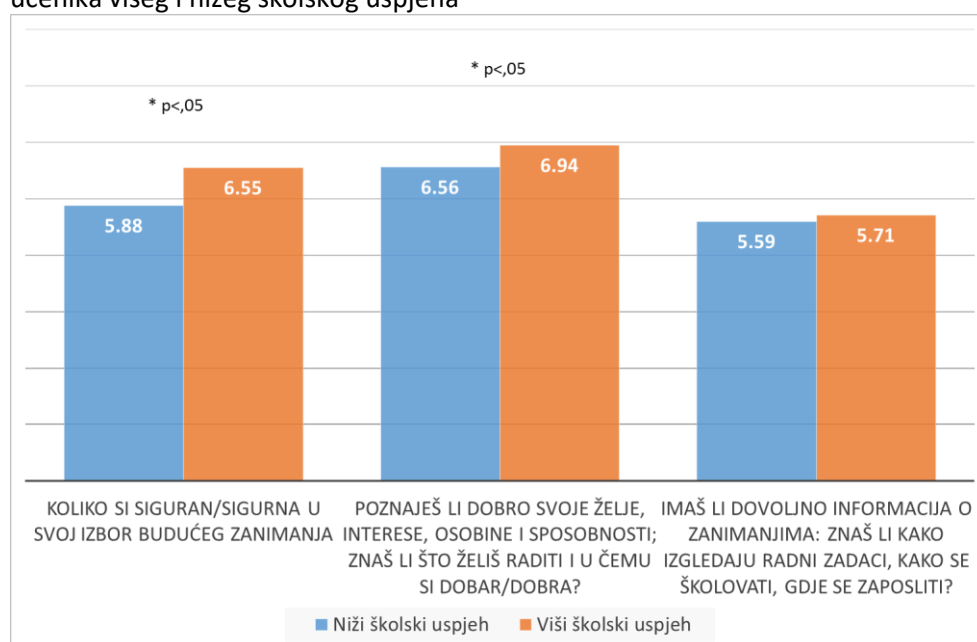

Važnost profesionalnog informiranja i savjetovanja u srednjoj školi za specifične grupe učenika

Istražili smo u kojoj mjeri školski uspjeh i socioekonomski status djeluju na profesionalnu zrelost učenika. Na temelju postupka opisanog u metodi, učenike smo razdijelili u skupine – one nižeg i višeg školskog uspjeha, te one nižeg i višeg socioekonomskog statusa. Ustanovili smo da se školski uspjeh i socioekonomski status u određenoj mjeri odražavaju u razini profesionalne zrelosti.

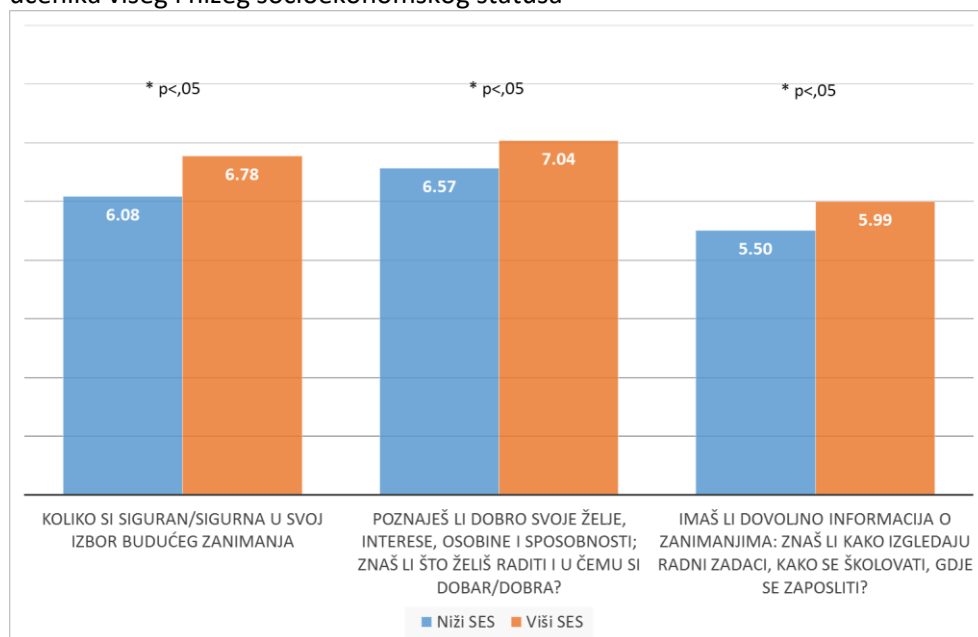
Učenici nižeg školskog uspjeha manje su sigurni u svoj izbor budućeg zanimanja ($M_1=5,88$; $M_2=6,55$), te lošije poznaju svoje osobine važne za odabir zanimanja ($M_1=6,56$; $M_2=6,94$) (Graf 2.25). Navedeni efekti nisu veliki (Tablica 15 u Prilogu), no ističu važnost pružanja posebne pažnje učenicima nižeg školskog uspjeha.

Graf 2.25. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru daljnje karijere između učenika višeg i nižeg školskog uspjeha

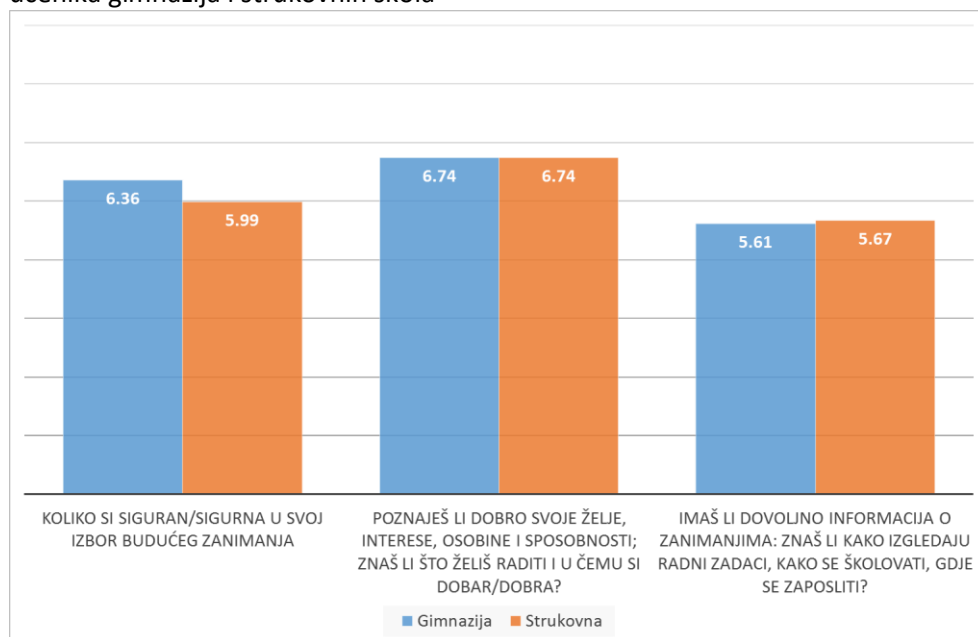
Slično tome, učenici nižeg socioekonomskog statusa imaju nižu razinu profesionalne zrelosti na svim mjerenim aspektima od učenika višeg socioekonomskog statusa (Graf 2.26). Učenici nižeg socioekonomskog statusa manje su sigurni u svoj izbor budućeg zanimanja ($M_1=6,08$; $M_2=6,78$), manje dobro poznaju svoje osobine važne za odabir zanimanja ($M_1=6,57$; $M_2=7,04$), te u manjoj mjeri smatraju da imaju dovoljno informacija o svijetu rada ($M_1=5,50$; $M_2=5,99$). Navedeni efekti nisu veliki (Tablica 16 u Prilogu), no ističu kako je u procesu profesionalnog informiranja i usmjeravanja važno pružiti posebnu pažnju učenicima nižeg socioekonomskog statusa.

Graf 2.26. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru buduće karijere između učenika višeg i nižeg socioekonomskog statusa

Povjerenost je i postoji li razlika u profesionalnoj zrelosti na kraju srednje škole između učenika koji pohađaju gimnazije i onih koji pohađaju srednje strukovne škole (Graf 2.27). Na niti jednom od mjenjenih aspekata profesionalne zrelosti nema značajnih razlika između učenika gimnazija i strukovnih škola što ukazuje da se susreću s podjednakim brojem poteškoća u profesionalnom razvoju (Tablica 17 u Prilogu). Iz navedenog se može zaključiti da programe i intervencije u području profesionalnog savjetovanja i informiranja treba usmjeriti prema oba tipa obrazovnih ustanova.

Graf 2.27. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru buduće karijere između učenika gimnazija i strukovnih škola

Temeljni nalazi i preporuke

Temeljni nalazi i preporuke

Temeljni cilj ovog istraživanja bio je upoznati učinak profesionalnog informiranja i savjetovanja na odabir daljnjeg obrazovanja i formiranje profesionalnog puta učenika osnovnih i srednjih škola. Istraživanje je bilo provedeno iz perspektive učenika, te je odražavalo subjektivnu percepciju učenika o osobnom procesu usmjeravanja i razvoja karijere te o oblicima podrške koji su im tijekom tog procesa bili pruženi. U tekstu koji slijedi, razmotrit ćemo glavne nalaze istraživanja te iz njih razviti ključne preporuke za razvoj aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u osnovnim i srednjim školama.

Da bismo opisali proces odlučivanja o budućoj karijeri učenika osnovnih i srednjih škola i izvore podrške u procesu profesionalnog usmjeravanja, istraživanjem smo obuhvatili učenike prvih razreda srednje škole koji su se prisjetili svog vlastitog procesa donošenja odluke o srednjoj školi te učenike četvrtih razreda srednje škole koji su opisali svoj trenutni proces donošenja odluke o budućoj karijeri. Pri interpretaciji rezultata treba imati na umu dva potencijalna ograničenja takve metode. Prvo, moguće je da su sjećanja učenika prvih razreda srednje škole, nakon što su se uspjeli upisati u srednju školu (i to uglavnom onu koja je bila njihov prvi izbor), nešto pozitivnija nego što bi bila da smo ih ta ista pitanja pitali u trenutku kada su tu odluku trebali donijeti. Drugo, odgovori učenika srednje škole prikupljeni su u studenome i prosincu, dakle u prvom semestru zadnje školske godine. Pred njima se dakle nalazi još nekoliko mjeseci u kojima oni mogu kristalizirati svoje profesionalne planove i u kojima im škole mogu pružiti dodatnu podršku u profesionalnom usmjeravanju.

Proces odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika osnovnih i srednjih škola

O tijeku procesa odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika osnovnih škola možemo zaključiti sljedeće: Više od 80 % ispitanih učenika prvih razreda srednje škole upisala je srednju školu koja je bila njihov prvi izbor, a kao glavni razlog eventualnog neuspjeha navode nedovoljno dobre školske ocjene. Približno 60 % učenika je prema vlastitim izjavama puno razmišljalo o srednjoj školi koju će upisati, a 50 % njih je navelo da su odluku o svome školovanju donijeli lako. U trenutku donošenja odluke procijenili su da su bili prilično sigurni u izbor svog budućeg zanimanja, te su donekle dobro poznavali svoje želje, interese, osobine i sposobnosti te informacije o svijetu rada (prosječne vrijednosti u rasponu od 6,5 do 7, na skali od 9 stupnjeva). Kao najizraženije poteškoće u procesu donošenja odluke izdvojili su opću neodlučnost (teško i nesamostalno donošenje odluke te strah od donošenja odluke; $M=5,07$) i pogrešna uvjerenja (pogrešna mišljenja o profesionalnom odlučivanju, primjerice da je izbor zanimanja samo jednokratna odluka ili da će idealno zanimanje ujedno riješiti i sve druge životne probleme, $M=5,04$). Također, osjećali su priličnu roditeljsku te umjerenu prijateljsku podršku u procesu donošenja odluke (razina roditeljske podrške kretala se oko vrijednosti 4, a razina prijateljske podrške oko vrijednosti 3 na skali od 5 stupnjeva). Učenici su se prvenstveno informirali kod roditelja, prijatelja i vršnjaka, putem internetskih stranica, ali donekle i u školi. Kao najrelevantnije informacije ističu one prikupljene u krugu uže ili šire obitelji, kod savjetnika HZZ-a ili putem internetskih stranica.

O procesu odlučivanja o budućoj karijeri kod učenika četvrtih razreda srednje škole možemo zaključiti: Učenici četvrtih razreda srednje škole većinom planiraju studirati (85,1 %). Odluku o karijeri tijekom prvog polugodišta zadnjeg razreda donijeli su tek rijetki učenici (29 %), no gotovo svi su razmišljali o tome (93,2 %). Odluku o karijeri im je teško donijeti, što navodi 78,1 % učenika. Učenici su donekle sigurni u izbor svog budućeg zanimanja, te tek donekle dobro poznaju sebe i svijet rada (prosječne vrijednosti približno u rasponu od 5,5 do 6,5, na skali od 9 stupnjeva). Najveće poteškoće predstavljaju im opća neodlučnost ($M=5,27$) i pogrešna uvjerenja ($M=5,23$), kao i učenici osnovnih škola, no također ističu i nepoznavanje svijeta rada ($M=4,95$). Kao i učenici osnovnih škola, osjećaju priličnu roditeljsku i prijateljsku podršku u procesu donošenja odluke (razina roditeljske podrške kretala se oko vrijednosti 4, a razina prijateljske podrške oko vrijednosti 3,5 na skali od 5 stupnjeva). Poput učenika osnovnih škola, i učenici srednjih škola prvenstveno se informiraju kod prijatelja i vršnjaka, roditelja, te putem internetskih stranica, ali također i na temelju informacija objavljenih u medijima i javnim glasilima. Kao najrelevantnije informacije ističu one prikupljene putem internetskih

stranica ili u krugu uže i šire obitelji. Za razliku od učenika osnovnih škola, koji se dominantno oslanjaju na obitelj i školu kao izvore informacija, učenici srednjih škola su puno samostalniji, te u većoj mjeri sami pronalaze informacije.

Rezultati upućuju da u trenutku donošenja odluke ni učenici osnovnih škola, ni učenici srednjih škola nisu još dovoljno sigurni u svoj odabir niti im je lako donijeti odluku. Stoga je ključno da im se u tom procesu pruži odgovarajuća pomoć i podrška.

Percepcije učenika o pruženim aktivnostima profesionalnog usmjeravanja tijekom osnovne i srednje škole

Uloga škole u procesu profesionalnog informiranja i usmjeravanja analizirana je kroz subjektivnu učeničku percepciju podrške koji su im pružili razrednici, školski psiholozi, stručni suradnici ne-psiholozi te vanjski stručnjaci. Stoga pri interpretaciji ovih rezultata treba znati da prikazani rezultati ne prikazuju nužno stvarni angažman navedeni aktera, već način kako su njihove djelatnosti doživjeli učenici sami. Također, s obzirom da sve škole nemaju psihologe, učenike u čijim su osnovnim, odnosno srednjim školama postojali psiholozi, pitali smo da procijene njihovu aktivnost, dok smo učenike u čijim školama nisu bili zaposleni psiholozi pitali da procijene aktivnosti drugih stručnih suradnika.

Uloga škole u podršci profesionalnom usmjeravanju učenika tijekom osnovnoškolskog obrazovanja očituje se u sljedećem: Učenici prvih razreda srednjih škola navode kako su tijekom njihovog osnovnoškolskog obrazovanja uloge razrednika i psihologa bile zamjetne, dok uloge stručnih suradnika ne-psihologa i vanjskih stručnjaka procjenjuju nešto slabijima. Sukladno tome, učenici su izrazili i veće zadovoljstvo aktivnostima razrednika i psihologa. Razrednici i školski psiholozi u velikoj mjeri su informirali učenike o obrazovnim programima i svijetu rada (92,8 % razrednika i 80% školskih psihologa) te o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje (78,9 % razrednika i 65,6 % školskih psihologa). Školski psiholozi su nešto manje aktivni u procesu informiranja, što je i očekivano s obzirom da su razrednici u redovitijem kontaktu s učenicima. Od ostalih aktivnosti profesionalnog usmjeravanja, i razrednici i školski psiholozi organizirali su radionice za izbor zanimanja (65,5 % razrednika i 62,4 % školskih psihologa), primjenjivali su upitnike za izbor zanimanja (67,6 % razrednika i 62,9 % školskih psihologa) te pozivali učenike na individualno profesionalno savjetovanje (68,6 % razrednika i 68,5 % školskih psihologa), čemu se u pravilu odazvalo oko četvrtine učenika (24,8 % posjetilo je razrednika i 28,8% školskog psihologa). Nadalje, učenici su ocijenili da je uloga stručnih suradnika u njihovim osnovnim školama bila nešto manja nego uloga razrednika i psihologa. Prema izjavama učenika, stručni suradnici su se u manjoj mjeri uključivali u sve aspekte profesionalnog usmjeravanja, od informiranja do radioničkog ili individualnog rada s učenicima. Od vanjskih suradnika koji su posjećivali njihovu osnovnu školu, približno 60 % učenika je navelo da su ih posjetili predstavnici srednjih škola, te 40 % da su ih posjetili djelatnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Sve navedene aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u školi, prema riječima učenika, koncentrirane su dominantno u osmom, te donekle i u sedmom razredu, dok su u petom i šestom razredu vrlo rijetke. Učenici osnovnih škola nadopunjuju školske aktivnosti vlastitim angažmanom, koji se dominantno svodi na samostalno pretraživanje informacija o svijetu rada i obrazovanja, što čini gotovo 70 % učenika, te korištenje online alata za izbor zanimanja (približno 50 % učenika).

Uloga škole u podršci profesionalnom usmjeravanju učenika srednjih škola može se iščitati u sljedećem: Prema mišljenju učenika četvrtih razreda srednjih škola, uloga razrednika, psihologa i stručnih suradnika ne-psihologa je donekle podjednaka, te je i zadovoljstvo učenika njihovim aktivnostima podjednako. Učenici navode kako su i razrednici, i psiholozi i stručni suradnici najčešće informirali učenike o obrazovnim programima i svijetu rada te o internetskim stranicama za profesionalno usmjeravanje (preko 60%), s tim da su u tom procesu nešto bili aktivniji razrednici, vjerojatno zbog njihovog redovitijeg kontakta s učenicima. Od ostalih aktivnosti profesionalnog usmjeravanja, školski psiholozi su bili nešto aktivniji od njihovih kolega razrednika i stručnih suradnika ne-psihologa, no generalno se može reći da je oko 40 % razrednika, školskih psihologa i stručnih suradnika organiziralo radionice za izbor zanimanja, primjenjivalo upitnike za izbor zanimanja te pozivalo učenike na individualno profesionalno savjetovanje. Individualnom savjetovanju se u pravilu

odazvalo 20-ak % učenika. Od vanjskih suradnika koji su posjećivali njihovu osnovnu školu, približno 60 % učenika je navelo da su ih posjetili predstavnici fakulteta, te 35 % da su ih posjetili djelatnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Prema navodima učenika, sve aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u školi odvijaju se dominantno u četvrtom razredu, te donekle i u trećem razredu, dok su u prvom i drugom razredu iznimno rijetke. Učenici nadopunjuju školske aktivnosti vlastitim angažmanom, koji se u najvećoj mjeri očituje u samostalnom pretraživanju informacija o svijetu rada i obrazovanja, što čini gotovo 85 % učenika, te korištenju online alata za izbor zanimanja (približno 55 % učenika).

Zanimljivo je da se sadržaj aktivnosti razrednika, psihologa i stručnih suradnika ne-psihologa u osnovnim i srednjim školama poklapa, odnosno ne vidi se neki obrazac po kojima se njihov angažman razlikuje. Jedina razlika, prisutna i u osnovnoj i u srednjoj školi, je nešto veći angažman razrednika u informiranju, što je i logično s obzirom na njihov redovitiji kontakt s učenicima. Ipak, s obzirom na razlike u strukama, čini se da bi stručnjaci različitih profila mogli zauzeti i različitu ulogu u procesu profesionalnog usmjeravanja učenika osnovnih i srednjih škola. Naposljetku, na temelju mišljenja učenika, čini se da bi svoju ulogu u procesu profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj školi mogli povećati stručni suradnici ne-psiholozi, koje su učenici ocijenili kao nešto manje aktivnima od razrednika i psihologa. Također, s obzirom da učenici navode da su sve aktivnosti profesionalnog usmjeravanja koncentrirane dominantno u završnom razredu (osmi razred osnovne, odnosno četvrti razred srednje škole) te u manjoj mjeri i u prethodnom razredu (sedmi, odnosno treći razred), smatramo da bi bilo nužno povećati aktivnosti profesionalnog usmjeravanja i u ranijoj fazi. Pod time u prvome redu mislimo na kontinuirane programe profesionalnog razvoja koji bi se mogli provoditi kroz nekoliko godina.

Nadalje, usporedbom učeničke percepcije rada različitih aktera u pružanju usluga profesionalnog savjetovanja tijekom osnovne i srednje škole može se vidjeti da su te aktivnosti nešto učestalije u osnovnoj školi. Osim toga, vidljivo je da su učenici zadovoljniji tim aktivnostima tijekom osnovne nego srednje škole. Zato bi se, uz ranije navedeno ograničenje vezano za vrijeme provedenog anketiranja, moglo zaključiti da osobe i službe zadužene za profesionalno informiranje i savjetovanje nešto aktivnije i učinkovitije tijekom osnovnoškolskog perioda.

Učinci profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj i srednjoj školi

Učinci profesionalnog usmjeravanja u osnovnoj i srednjoj školi vide se najviše u području prikupljanja informacija o zanimanjima i obrazovnim profilima. Na količinu prikupljenih informacija o svijetu rada primijećeni su mali, ali značajni učinci aktivnosti razrednika i psihologa u osnovnim i srednjim školama, te aktivnosti vanjskih stručnjaka u srednjim školama. Nadalje, rad psihologa se osim toga očituje i u boljem poznavanju vlastitih interesa i sposobnosti kod učenika osnovnih škola, te u većoj lakoći donošenja profesionalnih odluka na kraju srednje škole. Važno je napomenuti da nije primijećen učinak aktivnosti stručnih suradnika ne-psihologa niti u osnovnoj, niti u srednjoj školi, te učinak rada vanjskih stručnjaka u srednjoj školi. Razlog može biti njihov relativno manji angažman, nepostojanje specifične niše djelovanja svakog od aktera, eventualno manja učinkovitost pruženih aktivnosti ili neka metodološka ograničenja vezana uz veličinu uzorka spomenuta u poglavlju rezultata.

Da bi se povećali učinci na profesionalnu zrelost učenika, potrebno je povećati djelovanje svih aktera profesionalnog usmjeravanja u školama. Od navedenih stručnjaka, najizraženiju ulogu imali su psiholozi, jer se njihov angažman najviše očitovao u profesionalnoj zrelosti učenika osnovnih i srednjih škola. Aktivnosti psihologa ostvarile su pozitivan učinak u smjeru bolje informiranosti učenika o svijetu rada, u njihovom boljem poznavanju sebe i lakšem donošenju profesionalnih odluka. Sve navedeno i jest očekivana zadaća školskog psihologa, no učinci, iako značajni, prilično su mali. Zato smatramo da bi, s obzirom na kompetencije i zadaće školskih psihologa, oni trebali biti nositelji školskih aktivnosti upravo u području samospoznaje učenika, primjene psiholoških testova, vođenja procesa profesionalnog usmjeravanja učenika i pružanja pomoći pri konstrukciji karijere.

Angažman razrednika također je bio primjetan u osnovnim i srednjim školama, no samo na razini povećanja informiranosti. To je i očekivano, jer su prema ranije prezentiranim nalazima, razrednici ujedno i najaktivniji u informiranju učenika. Ukoliko bi se razrednici osnažili za druge djelatnosti profesionalnog usmjeravanja, primjerice vođenje radionica, moguće je očekivati veće efekte njihovog rada i na drugim dimenzijama profesionalne zrelosti učenika. Ulogu stručnih suradnika također bi trebalo povećati, jer su učinci njihovog angažmana skromni i nisu značajni. Stručni suradnici su važan dio školskog kolektiva i neosporno imaju pozitivan pedagoški učinak na učenike. Zato je za očekivati da bi uz primjerenu edukaciju u ovom području i oni mogli više doprinijeti profesionalnom razvoju učenika.

Za povećanje učinaka rada razrednika, psihologa i stručnih suradnika pri profesionalnom usmjeravanju učenika osnovnih i srednjih škola, bilo bi potrebno organizirati temeljne zajedničke edukacije, kao i specifične edukacije namijenjene pojedinim grupama stručnjaka (razrednicima, psiholozima, pedagogima). Sudjelovanje u takvim edukacijama povećalo bi njihove kompetencije, doživljaj samoefikasnosti u području te posljedično i motivaciju za provođenje aktivnosti profesionalnog usmjeravanja učenika u školama. Osim temeljnih i specifičnih znanja, trebalo bi razraditi i točne korake (strategije i smjernice) za implementaciju aktivnosti profesionalnog usmjeravanja u osnovnim i srednjim školama za različite skupine aktera.

Utjecaj školskog uspjeha i socioekonomskog statusa na donošenje profesionalnih odluka na kraju osnovne i srednje škole

Na kraju, istražili smo utjecaj školskog uspjeha i socioekonomskog statusa na donošenje profesionalnih odluka. U osnovnoj i u srednjoj školi vidljiv je utjecaj školskog uspjeha na lakoću donošenja profesionalnih odluka (učenici lošijeg uspjeha teže donose odluke), dok je u srednjoj školi vidljiv utjecaj školskog uspjeha na poznavanje sebe (učenici lošijeg uspjeha imaju lošiji uvid u svoje interese i sposobnosti važne za usmjeravanje karijere). Socioekonomski status pokazao se odrednicom svih mjerenih aspekata profesionalne zrelosti učenika u srednjoj školi, te tako učenici lošijeg socioekonomskog statusa teže donose profesionalne odluke, slabije poznaju svoje osobine i imaju manje informacija o svijetu rada. S druge strane, učinak socioekonomskog statusa nije se pokazao značajnom odrednicom profesionalne zrelosti u osnovnoj školi.

Razlika u važnosti socioekonomskog statusa u osnovnoj i srednjoj školi može biti u činjenici da su, barem prema mišljenju učenika, aktivnosti razrednika, psihologa i stručnih suradnika tijekom osnovnoškolskog obrazovanja veće nego tijekom srednjoškolskog obrazovanja. Učenici se tijekom osnovne škole više oslanjaju na školske izvore informiranja, navode veći angažman razrednika, psihologa i stručnih suradnika u aktivnostima profesionalnog informiranja i usmjeravanja, a veće je i zadovoljstvo pruženim aktivnostima. S druge strane učenici srednjih škola su samostalniji, neovisniji o školskim izvorima profesionalnog informiranja i usmjeravanja, te je moguće da upravo zbog toga na njihov razvoj karijere više djeluje socioekonomski status. Oni koji imaju bolji životni standard i koji si mogu omogućiti bolje izvore informiranja i usmjeravanja, posljedično imaju i bolje ishode u vidu profesionalne zrelosti. To upućuje na iznimnu važnost profesionalnog usmjeravanja u školi. Upravo je škola mjesto gdje je moguće pružiti jednaku razinu informiranja i usmjeravanja svim učenicima, pa tako i onima koji se nalaze u nepovoljnijem položaju. Vjerujemo da se takvim aktivnostima mogu pružiti ravnopravne i jednake mogućnosti za sve, barem u pogledu zrelosti za donošenje važnih odluka o karijeri.

Literatura

- Albion, M. J., & Fogarty, G. J. (2002). Factors influencing career decision making in adolescents and adult. *Journal of Career Assessment*, 10, 91–126.
- Armstrong, P. I., & Crombie, G. (2000). Compromises in adolescents' occupational aspirations and expectations from grades 8 to 10. *Journal of Vocational Behavior*, 56(1), 82-98.
- Babarović, T. & Šverko, I. (2017, September). Work values of Croatian adolescents: Value hierarchy and importance of family background. *Dani primenjene psihologije*, Niš, Serbia.
- Dawis, R.V. & Lofquist, L.H. (1984). *A Psychological Theory of Work Adjustment*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dietrich, J., & Kracke, B. (2009). Career-specific parental behaviors in adolescents' development. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 109-119.
- Dubow, E. F., Huesmann, L. R., Boxer, P., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2006). Middle childhood and adolescent contextual and personal predictors of adult educational and occupational outcomes: A mediational model in two countries. *Developmental psychology*, 42(5), 937.
- Fouad, N. A., & Brown, M. T. (2000). Role of race and social class in development: Implications for counseling psychology. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (pp. 379-408). Hoboken, NJ: John Wiley
- Gati I., Asulin-Peretz L., & Fisher A. (2012). Emotional and personality-related career decision-making difficulties: A three-year follow-up. *The Counseling Psychologist*, 40(1), 6–27.
- Gati, I. (2013). Advances in career decision making. In: W.B. Walsh, M. Savickas & P.J. Hartung (Eds.) *Handbook of Vocational Psychology: Theory, Research and Practice* (4th ed), pp. 183-216. New York and London: Routledge.
- Gati, I., & Saka, N. (2001). Internet-based versus paper-and-pencil assessment: Measuring career decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 9, 397–416.
- Gati, I., Gadassi, R., & Mashiah-Cohen, R. (2012). Career decision-making profiles vs. styles: Convergent and incremental validity. *Journal of Vocational Behavior*, 81(1), 2-16.
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision-making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510-526.
- Holland, J. L. (1959). A theory of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology*, 6, 35–45.
- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Luyckx, K., Duriez, B., Klimstra, T., De Witte, H. (2010). Identity statuses in young adult employees. *Journal of Vocational Behavior*, 77 (3), 339-349.
- Maggiori, C., Johnston, C., Krings, F., Massoudi, K., & Rossier, J. (2013). The role of career adaptability and work conditions on general and professional well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 83, 437-449.
- Mau, W. C. (2004). Cultural dimensions of career decision-making difficulties. *The Career Development Quarterly*, 53, 67–78.
- Porfeli, E. J., Lee, B., Vondracek, F. W., & Weigold, I. (2011). A multi-dimensional measure of vocational identity status. *Journal of Adolescence*, 34(5), 853-871.
- Rossier, J., Zecca, G., Stauffer, S. D., Maggiori, C., & Dauwalder, J. P. (2012). Career Adapt-Abilities Scale in a French-speaking Swiss sample: Psychometric properties and relationships to personality and work engagement. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 734–743.

- Savickas, M. L. (1997). Adaptability: An integrative construct for life-span, life-space theory. *Career Development Quarterly*, 45, 247–259.
- Savickas, M. L. (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behavior. In D. Brown (Ed.), *Career choice and development* (4th ed.) (pp. 149-205). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 661-673.
- Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8, 185–190
- Super, D. E. (1994). A life-span, life-space perspective on convergence. In M.L. Savickas, & R.W. Lent (Eds.), *Convergence in career development theories* (pp. 63-71). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Taylor, K. M., & Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22(1), 63-81.
- Tracey, T. J. G., & Ward, C. C. (1998). The structure of children's interests and competence perceptions. *Journal of Counseling Psychology*, 45(3), 290-303.
- Tien, H. L. S. (2005). The validation of the career decision making difficulties scale in a Chinese culture. *Journal of Career Assessment*, 13, 114–127.
- Tinsley, H. E. A. (2000). The congruence myth: An analysis of the efficacy of the person-environment fit model. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 147-179.
- Trusty, J. (1998). Family influences on educational expectations of late adolescents. *The Journal of educational research*, 91(5), 260-271.
- Turner, S. L., & Lapan, R. T. (2003). The measurement of career interests among at-risk inner-city and middle-class suburban adolescents. *Journal of Career Assessment*, 11(4), 405-420.
- Vuolo, M., Mortimer, J. T., & Staff, J. (2014). Adolescent precursors of pathways from school to work. *Journal of Research on Adolescence*, 24(1), 145-162.

Prilog

Tablica 1. Popis škola odabranih u uzorak

Stratum	Regija	Urban.	Naziv ustanove	Mjesto	Županija	Adresa	Pošanski broj
1	1 (Slavonija)	1	Ugostiteljsko-turistička škola	Osijek	Osječko-baranjska	Matije Gupca 61	31 000
1	1 (Slavonija)	1	Ekonomska škola Požega	Požega	Požeško-slavonska	Osječka 33	34 000
1	1 (Slavonija)	2	Ekonomska škola Vukovar	Vukovar	Vukovarsko-srijemska	Stjepana Filipovića 6	32 010
1	1 (Slavonija)	2	Ekonomsko-birotehnička škola	Slavonski Brod	Brodsko-posavska	Naselje Andrija Hebrang 13/1	35 000
1	1 (Slavonija)	2	Strojarska tehnička škola	Osijek	Osječko-baranjska	Istarska 3	31 000
1	1 (Slavonija)	2	Strukovna škola Virovitica	Virovitica	Virovitičko-podravska	Vukovarska cesta 1	33 000
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	1	Strukovna škola Sisak	Sisak	Sisačko-moslavačka	Lađarska 1	44 000
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	2	Srednja škola Konjščina	Konjščina	Krapinsko-zagorska	Matije Gupca 5	49 282
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	2	Srednja škola "August Šeona"	Garešnica	Bjelovarsko-bilogorska	Kolodvorska 6	43 280
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	2	Srednja škola "Ivan Seljanec" Križevci	Križevci	Koprivničko-križevačka	Trg svetog Florijana 14b	48 260
3	3 (Grad Zagreb)	1	Strojarska tehnička škola Fausta Vrančića	Zagreb	Grad Zagreb	Avenija Marina Držića 14	10 000
3	3 (Grad Zagreb)	1	Prirodoslovna škola Vladimira Preloga	Zagreb	Grad Zagreb	Ulica grada Vukovara 269	10 000
3	3 (Grad Zagreb)	1	Prehrambeno-tehnološka škola	Zagreb	Grad Zagreb	Gjуре Prejca 2	10 040
3	3 (Grad Zagreb)	1	Prva ekonomska škola	Zagreb	Grad Zagreb	Medulićeva 33	10 000
4	4 (Središnja Hrvatska)	1	Prirodoslovna škola Karlovac	Karlovac	Karlovačka	Stjepana Mihalića 43	47 000
4	4 (Središnja Hrvatska)	2	Obrtnička i tehnička škola Ogulin	Ogulin	Karlovačka	Josipa Jurja Strossmayera 2	47 300
4	4 (Središnja Hrvatska)	2	Strukovna škola Gospić	Gospić	Ličko-senjska	Budačka 24	53 000
5	5 (Istra i Primorje)	1	Strukovna škola Eugena Kumičića	Rovinj	Istarska	Carducci 13	52 210
5	5 (Istra i Primorje)	1	Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja	Rijeka	Primorsko-goranska	Jože Vlahovića 10	51 000
5	5 (Istra i Primorje)	2	Srednja škola dr. Antuna Barca Crikvenica	Crikvenica	Primorsko-goranska	Zidarska 4	51 260
6	6 (Dalmacija)	1	Turističko-ugostiteljska škola Šibenik	Šibenik	Šibensko-kninska	Ante Šupuka bb	22 000
6	6 (Dalmacija)	1	Ekonomsko-birotehnička škola	Split	Splitsko-dalmatinska	Vukovarska 37	21 000
6	6 (Dalmacija)	1	Prirodoslovno - grafička škola	Zadar	Zadarska	Perivoj Vladimira Nazora 3	23 000
6	6 (Dalmacija)	2	Srednja strukovna škola bana Josipa Jelačića	Sinj	Splitsko-dalmatinska	Dinka Šimunovića 14	21 230
6	6 (Dalmacija)	2	Srednja škola Tina Ujevića	Vrgorac	Splitsko-dalmatinska	Matice hrvatske 8	21 276

INICIJALNE ŠKOLE

Tablica 1. Popis škola odabranih u uzorak (nastavak)

Stratum	Regija	Urban.	Naziv ustanove	Mjesto	Županija	Adresa	Poštanski broj
1	1 (Slavonija)	1	Tehnička škola Virovitica	Virovitica	Virovitičko-podravska	Zbora narodne garde 29	33 000
1	1 (Slavonija)	1	Elektrotehnička i prometna škola	Osijek	Osječko-baranjska	Istarska 3	31 000
1	1 (Slavonija)	2	Elektrotehnička i ekonomska škola	Nova Gradiška	Brodsko-posavska	Ljudevita Gaja 24	35 400
1	1 (Slavonija)	2	Srednja škola Valpovo	Valpovo	Osječko-baranjska	dr. Franje Tuđmana 2	31 550
1	1 (Slavonija)	2	Srednja škola Stjepana Sulimanca	Pitomača	Virovitičko-podravska	Dravska 41	33 405
1	1 (Slavonija)	2	Poljoprivredno-prehrambena škola	Požega	Požeško-slavonska	Ratarnička 3	34 000
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	1	Srednja škola Viktorovac	Sisak	Sisačko-moslavačka	Aleja narodnih heroja 1	44 000
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	2	Komercijalna i trgovačka škola Bjelovar	Bjelovar	Bjelovarsko-bilogorska	Poljana dr. Franje Tuđmana 9	43 000
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	2	Srednja škola Čazma	Čazma	Bjelovarsko-bilogorska	Livadarska 30	43 240
2	2 (Sjeverozapadna Hrvatska)	2	Srednja škola Vrbovec	Vrbovec	Zagrebačka	Ulica 7. svibnja 2	10 340
3	3 (Grad Zagreb)	1	Elektrotehnička škola	Zagreb	Grad Zagreb	Konavoska 2	10 000
3	3 (Grad Zagreb)	1	I. tehnička škola Tesla	Zagreb	Grad Zagreb	Klaićeva 7	10 000
3	3 (Grad Zagreb)	1	Poštanska i telekomunikacijska škola	Zagreb	Grad Zagreb	Trg J. F. Kennedyja 9	10 000
3	3 (Grad Zagreb)	1	Trgovačka škola	Zagreb	Grad Zagreb	Trg J. F. Kennedyja, 4	10 000
4	4 (Središnja Hrvatska)	1	Ekonomsko-turistička škola	Karlovac	Karlovačka	Kurelčeva 2	47 000
4	4 (Središnja Hrvatska)	2	Srednja škola Duga Resa	Duga Resa	Karlovačka	Jozefinska cesta 27	47 250
4	4 (Središnja Hrvatska)	2	Srednja škola Slunj	Slunj	Karlovačka	Školska 22	47 240
5	5 (Istra i Primorje)	1	Tehnička škola za strojarstvo i brodogradnju	Rijeka	Primorsko-goranska	Vukovarska 58	51 000
5	5 (Istra i Primorje)	1	Srednja škola Mate Balote	Poreč	Istarska	Karla Huguesa 6	52 440
5	5 (Istra i Primorje)	2	Srednja škola Buzet	Buzet	Istarska	Antuna Cerovca-Tončića 7	52 420
6	6 (Dalmacija)	1	Prirodoslovna tehnička škola - Split	Split	Splitsko-dalmatinska	Matice hrvatske 11	21 000
6	6 (Dalmacija)	1	Tehnička škola	Šibenik	Šibensko-kninska	Ante Šupuka 31	22 000
6	6 (Dalmacija)	1	Strukovna škola Vice Vlatkovića	Zadar	Zadarska	Nikole Tesle 9c	23 000
6	6 (Dalmacija)	2	Srednja škola Bartula Kašića	Pag	Zadarska	Ante Starčevića 9	23 250
6	6 (Dalmacija)	2	Srednja škola Brač	Supetar	Splitsko-dalmatinska	Kralja Petra Krešimira IV, br.2	21 400

ZAMIJENSKE ŠKOLE

Tablica 2. Broj učenika po školama u konačnom uzorku – prvi razredi

	Frekvencija	Postotak
Ekonomska Škola, Vukovar	7	1,4
Gimnazija Andrije Mohorovičića, Rijeka	26	5,4
Gimnazija Antuna Gustava Matoša, Đakovo	28	5,8
Gimnazija, Bjelovar	19	3,9
Gimnazija Dr. Ivana Kranjčeva Đurđevac	18	3,7
Gimnazija Dr. Mate Ujevića Imotski	25	5,2
Gimnazija Fran Galović Koprivnica	22	4,5
Gimnazija, Karlovac	26	5,4
Gimnazija, Vukovar	20	4,1
III. Gimnazija, Osijek	23	4,8
III. Gimnazija, Split	37	7,6
Obrtnička i tehnička škola, Ogulin	7	1,4
Opća Gimnazija Gospić	19	3,9
Opća gimnazija Pula	21	4,3
Prehrambeno-Tehnološka Škola, Zagreb	14	2,9
Prva ekonomska škola Zagreb	19	3,9
Srednja škola August Šenoa, Garešnica	3	,6
Srednja Škola Bartola Kašića, Grubišno Polje	1	,2
Srednja Strukovna Škola Bana Josipa Jelačića Sinj	23	4,8
Srednja škola, Konjščina	19	3,9
Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka	24	5,0
Strojarska tehnička škola Fausta Vrančića, Zagreb	19	3,9
Strukovna škola, Sisak	21	4,3
Tehnička škola, Rijeka	26	5,4
Turističko-ugostiteljska škola, Šibenik	17	3,5
Ukupno	484	100,0

Tablica 3. Broj učenika po školama u konačnom uzorku – četvrti razredi

	Frekvencija	Postotak
Ekonomska Škola, Vukovar	15	2,9
Ekonomsko-birotehnička škola, Slavonski Brod	19	3,7
Gimnazija Andrije Mohorovičića, Rijeka	11	2,1
Gimnazija Antuna Gustava Matoša, Đakovo	37	7,2
Gimnazija, Bjelovar	25	4,9
Gimnazija Dr. Ivana Kranjčeva, Đurđevac	11	2,1
Gimnazija Fran Galović, Koprivnica	17	3,3
Gimnazija, Karlovac	23	4,5
Gimnazija, Pula	10	1,9
Gimnazija, Vukovar	17	3,3
III. Gimnazija, Osijek	48	9,4
III. Gimnazija, Split	23	4,5
Obrtnička i tehnička škola, Ogulin	22	4,3
Opća Gimnazija, Gospić	18	3,5
Opća gimnazija, Pula	10	1,9
Prehrambeno-Tehnološka Škola, Zagreb	21	4,1
Prva ekonomska škola, Zagreb	25	4,9
Srednja škola August Šenoa, Garešnica	13	2,5
Srednja Strukovna Škola Bana Josipa Jelačića, Sinj	22	4,3
Srednja škola, Konjščina	20	3,9
Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja, Rijeka	25	4,9
Strojarska tehnička škola Fausta Vrančića, Zagreb	16	3,1
Strukovna škola Sisak	19	3,7
Tehnička škola, Rijeka	20	3,9
Turističko-ugostiteljska škola, Šibenik	26	5,1
Ukupno	513	100,0

Prvi razredi

Tablica 4. Učinak angažmana razrednika na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

	Nizak angažman razrednika	Visok angažman razrednika	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.25	6.40	.463	1	473	.497	.001
Jesi li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.56	6.64	.163	1	473	.687	.000
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.22	6.73	6.883	1	473	.009	.014
N	245	230					

Tablica 5. Učinak angažmana školskog psihologa na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

	Nizak angažman psihologa	Visok angažman psihologa	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.25	6.33	.102	1	373	.750	.000
Jesi li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.36	6.91	4.960	1	373	.027	.013
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.17	6.75	7.224	1	373	.008	.019
N	204	194					

Tablica 6. Učinak angažmana stručnih suradnika škole (ne-psihologa) na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

	Nizak angažman stručnih suradnika	Visok angažman stručnih suradnika	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.66	6.00	1.696	1	106	.196	.018
Je li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.26	6.40	.082	1	106	.776	.001
Je li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: je li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.24	6.51	.300	1	106	.585	.003
N	62	35					

Tablica 7. Učinak angažmana vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) na donošenje profesionalne odluke nakon osnovne škole

	Nizak angažman vanjskih stručnjaka	Visok angažman vanjskih stručnjaka	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.48	6.15	2.086	1	469	.149	.004
Je li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.51	6.67	.516	1	469	.473	.001
Je li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: je li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.25	6.68	4.586	1	469	.033	.010
N	234	237					

Tablica 8. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru srednje škole između učenika višeg i nižeg školskog uspjeha

	Niži školski uspjeh	Viši školski uspjeh	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.02	6.55	5.071	1	459	.025	.011
Jesi li u trenutku odluke dobro poznavao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.35	6.75	3.157	1	459	.076	.007
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.30	6.62	2.458	1	459	.118	.005
N	203	258					

Tablica 9. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru srednje škole između učenika višeg i nižeg socioekonomskog statusa

	Niži SES	Viši SES	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.35	6.56	.546	1	290	.460	.002
Jesi li u trenutku odluke dobro poznavao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.58	7.01	2.459	1	290	.118	.008
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.70	6.58	.195	1	290	.659	.001
N	148	144					

Tablica 10. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru srednje škole između učenika koji su upisali gimnazije i strukovne škole

	Gimnazija	Strukovna	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.54	6.07	4.139	1	482	.042	.009
Jesi li u trenutku odluke dobro poznavao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.67	6.48	.789	1	482	.375	.002
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	6.47	6.41	.103	1	482	.749	.000
N	287	197					

Četvrti razredi

Tablica 11. Učinak angažmana razrednika na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

	Nizak angažman razrednika	Visok angažman razrednika	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.19	6.19	.001	1	504	.980	.000
Je li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti?	6.64	6.85	1.641	1	504	.201	.003
Je li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: je li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.43	5.86	5.345	1	504	.021	.010
N	247	259					

Tablica 12. Učinak angažmana školskog psihologa na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

	Nizak angažman psihologa	Visok angažman psihologa	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.00	6.64	8.997	1	396	.003	.022
Je li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti?	6.68	6.92	1.734	1	396	.189	.004
Je li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: je li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.33	5.98	9.519	1	396	.002	.023
N	204	194					

Tablica 13. Učinak angažmana stručnih suradnika škole (ne-psihologa) na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

	Nizak angažman stručnih suradnika	Visok angažman stručnih suradnika	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	5.56	5.83	.338	1	106	.562	.003
Je li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.50	6.57	.030	1	106	.862	.000
Je li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: je li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.55	5.85	.582	1	106	.447	.005
N	62	46					

Tablica 13. Učinak angažmana vanškolskih aktera (vanjskih stručnjaka) na donošenje profesionalne odluke nakon srednje škole

	Nizak angažman vanjskih stručnjaka	Visok angažman vanjskih stručnjaka	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.12	6.22	.276	1	506	.600	.001
Je li u trenutku odluke dobro poznao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.73	6.74	.004	1	506	.948	.000
Je li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: je li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.52	5.77	1.888	1	506	.170	.004
N	266	242					

Tablica 15. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru daljnje karijere između učenika višeg i nižeg školskog uspjeha

	Niži školski uspjeh	Viši školski uspjeh	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	5.88	6.55	11.755	1	494	.001	.023
Jesi li u trenutku odluke dobro poznavao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.56	6.94	5.457	1	494	.020	.011
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.59	5.71	.345	1	494	.557	.001
N	264	232					

Tablica 16. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru buduće karijere između učenika višeg i nižeg socioekonomskog statusa

	Niži SES	Viši SES	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.08	6.78	10.565	1	361	.001	.028
Jesi li u trenutku odluke dobro poznavao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.57	7.04	6.700	1	361	.010	.018
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.50	5.99	5.053	1	361	.025	.014
N	189	174					

Tablica 17. Razlike u poteškoćama u profesionalnom odlučivanju pri izboru buduće karijere između učenika gimnazija i strukovnih škola

	Gimnazija	Strukovna	F	df1	df2	p	η^2
	M	M					
Je li ti bilo teško donijeti odluku o tome gdje ćeš se upisati?	6.36	5.99	3.604	1	509	.058	.007
Jesi li u trenutku odluke dobro poznavao/poznavala svoje želje, interese, osobine i sposobnosti	6.74	6.74	.000	1	509	.997	.000
Jesi li imao/imala dovoljno informacija o zanimanjima: jesi li znao/znala kako izgledaju radni zadaci, kako se školovati, gdje se zaposliti?	5.61	5.67	.113	1	509	.737	.000
N	261	250					